

ABD ve İsrail'in İran'a Yönelik Askeri Saldırıları

Bölgesel ve Küresel Yansımalar

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

ABD ve İsrail'in İran'a Yönelik Askerî Saldırıları: Bölgesel ve Küresel Yansımalar

Ankara, 2026

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

U.S. and Israeli Military Attacks Against Iran: Regional and Global Consequences

Ankara, 2026

ABD ve İsrail'in İran'a Yönelik Askerî Saldırıları: Bölgesel ve Küresel Yansımalar

U.S. and Israeli Military Attacks Against Iran: Regional and Global Consequences

Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, 2026 ©
Turkish Academy of Sciences Publications, 2026 ©

e-ISBN: 978-625-6110-82-3
DOI: 10.53478/TUBA.978-625-6110-82-3

Türkiye Bilimler Akademisi

Vedat Dalokay Cad. No:112 06670 Çankaya - Ankara
Tel: +90 312 442 29 03 • www.tuba.gov.tr

Yazar / Author

Doç. Dr. Bayram Sinkaya
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, bsinkaya[at]aybu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9435-4763

Redaksiyon / Redaction

Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık
Dr. Hayati Ünlü

Yayın Danışmanı / Publication Advisor

Doç. Dr. Mürsel Doğrul

Sekretarya / Secreteriat

Büşra Aygün / TÜBA
Dr. Ahmet Özgültekin / TÜBA

Grafik Tasarım

İbrahim Topsakal / TÜBA

Haziran / June 2026

Bu derlemede yer alan tüm makalelerin dil, bilimsel, etik ve hukuki yönleriyle ilgili bilimsel sorumluluk yazara aittir. Türkiye Bilimler Akademisi bu konuda herhangi bir sorumluluk üstlenmez.

The scientific responsibility for the language, scientific, ethical and legal aspects of all the articles included in the work belongs to the author. Turkish Academy of Sciences has no responsibility.

Sinkaya, Bayram

ABD ve İsrail'in İran'a Yönelik Askerî Saldırıları: Bölgesel ve Küresel Yansımalar / Bayram Sinkaya; redaksiyon Meliha Altunışık ve Hayati Ünlü. -- Ankara : Türkiye Bilimler Akademisi, 2026. 76 s. : res. ; 16 x 24 sm. - (TÜBA Raporları No: 69)
Bibliyografya var.

e-ISBN 978-625-6110-82-3

1. İran -- dış ilişkiler — Amerika Birleşik Devletleri. 2. İran -- foreign relations -- United States. 3. İran -- dış ilişkiler -- İsrail. 4. İran -- foreign relations -- Israel. 5. Bölgesel güvenlik — Orta Doğu. 6. Regional security — Middle East. 7. Hürmüz Boğazı -- stratejik önem. 8. Strait of Hormuz -- strategic aspects.

JZ1480 .S56 2026
327.56

Bu eser, Creative Commons Atf-GayriTicari-Türetilemez (BY-NC-ND) 4.0 Uluslararası Lisansı kapsamında lisanslanmıştır.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-No Derivative (BY-NC-ND) 4.0 International License.

İçindekiler

Takdim.....	VII
1. Giriş.....	15
2. ABD ve İsrail ile İran Arasındaki Husumetin Kısa Tarihçesi.....	16
2.1. Taraflar Arasında Gerilimin Tırmanması.....	20
2.2. 12 Gün Savaşı.....	21
3. Hasımlar Arasında Gerilimin Tırmanmasının Nedenleri.....	23
3.1. Nükleer Görüşmelerin Başarısız Olması.....	23
3.2. Şahinlerin İktidarı.....	25
3.3. İran'ın Zayıf Görülmesi.....	28
3.4. İran Tehdidinin Devam Etmesi.....	28
4. Husumetin Çatışmaya Dönüşmesi: ABD – İsrail'in İran'a Saldırıları.....	30
4.1. ABD – İsrail Saldırısının Amaçları ve Hedefleri.....	31
4.2. ABD – İsrail Operasyonlarının Seyri.....	33
4.3. İran'ın Savunma Stratejisi.....	36
4.4. Ateşkes Bilmecesi.....	42
5. Çatışmanın İran Üzerindeki Etkileri.....	43
5.1. Siyasi.....	44
5.2. Askeri.....	46
5.3. Ekonomik.....	48
5.4. Dış Siyaset.....	49
6. Çatışmanın Küresel ve Bölgesel Etkileri.....	50
7. Çatışmanın Türkiye'ye Etkileri.....	54
8. Çatışma Sonrası İran ve Orta Doğu.....	56
9. Kaynakça.....	60
10. TÜBA'nın Orta Doğu'daki Son Gelişmelere İlişkin Açıklaması.....	71

Table of Contents

Foreword.....	IX
1. Introduction.....	15
2. A Brief History of the Hostility Between Iran, the United States, and Israel.....	16
2.1. Escalation of the Crisis.....	20
2.2. The Twelve-Day War.....	21
3. Reasons for the Escalation of Tensions Between the Adversaries.....	23
3.1. The Failure of Nuclear Negotiations.....	23
3.2. The Rise of the Hawks.....	25
3.3. The Perception of Iran as Weak.....	28
3.4. The Persistence of the Iranian Threat.....	28
4. From Hostility to Conflict: U.S.–Israeli Attacks on Iran.....	30
4.1. Objectives and Targets of the U.S.–Israeli Offensive.....	31
4.2. Course of the U.S.–Israeli Operations.....	33
4.3. Iran’s Defense Strategy.....	36
4.4. The Ceasefire Puzzle.....	42
5. Impacts of the Conflict on Iran.....	43
5.1. Political.....	44
5.2. Military.....	46
5.3. Economic.....	48
5.4. Foreign Policy.....	49
6. Global and Regional Implications of the Conflict.....	50
7. Impacts of the Conflict on Türkiye.....	54
8. Iran and the Middle East After the Conflict.....	56
9. References.....	60
10. TÜBA Statement on the Escalating Crisis in the Middle East.....	73

Takdim

Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA), bilim temelli düşünceyi esas alan yaklaşımıyla uluslararası krizlerin ve savaşların yalnızca askerî veya siyasi boyutlarıyla değil, tarihsel, hukuki, ekonomik, toplumsal ve insani yönleriyle de ele alınmasını gerekli görmektedir. Çünkü barışın olmadığı yerde bilimin gelişmesi, akademik üretimin özgürce sürdürülmesi ve insanlığın ortak geleceğine dair umutların korunması mümkün değildir. Bilim insanlarının görevi yalnızca olayları açıklamak değil; aynı zamanda insanlığı ortak akıl, sağduyu ve diyalog etrafında buluşturacak zemine katkı sunmaktır.

TÜBA Uluslararası İlişkiler Çalışma Grubu, son yıllarda küresel ve bölgesel krizlere ilişkin dönüşümleri takip etmiş ve önemli çalışmalar yürütmüştür (Yurdusev & Doğrul 2024; Aktürk & Balcı, 2026). Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonrasında yayımlanan raporda savaşın uluslararası sistem üzerindeki etkileri değerlendirilmiş (TÜBA, 2022a), Filistin-İsrail savaşı raporunda ise uluslararası hukuk, insan hakları ve sivillerin korunması meselesi bilimsel bir perspektifle ele alınmıştır (TÜBA, 2023). Yakın dönemde hazırlanan Hindistan-Pakistan krizine ilişkin çalışmada da nükleer caydırıcılık, bölgesel güvenlik ve kriz yönetimi konuları çok boyutlu biçimde incelenmiştir (TÜBA, 2025). Elinizdeki çalışma, bu raporların devamı niteliğinde olup İran merkezli son gelişmeleri tarihsel arka planı, bölgesel dinamikleri ve küresel etkileriyle birlikte değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

1979 İran İslam Devrimi'nden itibaren farklı biçimlerde süregelen İran-ABD ve İran-İsrail gerilimi, 2026 yılında doğrudan askerî çatışmaya dönüşerek yalnızca Orta Doğu'nun değil, küresel sistemin geleceğini de etkileyen kritik bir kırılma noktası hâline gelmiştir. Nükleer tesislerin, enerji altyapılarının, şehirlerin ve sivil yaşam alanlarının ve eğitim kurumlarının hedef alındığı bu süreç, modern savaşların artık yalnızca cephelerde değil, ekonomiden enerji güvenliğine, dijital alandan toplumsal psikolojiye kadar çok katmanlı biçimde yürütüldüğünü bir kez daha göstermiştir. Özellikle sivillerin, çocukların ve kadınların ağır bedeller ödediği çatışmalar, insanlığın ortak vicdanında derin yaralar açmaktadır.

Bugün başta Orta Doğu olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşanan gelişmeler yalnızca tüm dünya barışını sistematik anlamda tehdit eden güç mücadelelerine dönüşmüştür. Enerji güvenliği, büyük güç rekabeti, uluslararası normların aşınması, yapay zekâ destekli yeni savaş teknolojileri (Okur, 2025) ve küresel ekonomik kırılmalıklar çatışmaları daha karmaşık ve öngörülemez hâle getirmektedir. Özellikle Hürmüz Boğazı çevresinde yaşanan gerilimler, küresel enerji arzı ve dünya ekonomisi bakımından bütün devletleri doğrudan ilgilendiren sonuçlar doğurmuştur. Bununla birlikte modern savaşların siviller üzerindeki etkisinin giderek ağırlaşması, uluslararası kurumların caydırıcılığı ve etkinliği konusunda ciddi soru işaretleri oluşturmaktadır.

Türkiye, tarihsel tecrübesi, jeopolitik konumu ve çok yönlü diplomatik kapasitesi sayesinde kriz dönemlerinde dengeli ve yapıcı bir rol üstlenmeye çalışmaktadır. Ülkemiz, savaşın başladığı ilk andan itibaren diplomasi kanallarının açık tutulmasını savunmuş, bölgesel barışın korunması, ateşkesin sağlanması ve insani kayıpların önlenmesi adına yoğun çaba göstermiştir. Türkiye'nin yürüttüğü hassas diplomasi kadar halk diplomasisi, akademik dayanışma ve insani yardım mekanizmaları da bu süreçte önem taşımaktadır. Çünkü kalıcı barış yalnızca devletler arasında değil, toplumlar arasında da güvenin yeniden tesis edilmesiyle mümkündür.

Alanında yetkin bilim insanlarımızdan oluşan Uluslararası İlişkiler Çalışma Grubumuzun girişimiyle hazırlana bu çalışma, İnan, ABD ve İsrail arasında yaşanan çatışmaları tarihsel bağlamı içinde ele alırken, savaşın bölgesel ve küresel etkilerini bilimsel bir bakış açısıyla değerlendirmektedir. Çalışmanın amacı herhangi bir tarafı ideolojik bir zeminde konumlandırmak değil, uluslararası ilişkilerin karmaşık doğasını, güvenlik kaygılarını, güç mücadelelerini ve ortaya çıkan insani sonuçları çok boyutlu biçimde analiz etmektir. Ancak bütün bu analizlerin ötesinde unutulmaması gereken temel gerçek şudur: savaşların kazananı yoktur. Başlatılması kolay olan savaşları bitirmek son derece zordur.

Başta Dünya Bilim Forumu (World Science Forum-WSF) ve Bilim 20 (Science 20-S20) toplantıları olmak üzere (TÜBA, 2022b); Uluslararası Bilim Konseyi (ISC), Avrupa Akademiler Birliği (ALLEA), Asya Akademiler ve Toplulukları Birliği (AASSA), Türk Dünyası Akademiler Birliği (UNASTW) ve Akdeniz Çevresi Akademik Ağı (EMAN) gibi uluslararası bilim platformları bünyesindeki bilimsel istişare mekanizmalarında TÜBA olarak dünya barışının önemine yönelik vurgularımızı sürekli yinelemekteyiz (Şeker & Doğrul, 2025). Bu toplantılarda aktif katkı sunarak insanlığın karşı karşıya bulunduğu küresel sorunların çözümünün barış ortamına bağlı olduğunu, bilimsel üretimin, akademik özgürlüğün, uluslararası iş birliğinin ve insanlığın ortak geleceğine dair bütün çalışmaların ancak barış ikliminde sürdürülebileceğini ısrarla ifade ediyoruz.

Çünkü savaşların hâkim olduğu, çatışmaların derinleştiği ve uluslararası hukukun zayıfladığı bir dünyada yalnızca ekonomiler ve toplumlar değil, bilimsel düşünce, akademik dayanışma ve insanlığın ortak bilgi birikimi de ağır zarar görmektedir. Bilim insanları ve bilim akademileri bu nedenle yalnızca bilgi üreten kurumlar değil, aynı zamanda insanlığın ortak vicdanını temsil eden yapılar olarak dünya barışına bilimsel zeminde katkı sunma sorumluluğu taşıyan kurumlardır. TÜBA olarak bu anlayışı savunmaya, bilim diplomasisinin ve akademik iş birliğinin güçlendirilmesine katkı sunmaya ve uluslararası platformlarda bu yaklaşımı kararlılıkla dile getirmeye devam edeceğiz.

Bu vesileyle çalışmanın hazırlanmasına katkı sunan TÜBA Uluslararası İlişkiler Çalışma Grubu üyelerimize, değerli bilim insanlarımıza, uzmanlarımıza ve tüm katılımcılara teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Muzaffer ŞEKER
Türkiye Bilimler Akademisi Başkanı
ORCID: 0000-0002-7829-3937

Foreword

Guided by its commitment to scientific thinking, the Turkish Academy of Sciences (TÜBA) believes that international crises and wars should be examined from a variety of perspectives, including military, political, historical, legal, economic, social and humanitarian. Without peace, the advancement of science, the free pursuit of academic work and the preservation of hope for a shared future become impossible. Scientists have a responsibility not only to explain events, but also to contribute to a foundation that unites humanity around reason, common sense, and dialogue.

TÜBA's International Relations Working Group has closely monitored transformations related to global and regional crises in recent years, carrying out significant studies on these issues (Yurdusev & Doğrul, 2024; Aktürk & Balcı, 2026). Following Russia's invasion of Ukraine, TÜBA published a report assessing the effects of the war on the international system (TÜBA, 2022a), while another report examined the Palestine–Israel war from scientific perspectives such as international law, human rights, and the protection of civilians (TÜBA, 2023). More recently, a study of the India–Pakistan crisis analysed nuclear deterrence, regional security and crisis management from multiple perspectives (TÜBA, 2025). The present study builds upon these reports and seeks to evaluate recent developments centred on Iran within their historical context, regional dynamics, and global implications.

Tensions between Iran and the United States, as well as between Iran and Israel, have persisted in various forms since the Iranian Islamic Revolution of 1979. These tensions escalated into direct military confrontation in 2026, marking a critical turning point that affected not only the Middle East, but also the future of the global system. During this period, nuclear facilities, energy infrastructure, cities, civilian living areas and educational institutions became targets. This demonstrated that modern wars are fought across multiple dimensions, including economics, energy security, the digital sphere and social psychology, not just on battlefields. Conflicts in which civilians, particularly women and children, bear a heavy burden leave deep scars on humanity's collective conscience.

Today, the power struggles occurring in various regions of the world, particularly in the Middle East, systematically threaten global peace. Conflicts are becoming increasingly complex and unpredictable due to factors such as energy security, great-power competition, the erosion of international norms, artificial intelligence–assisted warfare technologies (Okur, 2025) and global economic vulnerabilities. Tensions surrounding the Strait of Hormuz, in particular, have consequences that affect all states directly due to their impact on global energy supplies and the world economy. At the same time, the growing toll of modern warfare on civilian populations calls into question the effectiveness and capacity of international institutions to act as a deterrent.

Thanks to its historical experience, geopolitical position and multidimensional diplomatic capacity, Türkiye has sought to play a balanced and constructive role during times of crisis.

From the outset of the conflict, it has advocated keeping diplomatic channels open, making intensive efforts to preserve regional peace, secure a ceasefire and prevent humanitarian losses. Alongside careful diplomacy, important roles have also been played by public diplomacy initiatives, academic solidarity and humanitarian assistance mechanisms. Lasting peace can only be achieved through agreements between states and the restoration of trust between societies.

This work, prepared through the initiative of the TÜBA International Relations Working Group and composed of distinguished scholars in the field, examines conflicts involving Iran, the United States and Israel within their historical context, while assessing the regional and global effects of war from a scientific perspective. The study's objective is not to take sides based on ideology, but rather to analyse the complex nature of international relations, security concerns, power struggles and the resulting humanitarian consequences in a multidimensional manner. However, beyond all such analyses, one fundamental truth must not be forgotten: there are no winners in war. While wars may be easy to start, ending them is exceedingly difficult.

At TÜBA, we consistently emphasise the importance of world peace through scientific consultation mechanisms on international platforms, such as the World Science Forum (WSF) and the Science 20 (S20) meetings (TÜBA, 2022b). We also engage with the International Science Council (ISC), the European Federation of Academies of Sciences and Humanities (ALLEA), the Association of Academies and Societies of Sciences in Asia (AASSA), the Union of Academies of Sciences of the Turkic World (UNASTW) and the Euro-Mediterranean Academic Network (EMAN) (Şeker & Doğrul, 2025). By actively contributing to these forums, we affirm that solutions to the global challenges confronting humanity depend on peace, and that scientific production, academic freedom, international cooperation and efforts concerning our shared future can only flourish in a peaceful environment.

In a world dominated by war and deepening conflicts, and where international law is being weakened, it is not only economies and societies that suffer. Scientific thought, academic solidarity, and our collective body of knowledge are also being severely damaged. Scientific academies and their members are not merely institutions that generate knowledge; they also represent humanity's collective conscience and have a responsibility to contribute to world peace on a scientific basis. As TÜBA, we are committed to upholding this understanding and supporting the strengthening of science diplomacy and academic cooperation. We will also resolutely advocate this approach on international platforms.

I would like to take this opportunity to express my gratitude to TÜBA's International Relations Working Group, our esteemed scientists and experts, and all those who contributed to the preparation of this work.

Prof. Dr. Muzaffer ŞEKER
Turkish Academy of Sciences (TÜBA), President
ORCID: 0000-0002-7829-3937

TÜBA
International Relations Working Group Members

Prof. Dr. Birol AKGÜN
Ambassador

Prof. Dr. Şener AKTÜRK
TÜBA Associate Member / Koç University

Prof. Dr. Muhittin ATAMAN
Social Sciences University of Ankara

Prof. Dr. Ali BALCI
TÜBA Associate Member / Sakarya University

Prof. Dr. Pınar BİLGİN
TÜBA Full Member / Bilkent University

Prof. Dr. Çağrı ERHAN
Presidency of Republic of Türkiye

Prof. Dr. Deniz Ülke KAYNAK
Uskudar University

Prof. Dr. Mehmet Akif KİREÇCİ
Social Sciences University of Ankara

Prof. Dr. Ayşegül KOMSUOĞLU
TÜBA Full Member / Istanbul Nişantaşı University

Prof. Dr. Ahmet Nuri YURDUSEV (Chair)
TÜBA Full Member / Middle East Technical University

Prof. Dr. Yaşar SARI
İbn Haldun University

Asst. Prof. Dr. Eliza GHEORGHE
TÜBA Young Academy Member / Bilkent University

Assoc. Prof. Dr. Mürsel DOĞRUL
Turkish Young Academy, President / Turkish National Defence University

Özet

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) askeri unsurları ile İsrail Savunma Kuvvetleri (IDF) 28 Şubat 2026'da İran'ın nükleer tesislerini, askeri komuta yapısını ve siyasi liderlerini hedef alan koordineli hava ve füze saldırıları başlatmıştır. ABD ve İsrail yönetimleri tarafından sırasıyla “Destansı Öfke” ve “Kükreyen Aslan” adları verilen bu operasyonlar, taraflarca yeni bir savaşın başlangıcı değil, İran'ın “onlarca yıldır sürdürdüğü tehdit ve saldırılara karşı” verilmiş meşru bir yanıt olarak sunulmuştur. Çatışmanın arka planında 1979 İslam Devrimi'ne dayanan köklü bir husumet yatmaktadır. Devrim sonrasında kurulan İslam Cumhuriyeti rejiminin ABD ve İsrail karşıtlığını kimliğinin ve dış politikasının merkezine koyması, vekalet savaşları ile İran'ın füze ve nükleer programı üzerindeki anlaşmazlıklar bu husumetin temel eksenlerini oluşturmaktadır. Trump yönetiminin 2018'de P5+1 (BM Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesi ve Almanya) ile İran arasında varılan nükleer anlaşmadan çekilmesi, buna karşılık İran'ın nükleer programını hızlandırması taraflar arasında gerilimi artırmıştır. Nükleer programıyla beraber İran'ın bölgesel bir güç olarak yükselmesi ve askeri kabiliyetlerini geliştirmesi, ABD ve İsrail tarafında İran'dan algılanan tehdidin düzeyini artırmıştır. Nihayet İran ile İsrail arasında Nisan 2024'te, Ekim 2024'te ve Haziran 2025'te (12 Gün Savaşı) doğrudan askeri çatışmalar yaşanmıştır. 12 Gün Savaşı'nda İsrail'in İran'dan algıladığı tehditleri yok etmekte başarısız olması (İslam Cumhuriyeti rejiminin ayakta kalması, nükleer ve füze programlarının devam etmesi, bölgedeki müttefikleri ile ilişkilerini sürdürmesi) ve İran ile ABD arasında yürütülen müzakerelerin sonuçsuz kalması taraflar arasında yeni bir çatışma olasılığını artırmıştır. ABD ile İsrail'in kapsamlı saldırılarında İran'ın en üst düzeyli yöneticisi olan Devrim Rehberi Ayetullah Ali Hamanei dahil onlarca üst düzey askeri ve siyasi yetkiliyle beraber aralarında saldırıların ilk gününde bir kız ilk okulunun vurulması nedeniyle 168 öğrencinin de yer aldığı 1700 civarında sivil öldürülmüş, nükleer tesisleri ve askeri tesisleri ile beraber enerji ve sanayi altyapısına büyük darbe vurulmuştur. İran, ABD-İsrail müşterek saldırılarına “Gerçek Vaat IV” operasyonu adını verdiği askeri hamlelerle ve çatışmaları Basra Körfezi ülkelerine yayarak karşılık vermiştir. Bu süreçte en kritik gelişme İran'ın dünya petrol sevkiyatının yaklaşık beşte birinin geçtiği Hürmüz Boğazı'nı fiilen trafiğe kapatması olmuş, petrol fiyatları neredeyse iki katına çıkarak küresel ekonomiyi derinden sarsmıştır. Türkiye, başından itibaren savaşa karşı çıkmış hem Amerikalı hem de İranlı taraflarla yoğun diplomatik temas içinde bulunmuş; Mısır ve Pakistan ile birlikte ateşkesin sağlanmasında önemli bir arabulucu rol üstlenmiştir. 8 Nisan 2026'da ilan edilen ateşkes bu çabaların ürünüdür. Ancak Hürmüz Boğazı'nın statüsü, İran'ın nükleer programı ve bölgesel meseleler henüz çözüme kavuşturulamamıştır. Çatışma sonrası İran'da Devrim Muhafızları Ordusu'nun siyasi ağırlığının artması beklenmektedir. Bununla beraber karşı karşıya olduğu dış politika, güvenlik ve ekonomik sorunlarının yanı sıra İslam Cumhuriyeti düzeninin yapısal meşruiyet problemleri İran'ın geleceği üzerindeki belirsizliğin sürmesine neden olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: ABD, İsrail, İran İslam Cumhuriyeti, Destansı Öfke, Kükreyen Aslan, Basra Körfezi

Abstract

On 28 February 2026, the United States (US) and Israel launched coordinated air and missile strikes against Iran's nuclear facilities, military command structure, and political leadership. Called "Epic Fury" by the US and "Roaring Lion" by Israel, both parties presented these operations as a legitimate response to decades of Iranian threats and attacks, more than as the start of a new war. The roots of the conflict lie in the deep-seated hostility that dates back to the Islamic Revolution of 1979. Following the revolution, the Islamic Republic regime made anti-Americanism and anti-Israeli policies central to its identity and foreign policy. Proxy wars and disputes over Iran's missile and nuclear programmes have been the main drivers of this hostility. Tensions between the parties were further heightened when the Trump administration withdrew from the nuclear agreement reached between Iran and the P5+1 countries in 2018, followed by Iran accelerating its nuclear programme. Iran's rise as a regional power and the development of its military capabilities, alongside its nuclear activities, increased the level of threat perceived by the US and Israel. Direct military confrontations eventually took place between Iran and Israel in April and October 2024 and June 2025 (the 12-Day War). Israel's failure to eliminate the threats it perceived from Iran during the 12-Day War (namely Iran's continued nuclear and missile programmes, its relations with regional allies, and the survival of the Islamic Republic regime) combined with unsuccessful negotiations between Iran and the US made a new conflict between the parties almost inevitable. In result of the large-scale attacks carried out by the US and Israel, besides dozens of senior military and political officials, including Iran's highest-ranking leader, Supreme Leader Ayatollah Ali Khamenei, nearly 1700 civilians schoolgirls attending a primary school that was hit in the first day of the attacks were killed. In addition to nuclear facilities and military infrastructure, Iran's energy and industrial centers sustained severe damage. In response to the joint US-Israeli attacks, Iran launched military operations codenamed "True Promise IV" and expanded the conflict into the Persian Gulf region. The most critical development during this period was Iran's effective closure of the Strait of Hormuz, through which nearly one-fifth of global oil shipments pass. Consequently, oil prices almost doubled, causing severe disruption to the global economy. From the outset, Türkiye opposed the war, maintaining intensive diplomatic contact with both the American and Iranian sides. Alongside Egypt and Pakistan, it played a significant mediating role in securing a ceasefire. The ceasefire, announced on 8 April 2026, was the result of these efforts. However, issues such as the status of the Strait of Hormuz, Iran's nuclear programme and broader regional matters remain unresolved. Following the conflict, the political influence of the Islamic Revolutionary Guard Corps (IRGC) within Iran is expected to grow. Nevertheless, ongoing foreign policy, security and economic challenges, as well as the structural legitimacy issues of the Islamic Republic system, continue to create uncertainty regarding Iran's future.

Keywords: US, Israel, Islamic Republic of Iran, Epic Fury, Roaring Lion, Persian Gulf

Atıf için: Sinkaya, B. (2026). *ABD ve İsrail'in İran'a yönelik askerî saldırıları: Bölgesel ve küresel yansımalar*. Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
<https://doi.org/10.53478/TUBA.978-625-6110-82-3>

1. Giriş

28 Şubat 2026'da ABD askeri unsurları ile İsrail Savunma Kuvvetleri (IDF) koordine-li ve müşterek olarak İran siyasi liderlerini, nükleer tesislerini, askeri komuta kademesini ve askeri tesislerini hedef alan füze saldırıları ve hava saldırıları başlatmıştır. Saldırlara karşılık olarak İran silahlı kuvvetleri İsrail'e ve bölgede ABD askeri üslerine ev sahipliği yapan Basra Körfezi ülkeleri Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Bahreyn, Katar, Kuveyt ve Suudi Arabistan'a insansız hava aracı (İHA) ve füze saldırıları ile karşılık vermiştir. Karşılıklı saldırıların kapsamı zamanla ekonomik altyapı, enerji tesisleri ve ticari tesisleri hedef alacak şekilde genişlemiştir. Nihayet İran dünya günlük petrol sevkiyatının yaklaşık yüzde yirmisinin geçtiği Hürmüz Boğazı'nı trafiğe kapatmıştır. Böylece çatışmalar, çok-boyutlu ve çok-cepheli bir hal almıştır. 40 gün süren karşılıklı saldırılar 8 Nisan 2026'da ilan edilen ateşkese kadar devam etmiştir.

İranlı yetkililer müşterek ABD ve İsrail saldırılarını Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmesi'ne aykırı biçimde İran İslam Cumhuriyeti'ne karşı "haksız, hukuk dışı, gayri meşru" saldırı ve "dayatılmış bir savaş" şeklinde nitelendirmiştir. Amerikalıların "Destansı Öfke Operasyonu", İsraililerin ise "Kükreyen Aslan Operasyonu" adını verdikleri bu saldırılar, Amerikalı ve İsraili yetkililer tarafından yeni bir savaşın başlangıcı değil, İran İslam Cumhuriyeti'nin yıllardır ABD'ye ve İsrail'e karşı sürdürdüğü doğrudan ve dolaylı çeşitli saldırılara karşılık düzenlenen bir askeri operasyon ve halihazırda devam eden silahlı çatışmanın bir parçası olarak nitelendirilmiştir (IDF, 2026a). İran'a göre ABD ve İsrail'in saldırıları BM Şartı'nın güç kullanımını yasaklayan 2/4 maddesinin açık bir ihlali, haksız, gayri meşru ve haksız bir savaştır. İranlılar Amerikan-İsrail saldırılarına karşı "Gerçek Vaat IV" (Sadık Vaat) operasyonu başlatmıştır. İran tarafı bu operasyon kapsamındaki askeri hamlelerin "saldırganların üslerine ve tesislerine karşı meşru müdafaa kapsamında atılan gerekli ve orantılı savunma operasyonları" olduğunu ileri sürmüştür (İravanı, 2026).

ABD ve İsrail ile İran arasında ortaya çıkan çatışmalar tarafların nitelikleri, çatışmaların kapsamı ve çatışmaların geniş bir alana yayılmış olması itibarıyla bölgesel ve küresel dinamikleri etkilemiştir. Dünyanın en büyük askeri gücü ABD ile iki bölgesel gücün, İran ve İsrail'in dahil olduğu çatışma Orta Doğu'nun güvenlik dinamiklerini sarsmıştır. İran'ın bölgesel müttefikleri olan devlet-dışı aktörlerin de çatışmalara dahil olması, bölgede ABD'nin müttefiki olarak bilinen Basra Körfezi ülkelerinin İran tarafından saldırıya uğraması, Doğu Akdeniz'den Basra Körfezi'ne tüm bölgeyi ve bölge ülkelerini etkisi altına almıştır. Çatışmaların kısa süre içerisinde dünyanın en büyük petrol ve doğal gaz rezervlerinin bulunduğu Basra Körfezi etrafında yoğunlaşması ve Hürmüz Boğazı'nın kapatılması bilhassa enerji güvenliği açısından küresel ekonomiyi ve siyaseti yakından etkilemiştir.

Bu çalışmanın amacı ABD/İsrail'in İran'a yönelik saldırıları ile başlayan çatışmanın ve etkilerinin akademik bir şekilde incelenmesidir. Bu doğrultuda öncelikle taraflar arasındaki husumetin arka planı ve ABD/İsrail – İran çatışmasının nedenleri tartışılmaktadır. İkinci kısımda ABD/İsrail – İran çatışmasında tarafların hedefleri ve çatışmanın seyri ele alınmaktadır. Arkasından çatışmanın hem İran üzerindeki hem de ABD ve İsrail üzerindeki etkileri ile bölgesel yansımaları incelenmektedir. Çalışmanın son kısmında gelişmelerin Türkiye'ye etkileri tartışılmaktadır ve çatışma sonrası İran'ın ve Orta Doğu'nun durumu değerlendirilmektedir.

2. ABD ve İsrail ile İran Arasındaki Husumetin Kısa Tarihçesi

Tarafların çatışmaları nitelendirmesinde açıkça görüldüğü üzere mevcut savaş taraflar arasında geçmişi oldukça geriye giden bir husumetin parçası olarak değerlendirilmelidir. ABD ile İsrail arasındaki özel stratejik ilişki yaygın olarak bilinmektedir. Siyasi ve kültürel açılardan desteklenen bu özel ilişki sayesinde İsrail, ABD'nin Orta Doğu'da en önemli müttefiki olarak görülmektedir ve bölgede ABD'nin ve İsrail'in çıkarları pek çok noktada ortaklaşabilmektedir. Bu husus, iki devlet ile İran arasındaki husumet söz konusu olduğunda özellikle geçerli olmaktadır.

Müşterek saldırıların başlamasından sonra kamuoyuna yaptığı ilk basın açıklamasında Amerikan Savaş Bakanı Pete Hegseth, ABD-İran ilişkilerinde 4 Kasım 1979'da Tahran'daki ABD Büyükelçiliği'nde görevli diplomatların ve çalışanların rehin alınmasıyla başlayan gerginliğin dönüm noktalarına ve İran İslam Cumhuriyeti yöneticilerinin yıllardır dile getirdiği "Amerika'ya Ölüm, İsrail'e Ölüm" sloganlarına gönderme yaparak "bu savaşı biz başlatmadık" demiştir (Roth & Gedeon, 2026). Aynı şekilde Amerikan Dışişleri Bakanı Marco Rubio İran rejiminin "47 yıldır bütün dünyada Amerikalılara saldırdığını ve 47 yıldır tehdit olduğunu" söylemiştir (Rubio, 2026). Keza İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu, savaşın temel amacını, 47 yıldır İslam Cumhuriyeti rejiminden İsrail'e yönelen varoluşsal tehdidin ortadan kaldırılması şeklinde ifade etmiştir. Nitekim İran yönetimi, 1979 İslam Devrimi'nden sonra İsrail'in Filistin topraklarını işgal etmesinden kaynaklanan Filistin meselesinin bayraktarlığını üslenerek İsrail düşmanlığını sürekli canlı tutmuştur (Akgül, 2024). Bu kapsamda İran yönetimi 1979'dan beri Ramazan ayının son cuma gününü "Kudüs Günü" ilan etmiştir. Kudüs gününde kitleler sokağa çıkarak Amerikan ve İsrail karşıtı gösteriler yapmakta ve "Amerika'ya Ölüm, İsrail'e Ölüm" sloganları atmaktadır. İran'ın İsrail'e karşı hasmane duruşu İran liderlerinin söylemlerine sık sık yansımaktadır. Örneğin, eski İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinecad'ın Holokost'u inkâr eden ve "İsrail haritadan silinmelidir" sözleri ve İran Devrimi Rehberi Ayetullah Ali Hamanei'nin 2015 yılında verdiği bir beyanatta "İsrail sonraki 25 yılı görecektir kadar yaşamayacak!" ifadeleri sık sık hatırlanmaktadır (Dolatabadi, 2025). Hatta 2017 yılında Tahran'da Filistin meydanında İsrail'in yok olmasına geri sayım yapan bir saat konulmuştur.

Amerikalı ve İsraili yetkilerin iddiasına göre zamanla İran'ın düşmanlığı sözlü tehditlerin ötesine geçmiştir. İran İslam Cumhuriyeti rejimi yıllarca Orta Doğu'da vekilleri aracılığıyla terör eylemlerini yönlendirmek ve terörist gruplara maddi destek sağlamak suretiyle, doğrudan veya dolaylı olarak İsrail'e ve ABD'ye karşı bir terör kampanyası yürütmüştür. Bu yüzden İran, yüzlerce Amerikalı ve İsrailinin ölümüne sebep olan çok sayıda terör saldırısından sorumlu tutulmuştur. İsrail'e göre İran sadece bölgede değil Arjantin'den Hindistan'a tüm dünyada terörist örgütlerin ve suç şebekelerinin mimarı ve sponsoru olmuştur. Keza Amerikan yönetimi 1984'ten beri İran'ı "terörizm destekçisi devlet" olarak nitelendirmektedir. Kasım 2020'de o dönem ABD Dışişleri Bakanlığı terörizmle mücadele koordinatörü olan Nathan Sales, İran rejimini "Güney Amerika, Avrupa, Suriye, Lübnan, Yemen gibi dünyanın farklı yerlerinde döktükleri kandan sorumlu tuttuklarını" ifade etmiştir (Lane, 2023). Amerikalıların bu tutumlarında o zamandan beri

kyda değer bir değişiklik olmamıştır. İsraili siyasetçi Naftali Bennett, 2018 Herzliya Konferansı'nda İran'ı yıllardır birçok koluyla farklı yönlerden İsrail'e saldıran bir ahtapota benzetmiş, ahtapotun kollarından ziyade kafasının hedef alınması gerektiğini savunmuştur (Keinon, 2020).

İran tarafı ise ABD ile husumetinin başlangıcını daha uzak bir geçmişe, petrolün millileştirilmesine öncülük eden Başbakan Muhammed Mussadık'ın 19 Ağustos 1953'te ABD ve İngiltere'nin tertip ettiği darbe ile devrilmesine dayandırmaktadır. İran resmî söylemine göre ABD emperyalizmi İran'ın gerçekten bağımsız ve güçlü bir ülke olmasını istememektedir. 1979 İslam Devrimi ABD emperyalizminin bölgesel emellerine büyük bir darbe vurduğu için Amerikan yönetimleri İslam Cumhuriyeti düzenine karşı çeşitli komplolar kurmuştur. İslami İran'a ambargolar uygulamış, düşmanlarına destek vermiş ve Saddam Hüseyin'i İran'a saldırmaya teşvik etmiştir. Devrim'den beri rehine krizi, İran'ın malvarlıklarının dondurulması, terörizmi desteklediği gerekçesiyle veya nükleer programı üzerindeki anlaşmazlıklar üzerinden uygulanan yaptırımlar İran ile ABD arasında husumetin sürmesine neden olmuştur. Hamanei'nin ifadesiyle "Kahrolsun Amerika" sloganı İran halkının Amerikan komplolarına karşı tepkisinin bir sonucudur. Ona göre ABD'nin İslam Cumhuriyeti ile sorunu sadece tarihi bir anlaşmazlık değil "doğuştan gelen bir uyumsuzluk ve çıkar çatışmasıdır" (Khamenei, 2025). İslam Devrimi'nin temel ilkelerinden birisi anti-emperyalizm ve Siyonizm karşıtlığıdır. Buna göre müstekbirler (emperyalistler) ile mustazaflar (ezilenler) arasında, hak ile batıl arasında ezeli ve ebedi bir çekişme vardır. Bu çekişmede İslam Cumhuriyeti hakkı ve ezilenleri temsil ederken ABD ve Siyonizm batılı ve emperyalizmi temsil etmektedir. Tam da bu nedenle ABD ile Siyonizm'in İslam Cumhuriyeti'ne düşmanlığı devam edegelmiştir (Sinkaya, 2015, s. 63-68).

İran Cumhurbaşkanı Mesud Pezeşkiyan 1 Nisan 2026'da sosyal medya platformu "X" hesabı üzerinden Amerikan halkına hitaben yazdığı açık mektubu paylaşmıştır. Mektupta, İran ve ABD halkları arasındaki ilişkilerin başlangıçta düşmanca olmadığını, ancak ABD'nin 1953'teki darbe ile İran'ın kendi öz kaynakları üzerinde hakim olmasını engellemeyi amaçladığı ve diktatörlük rejimini yeniden kurarak demokratikleşme sürecine zarar verdiği için İranlılar arasında Amerikan politikalarına karşı derin bir güvensizlik ortaya çıktığını belirtmiştir. Pezeşkiyan, İranlıların güvensizliğinin ABD'nin Şah rejimine verdiği destek, 1980'lerdeki dayatılan savaş sırasında Saddam Hüseyin'i desteklemesi, modern tarihin en uzun ve en acımasız yaptırımlarının uygulanması ve nihayetinde nükleer mesele üzerinde müzakere ederken İran'a karşı 13 Haziran 2025'te ve 28 Şubat 2006'da olmak üzere iki kez gerçekleştirilen sebepsiz askeri saldırılarla daha da derinleştiğini ifade etmiştir (Pezeshkian, 2026).

Netice itibariyle ABD/İsrail ikilisi ile İran arasında geçmiş İslam Devrimi'ne kadar giden bir mücadele ve çekişme vardır (Şen, 2016). Bu mücadele zaman zaman birbirlerine yönelik siyasi ve istihbarat operasyonlarına dönüşmüşse de büyük ölçüde retorik düzeyde seyretmiştir. Ancak geçen on yılda İran'ın askerî kabiliyetlerinin yükselmesi ve bölgesel gücünün artışı İran ile ABD ve İsrail arasında doğrudan çatışma potansiyelini artırmıştır.

1980-88 yılları arasında Irak'la sekiz yıl savaşan İran 1990'ların başında yoğun bir silahlanma programı başlatmıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) 2006'dan itibaren İran'ın silahlanma programı üzerine çeşitli ve giderek ağırlaşan yaptırımlar uygulamıştır (SIPRI, 2025). Ancak Kuzey Kore ve Çin ile yaptığı iş birliği sayesinde İran yerli savunma sanayisini ve askeri kabiliyetlerini güçlendirmiştir. İran'ın silahlanma programı içerisinde en dikkat çekici olan füze geliştirme programıdır (Elleman, 2024). Daha 2000'li yıllarında başlarında İran 1500-2000 km menzilli füzeler geliştirmeyi başarmıştır. Son on yılda yerli imkanlarla geliştirilen ve üretilen Haybersiken, Siccil, Fettah gibi füzeler ile Şahit-136 gibi ucuz kamikaze dronları ve İHA'lar İran'ın askeri envanterine eklenmiştir. Rusya-Ukrayna savaşında Rus ordusunun Şahit-136 dronlarını etkili şekilde kullanması dikkat çekmiştir. İran yerli imkanlarla uydular tasarlayan, üreten ve yörüngeye gönderen az sayıda ülkeden biri olmuştur. 2000'li yıllarında ortalarından itibaren İslam Devrimi Muhafızları Ordusu (DMO) askeri amaçlarla uzay programı başlatmıştır. DMO'nun uzay programı uzun menzilli füze geliştirme girişiminin bir parçası olarak görülmüştür (Krzyszaniak, 2022). İran'ın artan konvansiyonel ve yeni askeri yetenekleri yerli üretim füze ve insansız hava aracı sistemlerinin öldürücülüğünü ve hassasiyetini artırmaya devam etmesi ve elindeki stokları artırması ABD tarafından bölgedeki Amerikan güçleri ve ortakları için bir tehdit olarak değerlendirilmiştir (Office of the Director of National Intelligence, 2025). İran'ın orta menzilli (1000-3000 km) füzelerini nükleer başlık taşıyabilecek seviyede geliştirdiği yönündeki raporlar İran'dan algılanan tehdidin düzeyini artırmıştır (Gettinger & Clayton Thomas, 2025). Nitekim, 1979'dan beri İsrail'e karşı vekalet savaşı yürüten İran rejiminin 2024 yılının Nisan ayında seyir füzesi ve balistik füze saldırılarıyla ilk defa İsrail'i doğrudan askeri olarak hedef almış olması İran tehdidinin geldiği boyutu göstermiştir (IDF, 2025a).

Artan askeri kabiliyetlerinin yanı sıra ABD'nin Irak'ı işgalinden sonra İran bölgesel bir güce dönüşmüştür (Rubin, 2006). Irak'ta, Lübnan'da ve Filistin'de İran'la bağlantılı direniş gruplarının ortaya çıkması ve palazlanması İran'ın bölgesel etkisini artırmıştır. İran'ın bölgesel gücü Arap Baharı sonrasında test edilse de Suriye'de Esad yönetiminin giderek İran yörüngesine girmesi, Irak'ta IŞİD'e karşı oluşturulan Haşdi Şabi teşkilatının İran'ın vekil gücüne dönüşmesi ve keza Yemen'de İran ile bağlantılı Husilerin (Ensarullah) iktidarı ele geçirmesi İran'ın bölgesel güç imajını güçlendirmiştir (Sinkaya, 2022).

İran'ın bölgesel gücüyle birlikte askeri kabiliyetlerinin gelişmesi ve direniş hareketlerinin palazlanması İsrail'de güvenlik kaygılarının artmasına neden olmuştur. İsrail'in ve ABD'nin güvenlik kaygılarını şiddetlendiren gelişmelerden birisi de İran'ın nükleer programıdır. İranlı yetkililerin aksi yöndeki iddialarına rağmen ABD ve İsrail başından beri İran'ın nükleer programının silah yapmaya dönük olduğunu ileri sürmüş ve bu programı bölgesel ve uluslararası güvenlik sorunu olarak görmüştür. 2010'larda İran'ın yerli üretim santrifüjlerle uranyum zenginleştirmeyi başarması üzerine ABD ile İsrail uluslararası toplumu seferber ederek İran üzerinde baskıyı artırmış; Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nden (BMGK) İran'a karşı arka arkaya ağır yaptırım kararlarının çıkmasında etkili olmuştur. Nihayet 2015'te Kapsamlı Ortak Eylem Planı (KOEP) ile İran'ın nükleer

programında belirli sürelerle bazı kısıtlamaların konulması karşılığında BM, ABD ve AB yaptırımların kaldırılması üzerine anlaşmaya varılmıştır. KOEP, 2231 sayılı BMGK kararı ile onaylanmıştır (Resolution 2231, 2015). Ne var ki İsrail dahil kimi bölge ülkeleri ile Amerikan yeni-muhafazakarları (*neo-con*) ve Cumhuriyetçilerin bir kısmı bu anlaşmaya İran'ın bölgesel faaliyetlerini durdurmadığı, füze programının devam ettiği ve kısıtlamalarla birlikte nükleer programın devam ettiği gerekçesiyle karşı çıkmıştır. Nitekim, 2017'de ABD'de iktidara gelen Donald J. Trump yönetimi 2018'de nükleer anlaşmadan tek taraflı olarak çekilmiş ve İran'ı "daha iyi" yeni bir anlaşmaya zorlamak için "maksimum baskı" politikası uygulamaya başlamıştır (Azizi ve ark., 2020). Buna mukabil İran tedrici olarak KOEP'te nükleer programına getirilen kısıtlamaların dışına çıkmış, uranyum zenginleştirme oranını yüzde 60'a kadar çıkarmıştır. Bir taraftan KOEP'i canlandırma girişimlerinin sonuçsuz kalması, diğer yandan ABD'nin İran'ı yeni bir anlaşmaya zorlamakta başarısız olması, diğer bir ifadeyle, Tahran'ın Amerikan yönetiminin istediği gibi bir anlaşma yapmaya direnmesi diplomasi dışındaki seçeneklerin öne çıkmasına neden olmuştur.

Nükleer programın uluslararası bir meseleye dönüşmesinden beri İsrail'in İran'ın nükleer tesislerine yönelik olası bir hava saldırısı düzenlemesi senaryosu her zaman gündemde olmuştur. Zira İsrail daha önce 1981'de Irak'ta, 2007'de Suriye'de nükleer tesislere yönelik saldırılar gerçekleştirmişti. 2009 ile 2012 arasında İsrail hükümetinin İran'a saldırmayı en az üç defa gündemine aldığı, ama operasyon hakkında görüş ayrılıkları ve o dönemde ordunun imkanlarının görece sınırlı olması ve İran'ın caydırıcılık kapasitesi nedeniyle saldırı planlarının askıya alındığı iddia edilmektedir. Onun yerine İsrail hükümeti İran'ın nükleer tesislerini hedef alan olası bir saldırıya ABD'nin öncülük etmesi için Amerikan yönetimlerini etkilemeye çalışmıştır (Maher, 2020, s. 235). Nitekim, nükleer program üzerinde gerginliklerin arttığı zamanlarda muhtelif Amerikan yönetimleri İran'a karşı hiçbir seçeneğin devre dışında olmadığını belirterek olası bir askeri saldırı ihtimalini hep canlı tutmuştur.

2000'li yılların başından beri aralıklarla gündeme gelen Amerikan askeri tehditleri İran yönetiminin bir taraftan içeride güvenlik tedbirlerini yoğunlaştırmasına, diğer taraftan ABD ile kaçınılmaz nihai bir karşılaşmaya hazır olmak için çeşitli askeri stratejiler geliştirmesine neden olmuştur (Wehrey ve ark., 2009). Bu çerçevede İran yönetimi ABD'nin konvansiyonel askeri üstünlüğünü dengelemek ve düşmanlarına karşı caydırıcılık sağlamak amacıyla asimetrik savaş doktrini benimsemiştir. Bu doktrinin ilk unsuru ileri karakol stratejisidir. İleri karakol stratejisi İran ile bölgede onunla birlikte hareket eden grupların eğitilmesi, silahlandırılması ve daha sıkı askeri ve siyasi iş birliği geliştirmesine dayalıdır. Bu sayede bölgedeki Amerikan askeri üsleri ve İsrail üzerinde caydırıcılık oluşturulması hedeflenmiştir. Asimetrik savaş doktrininin ikinci unsuru olarak füzelerin hedeflerine isabet etme hassasiyetinin, menzilin ve yıkıcı kapasitesinin geliştirilmesi, ağır silahlar yerine ucuz ve hızlı insansız hava ve deniz araçlarına yatırım yapılması hususları öne çıkmıştır. Asimetrik savaş doktrininin üçüncü unsuru olarak, caydırıcı adımların yetersiz kalması ve ülkenin işgal edilmesi, komuta kontrol mekanizmalarının kesintiye uğraması ihtimaline karşı yerel komutanları yetkili kılan mozaik savunma stratejisi benimsenmiştir.

2.1. Taraflar Arasında Gerilimin Tırmanması

İran'ın nükleer tesislerini hedef alması muhtemel İsrail/ABD saldırısı zaman zaman gündeme gelmiş olsa da taraflar arasında gerilim uzunca bir süre doğrudan askeri çatışmaya dönüşmemiştir. Askeri seçenek yerine İran'ın nükleer programının yavaşlatılması için nükleer bilim adamlarını hedef alan suikast saldırıları ile nükleer tesisleri hedef alan Stuxnet virüsü gibi siber saldırılar düzenlenmiştir. Öte yandan Suriye iç savaşı sırasında bu ülkedeki etkinliğini artıran İran, Suriye topraklarını İsrail ile bir çatışma sahası olarak değerlendirmiştir. İran'la bağlantılı Şii milisler ve DMO'nun dış operasyonlar birimi Kudüs Gücü bilhassa 2018'den sonra Suriye topraklarını kullanarak İsrail'e karşı farklı zamanlarda roket ve dron saldırıları gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla İran, Suriye'yi İsrail'e karşı savaş yürüttüğü bir mekân olarak kullanmıştır. Buna mukabil İsrail sık sık Suriye'deki İran hedeflerine yönelik saldırılar düzenlemiştir (IDF, 2019). 2020 yılında İran'ın bölgesel faaliyetlerini ve nükleer faaliyetlerini hedef alan iki önemli suikast düzenlenmiştir. 3 Ocak 2020'de DMO'nun dış operasyonlardan sorumlu birimi Kudüs Gücü'nün komutanı Kasım Süleymani Bagdat'ta Amerikan dron saldırısında hayatını kaybetmiştir. Şiddetli intikam söylemlerine rağmen İran'ın cevabı Irak'ta Amerikan askerlerinin bulunduğu Ayn İsa üssüne sınırlı bir saldırı şeklinde olmuştur. 27 Kasım 2020'de İran'ın nükleer programının başında olduğu iddia edilen Muhsin Fahrizadeh Tahran yakınlarında İsrail istihbarat servisi Mossad tarafından düzenlenen bir saldırıda öldürülmüştür.

7 Ekim 2023'te Hamas'ın "El-Aksa Tufanı" operasyonu ile İsrail'in güvenlik duvarını aşarak 1200'den fazla kişiyi katletmesi ve 250'ye kişiyi rehin alması İsrail ile İran arasındaki çatışmanın dönüm noktalarından birisi olmuştur. İranlı yetkililer tufan operasyonunun bilgileri dışında gerçekleştiğini ileri sürmüş, ancak destek vermişlerdir. Buna karşılık İsrail kaynakları operasyondan İran'ı sorumlu tutmuştur (Caner, 2024). O dönem Savunma Bakanı olan Yoav Gallant, Knesset'te yaptığı konuşmada ülkesinin çok cepheli bir savaşta yedi taraftan – Gazze, Lübnan, Suriye, Batı Şeria, Irak, Yemen ve İran – saldırı altında olduğunu ve hali hazırda bu cephelemlerin altısında karşılık verdiklerini belirtmiştir (Fabian, 2023). O dönemde İran ve İsrail doğrudan karşı karşıya gelmemiş olsa da İsrail Gazze'de, Lübnan'da, Suriye'de ve Yemen'de İran'ın müttefiklerine karşı savaşırken aynı zamanda İran'ın bölgesel güç unsurlarına ve dolayısıyla caydırıcılık unsurlarına darbe vurmuştur.

Nitekim 7 Ekim'den sonra İran-İsrail husumeti tarafların doğrudan birbirlerini hedef aldıkları askeri çatışmalara dönüşmüştür. Tarafların ilk askeri karşılaşması Nisan 2024'te olmuştur. İsrail'in 1 Nisan 2024'te Şam'daki İran konsolosluğuna bitişik binaya saldırısında Gazze savaşını görüşmek üzere bir araya geldiği iddia edilen, aralarında Kudüs Gücü'nün Suriye ve Lübnan sorumlusu Tuğgeneral Muhammed Rıza Zahedi ve yardımcısı Tuğgeneral Mohamad Hadi Haji Rahimi'nin de olduğu sekiz kişi öldürülmüştür. Bu saldırı İsrail'in Suriye sahasında İranlı generallere ilk saldırısı değildi, ancak bu defa konsolosluk binasının hedef alınmış olması İran'ı güçlü bir karşılık vermeye zorlamıştır. DMO, 13-14 Nisan 2024'te Gerçek Vaat adını verdiği bir operasyon kapsamında İsrail savunmasını aşarak askeri hedeflere ciddi zarar vermek amacıyla 300'den fazla füze ve İHA ateşlemiştir

(Rubin, 2024). İran'ın Şam'daki konsolosluk saldırısını gerçekleştiren uçakların kalktığı Navatim ve Ramon hava üslerini hedef aldığı bu saldırıda füzeler ve İHA'lar büyük ölçüde hava savunma sistemleri tarafından etkisiz hale getirilmiştir. Buna karşılık İsrail silahlı kuvvetleri İran hava savunma sistemlerini hedef alan görece küçük saldırılar düzenlemiş ve gerilim azalmıştır.

Ancak İsrail Temmuz 2024'te yeni cumhurbaşkanı seçilen Mesud Pezeşkiyan'ın yemin törenine katılmak için Tahran'da bulunan Hamas lideri İsmail Haniye'ye kaldığı DMO misafirhanesinde suikast düzenlemiştir. Ardından İsrail hava kuvvetlerinin 27 Eylül 2024'te yoğun bir hava saldırısı sonucunda Hizbullah lideri Hasan Nasrallah ile kıdemli DMO komutanı Abbas Nilfuruşan Beyrut'ta öldürülmüştür. Art arda gelen suikastlara karşı DMO, 1 Ekim 2025'de Gerçek Vaat II operasyonu çerçevesinde İsrail'e Navatim, Hatzerim, Telnof üslerine yeni saldırılar düzenlemiştir. 300'ü aşkın İHA ve balistik füzenin ateşlendiği saldırı sonucunda 30 kadar füze hedeflerine ulaşmış ve zarar vermiştir. Buna karşılık İsrail de İran'ın hava savunma sistemlerini hedef alan sınırlı saldırılar gerçekleştirmiştir (Dolatabadi, 2025).

2.2. 12 Gün Savaşı

İran ve İsrail arasında devam eden gerginlik ve çatışma 13 Haziran 2025'te İsrail'in "Yükselen Aslan" (Rising Lion) operasyonu ile başlayan ve karşılıklı saldırılarla on iki gün süren savaşa dönüşmüştür. İsrail silahlı kuvvetleri 13 Haziran'da "İran rejiminin İsrail'e karşı süregelen saldırılarına karşılık ve İran'ın nükleer programına darbe vurmak amacıyla yüksek nitelikli istihbarata dayanarak önleyici, hassas ve birleşik bir operasyon" başlatmıştır (IDF, 2025b). İsrail Savunma Kuvvetleri (IDF), "Yükselen Aslan" operasyonunu ilan ettiğinde saldırının nedeni olarak üç hususa işaret etmiştir. Birincisi, İran rejimi İsrail devletini yok etme amacını ilan etmiştir ve bu amacı gerçekleştirmek için Orta Doğu'da vekilleri ile birlikte hareket etmektedir. İkincisi, İran rejimi Gazze savaşının (Demir Kılıçlar Operasyonu, Ekim 2023) başlamasından beri İsrail'i hedef alan terör saldırılarının tamamından sorumlu olan eksenin başıdır. Gazze operasyonları sırasında da İran, İsrail'e iki defa yüzlerce füze ile saldırmıştır. Üçüncüsü, İran'ın nükleer silah yapımına hiç olmadığı kadar yakın olduğu ileri sürülmüş ve İran rejiminin elindeki kitle imha silahları İsrail devleti için varoluşsal bir tehdit olarak tanımlanmıştır (IDF, 2025b). Buradan hareketle Yükselen Aslan operasyonunun amacı, İsrail'e yönelik İran rejiminin nükleer silah programından kaynaklanan varoluşsal ve acil tehdit ile balistik füze programı ve diğer askeri faaliyetlerinden kaynaklanan tehdidin bertaraf edilmesi şeklinde ifade edilmiştir. İsrail'e göre operasyonu tetikleyen sebep İran'ın nükleer silah üretimi kabiliyetlerini geliştirmek için ilişkili tüm alanlarda çalışmalarına ve balistik füze imalatına hız vermesidir. Böylece İsrail'e göre İran, yakın ve varoluşsal bir tehdide dönüşmüştür. Bu tehdidin bertaraf edilmesi için "güç kullanımına dayalı olmayan bütün makul yollar" denenmiş, ama sonuç alınamamıştır. Dolayısıyla, İsrail'e göre, sadece önleyici bir meşru müdafaa veya düşman bir rejimin nükleer silah kabiliyetine sahip olmasına karşı bir tepki değil, sürekli İsraili yok etme niyetini ortaya koyan İran rejiminin durdurulması için son çare olarak bu operasyon gerçekleştirilmiştir (Israel Ministry of Foreign Affairs, 2025).

13 Haziran'da başlatılan Yükselen Aslan operasyonu çerçevesinde İran'da Genelkurmay Başkanı Muhammed Bagheri, DMO Komutanı Hüseyin Salami dahil ondan fazla üst düzey komutan ve nükleer bilimci öldürülmüştür. İsrail'in öncelikli askeri hedefi İran'ın hava kuvvetlerini ve hava savunma sistemini zayıflatmaktır. Bu çerçevede Hemedan Su-başı üssündeki radar, yerden havaya füze savunma sistemleri, nükleer tesislerin ve füze tesislerinin etrafındaki savunma sistemleri vurulmuştur. Böylece İsrail, İran semalarını savaş jetlerine açmayı başarmış ve hava sahasındaki gücünü gösterircesine Tel Aviv'den 2400 km uzaktaki Meşhed havaalanını vurmuştur. İsrail savaş uçakları 12 günde 1500'den fazla sorti yapmış, 900 kadar hedefi, füze üretim tesislerini ve füze fırlatma rampalarını vurmuştur. Ancak füze üretim tesisleri ve depolarının önemli bir kısmının yer altı şehirlerinde inşa edilmiş olması nedeniyle İsrail, İran'ın füze programını yok etme hedefini gerçekleştirememiştir (Dolatabadi 2025, s. 23-26).

İsrail'in 12 Gün Savaşı'ndaki beklentilerinden birisi, saldırının siyasi amacı, İran'da rejim değişikliğini tetiklemektir. Saldırıların ertesi günü Netanyahu ve İsraili yetkililer İran halkına sokağa çıkma ve rejimi devirme çağrısında bulunmuştur. İsrail kuvvetleri, İran halkının rejimin baskısından korktuğu için harekete geçmekte tereddüt ettiği düşünceyle *Besic* (Halk Seferberlik Gücü; DMO ile bağlantılı, iç güvenlik operasyonlarında öne çıkan milis gücü), polis, istihbarat ve DMO karargahlarına saldırmıştır. Hatta sembolik bir hedef olarak Tahran'da siyasi tutukluların bulunduğu meşhur Evin hapishanesi vurulmuştur. Buna rağmen İran halkı bayrağın etrafında birleşmiş, rejim karşıtı kalkışmalar olmamıştır.

İsrail saldırılarına karşılık İran "Gerçek Vaat III" operasyonunu başlatmıştır. 12 günlük savaş boyunca İran'dan İsrail'e 550 civarında balistik füze ve 1000'den fazla İHA saldırısı gerçekleştirilmiştir. Bu saldırılarda füzelerin neredeyse yüzde 10'u hedefine ulaşmış ve İsrail'e zarar vermeyi başarmıştır. İran saldırılarında Weizmann Bilim Enstitüsü, askeri üsler, Mossad tesisleri ve Haifa petrol rafinerisi vurulmuştur. Bununla beraber kimi gözlemciler göre ABD ve İsrail güçleriyle kendi arasındaki teknolojik ve ateş kapasitesi açısından asimetrik ilişkinin farkında olan Tahran yönetimi 12 gün savaş boyunca krizi tırmandıracak ve İsrail'i ve ABD'yi savaşın şiddetini yükseltmeye zorlayacak derecede zarar verecek hamlelerden kaçınmıştır (Dolatabadi, 2025, s. 30). 12 gün sonunda taraflar karşılıklı olarak saldırılarına son vermiştir.

12 Gün Savaşı'nın son gününe kadar ABD, İran ile İsrail arasındaki çatışmaların dışında kalmıştır. Bununla beraber ABD Başkanı Trump'ın kimi açıklamaları ABD ile İsrail'in koordineli bir şekilde hareket ettiğini göstermiştir. Nitekim Türkiye Dışişleri Bakanı Hakan Fidan bu konuya dair yaptığı bir açıklamada saldırı gecesi ABD'den telefon aldıklarını, birkaç saat sonra İsrail saldırısının başladığını belirtmiştir (NTV, 2025). İsrail saldırıları başlar başlamaz Trump'ın "İran'a anlaşma yapması için 60 gün süre verdik; bugün 61.gün" şeklindeki açıklaması; daha sonra İran yönetiminin kayıtsız şartsız teslim olmasını istemesi Washington ile Tel Aviv arasındaki koordinasyonu ve dayanışmayı göstermiştir. Nihayet, Netanyahu'nun "Başkan bu işi bitir!" kampanyasının ardından 21 Haziran'da Amerikan B-52 ağır bombardman uçakları çatışmaya dahil olmuş (Geceyarısı

Çekici Operasyonu – *Midnight Hammer*) ve İran'ın Fordo'da yeraltındaki nükleer tesislerini vurmuştur. Bu saldırının ardından ABD Başkanı Trump, İran'ın nükleer programının tamamen yok edildiğini iddia etse de İran'dan bu konuda çelişkili açıklamalar gelmiştir. İran, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) ile iş birliğini durdurduğu için yıkımın gerçek boyutları tespit edilememiş ve kamuoyuna açıklanmamıştır.

3. Hasımlar Arasında Gerilimin Tırmanmasının Nedenleri

12 Gün Savaşı'ndan yaklaşık sekiz ay sonra, 28 Şubat 2026'da ABD ve İsrail'in İran'a karşı müşterek askeri saldırıları başlamıştır. Hem tarafları ve hem de nedenleri itibariyle 28 Şubat saldırıları ile başlayan çatışmalar, 12 Gün Savaşı'nın devamı olarak görülebilir. Çalışmanın bu kısmında, taraflar arasında geçmişi oldukça geriye giden husumetin neden Haziran 2025'te ve Şubat 2026'da doğrudan askeri bir çatışmaya dönüştüğü tartışılacaktır. Bu süreçte dört husus öne çıkmaktadır. Birincisi çatışmanın merkezinde yer alan nükleer meseleyle ilgili görüşmelerin sonuçsuz kalmasıdır. İkincisi her üç devlette de şahin yöneticilerin işbaşına gelmiş olmasıdır. Üçüncüsü, ABD ile İsrail yöneticilerinin İran rejiminin zor ve zayıf bir durumda olduğu şeklindeki değerlendirmeleridir. Dördüncü neden ise İsrail'in ve ABD'nin İran'dan algıladıkları tehdidin devam etmesidir. Aşağıda bu hususlar detaylı olarak tartışılmaktadır.

3.1. Nükleer Görüşmelerin Başarısız Olması

ABD'nin KOEP'ten 2018'de tek taraflı olarak çekilmesi ve maksimum baskı politikasını başlatması İran tarafında nükleer meselenin müzakere ile çözülebileceği inancını yok etmiş ve İran siyasetinde müzakereye açık olan kesimlerin elini zayıflatmıştır. ABD'nin BMGK'nin 2231 sayılı kararıyla desteklenen ve onaylanan nükleer anlaşmadaki yükümlülüklerini yerine getirmemesi, bilakis İran yaptırımlarını yeniden devreye koyması, AB'nin anlaşmayı canlandırma girişimlerinin başarısız olması üzerine İran da adım adım nükleer anlaşmadaki yükümlülüklerinden uzaklaşmıştır. Bu çerçevede İran füze programlarını hızlandırmış, uranyum zenginleştirme oranlarında ve zenginleştirilmiş uranyum stoklarında KOEP'te öngörülen sınırların ötesine geçmiştir. Yanı sıra İran'da Nükleer Yayılmanın Önlenmesi Antlaşması'ndan (NPT) çekilme tartışmaları başlamıştır.

Trump ikinci kez göreve gelmesinden sonra hem İran üzerinde ekonomik ve siyasi baskıyı artırmış hem de 7 Mart 2025'te Hamane'i'ye mektup yazarak İran'la nükleer müzakereler başlatma isteğini göstermiştir. Bununla beraber İran'ı yeni bir anlaşmaya razı olmaması durumunda askeri saldırı ile tehdit etmiştir. Buna karşılık yaptırımlar nedeniyle içeride ciddi ekonomik sorunlarla karşılaşan İran yönetimi ABD'ye karşı güvensizliğine rağmen müzakere masasına oturmuştur. Trump'ın Orta Doğu Özel Temsilcisi Steve Witkoff ile İran Dışişleri Bakanı Abbas Arakçi arasında 12 Nisan 2025'te Muscat'ta Umman dışişleri bakanının arabuluculuğunda dolaylı görüşmeler yapılmıştır. İran diplomasisinin oyalama taktiklerinden şüphelenen ve şikâyet eden Trump, müzakerelerden olumlu sonuç alınabilmesi için İran'a iki aylık süre tanıdığını açıklamıştır. İran heyeti Muscat'taki gö-

rüşmede uranyum zenginleştirme seviyesini KOEP'te olduğu gibi yüzde 3,5 düzeyinde tutulması, UAEA'nın denetimlerinin yeniden başlatılması ve Ek Protokolün uygulanması karşılığında yaptırımların tamamen kaldırılması ve anlaşmanın ABD Kongresi'nde onaylanmasını önermiştir (Iran International, 2025). 12 Nisan'daki ilk görüşmelerden sonra İran ve Amerikan heyetleri arasında yine Umman aracılığında beş tur daha görüşme yapılmıştır. Ancak görüşmeler ABD'nin İran'ın uranyum zenginleştirme faaliyetlerine tamamen son vermesi ve zenginleştirilmiş uranyumun ülke dışına çıkarılması hususlarındaki ısrarı ve İran'ın bu talepleri reddetmesi üzerine düğümleşmiştir. Arakçi ile Witkoff 17 Haziran'da planlanan yeni bir tura hazırlanırken İsrail, 13 Haziran'da İran'a karşı "Yükselen Aslan" operasyonunu başlatmıştır. Müzakereler sürerken saldırıların başlaması İran tarafında müzakere masasının bombalanması şeklinde değerlendirilmiştir. Tepki olarak İran, UAEA ile iş birliğini tamamen askıya almıştır. Haziran saldırılarından sonra İran ne UAEA müfettişlerinin bombalanmış tesislere dönmelerine izin vermiş ne de zenginleştirilmiş uranyum stoğunun nerede ve ne durumda olduğu hakkında bilgi vermiştir (Crellin, 2026).

Öte yandan UAEA Yönetim Kurulu 12 Haziran 2025'te aldığı kararda İran'ın Ajansla tam iş birliği yapmadığı, Ajansın yetkililerinin belirlenen alanlarda görevlerini yapmasını engellediği belirtilmiş, farklı sahalarda bildirilmemiş nükleer materyallerin kullanıldığı ve nükleer yayılma potansiyelini ihtiva eden faaliyetlerin olduğu ifade edilmiştir. Kararda, 2019'dan beri İran'ın yükümlülüklerini birçok defa yerine getirmede için Ajansla yapılan Güvenlik Anlaşması'na uymadığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca Ajans, Güvenlik Anlaşması çerçevesinde muhafaza edilmesi gereken nükleer materyalin barışçı olmayan amaçlarla nükleer silahlara veya patlayıcılara dönüştürülüp dönüştürülmediğini kontrol edecek durumda olmadığını ilan etmiştir (IAEA, 2025).

UAEA'nın 12 Haziran tarihli kararına istinaden AB ve ABD İran nükleer dosyasının yeniden BMGK'ya sevk edilmesi ve kaldırılan tüm BM yaptırımlarının tekrar uygulanması için harekete geçmiştir. Buna karşılık İran, Rusya ve Çin KOEP'in 1 Ekim 2025'te tamamen sona ermesi gerektiğini ileri sürmüş ve BM yaptırımlarının tekrar uygulanamayacağını savunmuştur. Buna rağmen AB'nin de yaptırımların devreye alınması konusunda ABD'ye katılması ile BM yaptırımları fiilen yeniden uygulamaya girmiştir. Öte yandan ABD, Orta Doğu'da askeri yığınağını artırarak İran'ı askeri açıdan da tehdit etmeye başlamıştır. Bu artan baskı İran'ın Şubat 2026'da bir kere daha yine Umman arabuluculuğunda ABD ile müzakere masasına oturmasına neden olmuştur. İran Rehberi Hamanei, Amerikan yönetimi ile müzakerelere karşı çıksa da başta Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan olmak üzere İran hükümetindeki pragmatistlerin ısrarı ile dolaylı müzakerelerin yapılmasına onay vermiştir (Dolatabadi, 2025, s. 18).

28 Şubat'ta ABD/İsrail saldırıları başlamadan önce ABD ile İran heyetleri arasında Umman'ın arabuluculuğunda üç tur – 6 Şubat, 11 Şubat ve 26 Şubat tarihlerinde – dolaylı görüşme yapılmıştır. Müzakereler yine İran'ın "uranyum zenginleştirme hakkı" ABD'nin ise "sıfır zenginleştirme" ısrarı üzerinde tıkanmıştır. Keza ABD tarafı İran'ın füze programını da anlaşma kapsamına almak konusunda ısrarcı olmuş, ancak İran buna yanaşma-

mıştır. Müzakerelerde arabuluculuk yapan Umman Dışişleri Bakanı Badr Albusaidi'nin anlaşmaya çok yakın oldukları beyanatına karşın Trump, görüşmelerin seyrinden memnun olmamıştır (Albusaidi, 2026). Steve Witkoff ve Jared Kushner'den oluşan müzakere ekibi, Obama'nın yaptığı anlaşmadan daha iyisini belki yapabileceklerini, ancak bunun aylarca sürebileceğini rapor etmiştir (Rozen, 2026). Bunun üzerine ABD ve İsrail yönetimleri, görüşmelerin İran tarafından uranyum zenginleştirme faaliyetlerini sürdürülebilmek için oyalama taktiği olarak kullanıldığı kanaatine varmıştır.¹

3.2. Şahinlerin İktidarı

Çatışmanın nedenlerinden birisi her üç devlette de “şahin” yöneticilerin işbaşında olmasıdır. ABD'nin Irak'ı işgalini müteakip İran'a yönelik ilk askeri tehditlerin yükselmesinden beri İran siyaseti güvenlikleştirilmiş, güvenlikçi politikalar ve güvenlik elitleri öne çıkmıştır. Bu süreç Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani döneminde görece zayıflamışsa da ABD'nin 2018'de nükleer anlaşmadan çekilmesi, arkasından 20 Ocak 2020'de Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani'ye suikast düzenlenmesi İran'da şahinlerin geri dönmesini sağlamıştır. Ruhani'nin görev süresinin dolmasından sonra İran cumhurbaşkanlığına seçilen İbrahim Reisi ile DMO arasında çok yakın ilişkiler vardı (Golkar & Aarabi, 2021). Reisi'nin Nisan 2024'te helikopter kazasında ölümünden sonra yapılan seçimlerde “reformcu” olarak bilinen Mesud Pezeşkiyan cumhurbaşkanı seçilse de önemli güç merkezleri Rehber Hamanei ve DMO tarafından tutulmaya devam etmiştir. İsrail ile İran arasında gerilimin tırmanması ve karşılıklı saldırılar sürecinde DMO içindeki şahinler karar verme mekanizmalarında öne çıkmaya başlamıştır. Nitekim, bu durumdan önce İran yönetimi uzunca bir süre ABD ve İsrail ile doğrudan askeri olarak karşı karşıya gelmeye özen göstermiş, bu iki devlete karşı sınırlı ve örtülü operasyonlar yürütmüş, açıkça gerilimi tırmandırma siyasetinden uzak durmuştur. Ocak 2020'de Süleymani suikastından sonra dahi İran'ın misillemesi son derece sınırlı ve ihtiyatlı olmuştur. Fakat Nisan 2024'te ve sonrasında İran'ın İsrail'e karşı doğrudan askeri güç kullanmaya başlaması Tahran'da hem ideolojik olarak daha radikal hem de askeri çatışma konusunda daha istekli ve özgüvenli “şahin”lerin etkisinin yükselmesinin bir sonucu olarak görülmektedir. Batı ile ilişkilerde pragmatizmi reddeden bu grup İslam devriminin kurucu ilkelerine son derece sadık, Orta Doğu'da Amerikan nüfuzunun bitirilmesi ve İsrail'in yok edilmesi amacına matuf olarak askeri güç ve vekil güç kullanmakta oldukça istekli bir gruptur (Golkar & Aarabi, 2024; Ostovar, 2024). İran'ın savunma sanayisinde kat ettiği adımlar, artan bölgesel gücü ve nihayet 12 Gün Savaşı'nda İsrail'e ciddi zarar verebilme kapasitesine sahip olduğunun kanıtlanması, İran'daki radikallerin elini ve özgüvenini güçlendirmiştir.

ABD'de ise savaşları sona erdirme ve barış misyonu vaatleri ile Ocak 2025'te Beyaz Saray'a dönem Donald Trump kısa süre içerisinde saldırgan söylemler benimsemiş ve militarist politikalar izlemeye başlamıştır. Nitekim, Trump'ın ilk icraatlarından birisi Eylül

¹ Bununla beraber müzakereleri yürüten Amerikan heyetinde İran ve nükleer meselelerde uzman kişilerin bulunmaması önemli bir eleştiri konusu olmuştur. İran Dışişleri Bakanı Arakçi, sonradan yatığı bir açıklamada Witkoff'un emlakçılık kariyerine atfen mevkiidalarının konuya emlak alışverişi gibi yaklaştığını ve hedeflerinin gerçekçi olmadığını söylemiştir. Keza, İran tarafına göre hem Witkoff'un hem de Kushner'in İsrail yönetimiyle, özellikle Başbakan Netanyahu ile yıllardır süren ilişkisi nedeniyle müzakereler boyunca İsrail'in taleplerini yansıtmışlardır (Tehran Times, 2026a).

2025'te Savunma Bakanlığı'nın adını "Savaş Bakanlığı"na döndürmek olmuştur. Savaş Bakanlığı'na da muhafazakâr evanjelik arka plana sahip Pete Hegseth'i getirmiştir. Trump kendisini Amerikan çıkarları için daha önce hiçbir başkanın cesaret edemediği adımları atan cesur bir lider olarak görmektedir. Bu doğrultuda çoğu zaman uluslararası hukuku ve müttefiklerini göz ardı ederek tek taraflı kararlar almaktadır. Askeri güç kullanmakta veya güç kullanımıyla tehdit etmekte tereddüt etmemektedir. Ekim 2017'de Esad rejimine karşı sınırlı saldırısı, 2020 Süleymani suikastı, 15 Mart-6 Mayıs 2025 tarihlerinde Yemen'de Husilere karşı Kaba Binici (*Rough Rider*) operasyonu, 21 Haziran'da İran'a karşı Geceyarısı Çekici Operasyonu, Aralık 2025'te Nijerya'da cihatçı gruplara karşı saldırılar, Venezuela'nın ablukaya alınması ve 3 Ocak 2026'da Devlet Başkanı N. Maduro'nun çıkarılması gibi örnekler Trump'ın güç kullanmakta istekliliğini göstermektedir.

Öte yandan 2010'ların başlarından itibaren gerek İran'dan algıladıkları tehdidin seviyesinin artması gerekse İsrail siyasetinde aşırı sağın yükselmesinin etkisiyle İsraili siyasetçiler İran ile gerilimi tırmandırma konusunda daha hevesli olmuştur. "Ahtapot doktrini"nin mucidi olan Bennett, sonraki yıllarda savunma bakanı ve 2021-2022 yıllarında başbakan olmuş, iktidarda olduğu zamanlarda çatışmayı İran'ın merkezine taşımaya çalışmıştır. Bu süreçte İsraili ajanlar tarafından İran'ın nükleer tesislerine yönelik siber saldırılar gerçekleştirilmiş, sabotajlar yapılmış ve suikastler düzenlenmiştir. Bennett, 28 Aralık 2023'te *Wall Street Journal*'da yayınlanan yazısında ABD ile İsrail'in "Ayetullahlara, Hamas, Hizbullah ve Husi vekilleri aracılığıyla ettikleri kaosun bedelini ödetmek" için doğrudan İran'a müdahale etmesi gerektiğini savunmuştur (Bennett, 2023). Yükselen aşırı sağ ile ittifak yaparak Aralık 2022'de İsrail tarihinin en şahin hükümetlerinden birisini kurarak tekrar başbakanlığa gelen Binyamin Netanyahu, siyasi kariyerini - uluslararası toplumun Filistin/İsrail meselesine çözüm yolu olarak desteklediği iki devletli çözüm çerçevesinde – Filistin devletinin inşasının engellenmesi üzerine kurmuştur (Sales, 2019). 1990'larda Oslo Barış sürecinin sona ermesinin sorumlularından birisi olan Netanyahu'nun başbakanlığı döneminde İsrail, Batı Şeria'da yasadışı yerleşimlere hız vermiş, "Aksa Tufanı" operasyonundan sonra Hamas'a karşı savaşmak üzere Gazze'yi işgal etmiş ve iki yıldan fazla bir süre aşırı şiddetle bölgeyi ağır şekilde yıkmıştır. Ayrıca, Suriye, Lübnan, Yemen gibi ülkelerdeki hedeflere yönelik askeri saldırılar gerçekleştirmiştir.

İktidardaki şahinler icraatlarını savunmak için dini inanç ve ritüelleri kullanmaktan geri durmamıştır. Netanyahu "Kükreyen Aslan" operasyonunu tarihte Yahudilerin şeytani İranlı vezir Haman'ın katliamından kurtulduğu *Purim* bayramı ile ilişkilendirirken, Amerikalı askerlere "Başkan Trump'ın Hz. İsa tarafından Armagedon savaşını başlatmak ve onun dünyaya dönüşünü haber vermek için İran'da işaret ateşi yakmakla görevlendirildiği" ve bu savaşın "Tanrının ilahi planının bir parçası olduğu" söylendiğine dair haberler çıkmıştır. Pentagon'da düzenlenen bir ayinde Savaş Bakanı Hegseth İran'la olan çatışmayı adeta kutsal bir savaş gibi sunmuştur (Matthiesen, 2026). Buna benzer dini yaklaşımlar ve mesihçi söylemler İran İslam Cumhuriyeti'nin de ideolojik temellerini oluşturmaktadır. Buna göre İsrail'e ve ABD'ye karşı mücadele sadece siyasi ve ulusal bir mesele değil kıyamete yakın bir zamanda zuhur etmesi beklenen İmam Mehdi'nin dönüşünün yolunun hazırlanmasıdır.

Netanyahu-Trump İttifakı

Ekim 2023'te başlayan süreçte ABD ile İsrail arasında yakınlaşmanın daha da arttığı görülmektedir. Her şeyden önce 7 Ekim saldırısı Amerikan kamuoyunda ve siyaset yapıcılarında İsrail'e yönelik sempatinin ve desteğin artmasına neden olmuştur. O dönem Dışişleri Bakanı olan Anthony Blinken ve Başkan Joe Biden arka arkaya Tel Aviv'i ziyaret etmiş, Amerikan yönetimi İsrail'in Hamas'a karşı mücadelesine tam askeri ve siyasi destek vermiştir.

Önceki başkanlık döneminde Amerikan Büyükelçiliği'ni Tel Aviv'den Kudüs'e taşımak ve İran'la nükleer anlaşmadan çekilmek, İran'a maksimum baskı gibi tartışmalı kararlara imza atan Donald Trump'ın Ocak 2025'te tekrar Beyaz Saray'a dönmesi İran karşısında ABD-İsrail ittifakının perçinlenmesini sağlamıştır. İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu defalarca Trump'la bir araya gelmiş, 13 Ekim 2025'te Washington'a yaptığı ziyarette Trump'ı "bu zamana kadar Beyaz Saray'daki en büyük İsrail dostu" diye nitelendirmiş ve "hiçbir Amerikan başkanı İsrail için bundan daha fazlasını yapmamıştır" demiştir (Yılmaz, 2025).

Trump ile Netanyahu arasındaki dayanışma İran karşısında da güçlü bir şekilde devam etmiştir. Göreve tekrar gelmesinden beri Trump İran konusunda çok sert bir tutum almış, İran yönetimini kendi dayattığı koşullar altında müzakere yapmak veya savaşla tehdit etmiştir. Trump'ın İran'a askeri saldırı yerine diplomatik müzakerelere öncelik vermesi nedeniyle iki lider arasında görüş ayrılığı olduğu iddia edilse de tarafların İran'a yönelik adımları dikkatlice koordine ettikleri görülmektedir. Bir kere, İran ile ABD arasında müzakereler başladığında Trump, Netanyahu'ya KOEP'e benzer bir anlaşmanın asla olmayacağı teminatını vermiştir (Dolatabadi 2025, s. 21). Netanyahu'nun 11 Şubat 2026'da Washington'a yaptığı son ziyarette Amerikan yönetimi ile savaş planlarını paylaştığı iddia edilmektedir. Buna göre öncelikle Hamanei dahil İran liderleri öldürülecek, ardından İran'ın komşularını askeri açıdan tehdit etme kapasitesi felç edilecek, ayaklanma başlatılacak ve rejim değiştirilecekti (Swan & Haberman, 2026). Önceki ABD Dışişleri Bakanları John Kerry ve Anthony Blinken, İsrail'in Trump'tan önceki Amerikan başkanlarına da İran'a saldırı başlatmaları için benzer şekilde baskı yapmaya çalıştığını, ancak başkanların Netanyahu'nun taleplerini reddettiğini açıklamışlardır. Ancak Trump kendi güvenlik ekibinin uyarılarına rağmen İsrail'le birlikte saldırı başlatmayı kabul etmiştir (Swan & Haberman, 2026). 28 Şubat'ta çatışmanın başlamasından sonra yaptığı açıklamada Netanyahu, "tarihi liderliği"nden dolayı Başkan Trump'a teşekkür ederken ikisi arasındaki yakın iş birliğinin ABD-İsrail ittifakını en yüksek seviyeye çıkardığını, "savaşta bir ittifak ve barış için bir ittifak" kurulduğunu ilan etmiştir (Prime Minister's Office, 2026). Netanyahu, 4 Nisan'da yaptığı açıklamada İran'a karşı savaşın kendisi ve ABD Başkanı Trump arasında tam eşgüdümle yürütüldüğünü ifade etmiştir (JNS, 2026).

3.3. İran'ın Zayıf Görülmesi

İsraili ve Amerikalı yetkililerin bir kısmı uzun bir müddettir ABD'nin maksimum baskı politikası, yaptırımlar ve içerideki siyasi sorunlar nedeniyle İran'ın iyice zayıfladığı ve izole edildiği, dolayısıyla askeri müdahale için elverişli koşulların oluştuğu şeklinde değerlendirmelerde bulunuyordu (Kaye, 2020). İran'ın zayıfladığı şeklindeki değerlendirmeler son yıllarda meydana gelen gelişmelerle daha da yoğunlaşmıştır. Gazze savaşından beri bölgesel müttefiklerinin ciddi zayıflaması ve zayıflaması, bilhassa Suriye'de Esad yönetiminin çökmesi İran'ın bölgesel güç unsurlarını sekteye uğratmıştır. Yanı sıra yaptırımlar altında İran ekonomisinin ciddi zorluklar içinde olması, yüksek enflasyon, İran milli parasının sürekli değer kaybetmesi İran hükümetini zayıflatmıştır. Ayrıca İran yönetiminin karşılaştığı meşruiyet problemleri ve son yıllarda arka arkaya ve yaygın şekilde rejim karşıtı gösterilerin yapılması ABD ve İsrail tarafından İslam Cumhuriyeti yönetiminin en zayıf döneminde olduğu şeklinde değerlendirilmiştir. Nitekim 28 Aralık 2025'te ekonomi politikalarına karşı tepki olarak çarşıda başlayan protesto gösterileri kısa süre içerisinde tüm ülkeye yayılmış, adeta bir kalkışmaya dönüşmüştür. İran yönetimi gösterileri kontrol altına alabilmek için orantısız şiddet kullanmış, çatışmalar sırasında bir kısmı güvenlik görevlisi olmak üzere yaklaşık yedi bin kişi hayatını kaybetmiştir.²

İran'ın zayıfladığı tespiti, 2026 ABD Ulusal Savunma Stratejisinde açıkça ifade edilmiştir: “Şimdi İran rejimi on yıllardır olduğundan daha zayıf ve daha savunmasızdır.” İsrail'in askeri operasyonlarıyla Hizbullah ve Hamas ciddi şekilde geriletilmiş, ABD'nin “Rough Rider” operasyonu ile Husilerin saldırı kapasitesi çökertilmiş ve Husiler Amerikan gemilerine saldırmamaları için anlaşmaya zorlanmıştır (Department of War, 2026, s. 11).

Netanyahu ve Trump yönetimlerinin en zayıf olduğu sırada İran tehdidinin tamamen bitirilmesi konusunda mutabakata vardığı anlaşılmaktadır. ABD ile İran arasında nükleer müzakerelerde arabuluculuk yapan Umman Dışişleri Bakanı Albusaidi'ye göre Netanyahu hükümeti, Trump yönetimini yaptırımlar, ekonomik sorunlar, hizipleşme ve son olarak Haziran'daki İsrail saldırıları nedeniyle bir hayli zayıflamış olan İran yönetiminin, hızlı ve dehşet verici bir saldırı ve Rehber Hamane'i'nin öldürülmesinden sonra hızla teslim olacağı yönünde ikna etmiştir (Albusaidi, 2026). Nitekim daha sona Netanyahu'nun 21 Şubat'ta Trump'a savaş planlarını sunduğu ve onu ikna ettiği yönünde haberler çıkmıştır (Swan & Haberman, 2026).

3.4. İran Tehdidinin Devam Etmesi

İronik bir şekilde bir taraftan Tel Aviv ve Washington tarafından İran İslam Cumhuriyeti tarihinin en zayıf döneminde görülse bile sahip olduğu imkan ve kabiliyetlerle Amerikan ve İsrail çıkarları için ciddi bir tehdit olarak değerlendirilmeye devam etmiştir.

² İran yönetimi Ocak 2026'daki gösterilerde 2.427'si sivil ve güvenlik personeli olmak üzere toplamda 3.117 kişinin öldüğünü duyurmuştur. İslam Cumhuriyeti yönetiminde muhalif yayınları ile öne çıkan Iran International ölü sayısının 36.500'ün üzerinde olduğunu iddia etmiştir (Iran International, 2026a). Bu konuda kapsamlı bir rapor hazırlayan ABD merkezli İnsan Hakları Aktivistleri Haber Ajansı ise kesin tespit edilmiş ölü sayısının 7.000 civarında olduğunu duyurmuştur (HRANA, 2026).

2026 ABD Ulusal Savunma Stratejisi belgesinde son aylarda ciddi şekilde zayıflamışsa da İran ve müttefiklerinin konvansiyonel askeri gücünü yeniden kazanma arayışında olduğu ileri sürülmüştür (Department of War, 2026, s.12). Benzer şekilde, belgede ağır darbeler almış olmalarına rağmen İran'ın vekil güçlerinin de imkân ve kabiliyetlerini yeniden inşa edebileceğine işaret edilmiştir. Belgede İranlı liderlerin anlamlı müzakerelere girmekten kaçınmak suretiyle nükleer silah elde etme seçeneğini açık tutmak istedikleri ileri sürülmüştür. Buna karşılık ABD'nin sınırlı desteğiyle İsrail'in ve Körfez'deki Amerikan ortaklarının İran ile vekillerinden kaynaklanan tehditlerden kendilerini korumak için istekli ve kabiliyetli olması da bir fırsat olarak değerlendirilmiştir.

İran'ın tehdit olarak görülmesi açısından mevcut ABD – İsrail ve İran çatışması 12 Gün Savaşı'nın bir devamı olarak görülebilir. Zira neredeyse tarafların sebepleri aynıdır. Diğer bir ifadeyle mevcut çatışma 12 Gün Savaşı'nda ulaşılamayan veya yarım kalan hedeflerin gerçekleştirilmesi için başlatılmıştır. Ne füze programı ne de nükleer program tam olarak yok edilebilmiştir. ABD Başkanı Trump Haziran'daki saldırıların ardından İran'ın tüm nükleer tesislerinin yok edildiğini iddia etmiş (The White House, 2025) olsa da İran'ın yerli imkanlarla santrifüj imalatı yapabilmesi ve elinde hala 400 kg'dan fazla yüzde 60 oranında zenginleştirilmiş uranyum olduğu değerlendirmesi İran'dan kaynaklanan nükleer tehdit algısının devam etmesine neden olmuştur. Mart ayındaki istihbarat değerlendirmesinde Amerikalı yetkililer İran'ın uranyum zenginleştirme programının yeniden hayata geçirdiğine dair bir tespitlerinin olmadığını, ancak İran'ın nükleer yeteneklerini geliştirmek konusunda ısrarlı olduğunu ileri sürmüştür (Blake, 2026). Bununla beraber, ABD ve İsrail yetkilileri UAEA'nın nükleer silah programı yürütüldüğüne dair güvenilir verilerin olmadığı tespitine rağmen İran'ın nükleer bombaya çok yaklaştığını iddia etmiştir (Crellin, 2026). Buna karşılık Başkan Trump İran'ın nükleer silah sahibi olmasına izin vermeyeceğini birçok defa açık ve net bir şekilde ifade etmiştir ve “Geceyarısı Çekici Operasyonu” Trump'ın bu konuda ne kadar kararlı olduğunu göstermiştir (Department of War, 2026, s. 5).

Nükleer silahlanmaya giden yolda en önemli dönüm noktası olarak görülen uranyum zenginleştirme konusundaki ısrarının yanı sıra İran'dan algılanan tehdidi güçlendiren paralel bir gelişme İran yönetiminin yıllardır füze programının hassasiyetini ve menzilin artırmak için çalışmasıdır. 18 Mart'ta Senato'ya bilgi veren CIA Direktörü John Ratcliffe İran füze sistemlerinin menzilin 3 bin kilometreye ulaştığını ve engellenmemesi halinde Tahran'ın ABD ana karasını hedef alabilecek kapasiteye ulaşabileceğini iddia etmiştir (Blake, 2026). İran füzelerinin nükleer başlık taşıyabilecek kapasiteye ve kıtalararası menzile erişmesi ihtimali Washington'da potansiyel bir tehdit olarak görülmektedir.

Sonuç olarak 12 Gün Savaşı'nda İran'ın nükleer programı ve füze programı tam olarak yok edilemediği gibi İran rejimi ayakta kalmayı başarmıştır. Üstelik 12 Gün Savaşı sırasında İran füzelerinin hava savunma sistemlerini aşarak İsrail'de hassas hedefleri vurabilmesi ABD-İsrail ikilisi için İran tehdidinin cari, yakın ve ciddi olduğunu net bir şekilde göstermiştir. Bu şartlar altında diplomatik müzakerelerden sonuç alınamayınca yeni bir çatışma kaçınılmaz hale gelmiştir.

ABD Başkanı Trump 6 Şubat'ta İran hükümetinin eylem ve politikalarının Amerikan ulusal güvenliğine olağanüstü tehdit oluşturmaya devam ettiği gerekçesiyle İran ile ilgili "ulusal acil durum kararı"nı uzatmıştır. ABD 2026 Ulusal Savunma Stratejisinde İran rejiminin Amerikalılara yönelik saldırılardan sorumlu olduğu, ABD'nin yakın müttefiki İsrail'i yok etme niyetinde olduğu, mütemadiyen vekilleri aracılığıyla Amerikan askerlerinin hayatını ve bölgenin barışçıl ve müreffeh bir geleceğe doğru ilerlemesini önleyen bölgesel krizler çıkardığı iddia edilmiştir (Department of War, 2026, s. 12). İran, Amerikan güvenliğini, müttefiklerini ve çıkarlarını tehlikeye atacak şekilde nükleer silah peşinde koşmak, terörizmi desteklemek, balistik füze geliştirmek ve bölgeyi istikrarsızlaştırmakla itham edilmiştir.

Trump 24 Şubat'ta yaptığı "Birliğin Durumu" konuşmasında "Geceyarısı Çekici" operasyonundan sonra İranlıların nükleer silah programını yeniden inşa etmeye çalışmaları konusunda uyardığını, ancak yeniden başladıklarını ileri sürmüştür. Meseleyi diplomasi yoluyla halletmeyi tercih ettiğini, ancak "Dünyanın bir numaralı terörizm destekçisinin nükleer silah elde etmesine asla izin vermeyeceğini" söylemiştir (Associated Press, 2026). Benzer bir başka konuşmasında ise İran nükleer silah sahibi olursa Orta Doğu'da barış sağlanamayacağını, bu nedenle İran'ın nükleer silah sahibi olamayacağını kendilerine defalarca söylediğini ifade etmiştir (The White House, 2026)

İsrail Genelkurmay Başkanı Eyal Zamir, 28 Şubat'ta müşterek saldırıların başlamasından bir hafta sonra yaptığı açıklamada İran'ın İsrail'e, bölge ülkelerine ve bütün özgür dünyaya tehdit olduğunu ileri sürmüş ve "harekete geçmek için ne kadar beklersek İran bu durumdan o kadar yararlanacak ve tehdit o kadar büyüyecektir" demiştir (IDF, 2026b). Netanyahu, müşterek operasyonun "Ayetullahlar rejiminin İsrail'e karşı varoluşsal tehdidini" ortadan kaldırmak için başladığını, sabır gerektirdiğini ve gerekli olduğu kadar devam edeceğini söylemiştir (Prime Minister's Office, 2026).

4. Husumetin Çatışmaya Dönüşmesi: ABD – İsrail'in İran'a Saldırıları

İran tehdidinin ortadan kaldırılması için Trump yönetimi bir taraftan İran ile müzakereleri sürdürmüş, diğer taraftan askeri hazırlıklarını artırmıştır. Bu kapsamda ABD bölgeye iki büyük uçak gemisi ve saldırı grubu göndermiştir. USS Abraham Lincoln saldırı grubu Ocak 2026 sonlarında Umman Denizi'nde, USS Gerald R. Ford uçak gemisi Şubat 2026 ortalarında Doğu Akdeniz'de konuşlanmıştır. Bölgeye 300'den fazla ilave savaş uçağı sevk edilmiştir. İran'ın misilleme ihtimaline karşı Katar ve Bahreyn'deki Amerikan üslerinden personelin bir kısmı tahliye edilmiştir (Anadolu Ajansı, 2026b). Müşterek saldırıların başlamasından hemen önce İsrail, DMO'nun Hizbullah'ı yeniden örgütlediği ve komutasını üstlendiği iddiasıyla Lübnan'da Hizbullah hedeflerine yönelik saldırılarını yoğunlaştırmıştır. ABD ve İsrail istihbarat paylaşımı, hedeflerin belirlenmesi ve saldırıların koordine edilmesi için "müşterek koordinasyon birimleri" oluşturmuştur (Fabian, 2026a).

Nükleer müzakere heyetleri Cenevre’de yeni bir tur görüşmeye hazırlanırken, Trump 27 Şubat öğleden sonra ‘Destansı Öfke Operasyonu’na onay vermiştir. Öncelikle Amerikan Siber Komutanlığı ve Uzay Komutanlığı İran’ın iletişim alt yapısını çökertmek için harekete geçmiş, ardından 28 Şubat Cumartesi Tahran saati ile 9.45’te “Destansı Öfke Operasyonu” başlatılmıştır. Bu operasyon, Beyaz Saray’dan yapılan açıklamada; “İran rejiminin oluşturduğu yakın nükleer tehdidi ortadan kaldırmak, balistik füze cephaneliğini imha etmek, vekil terör ağlarını zayıflatmak ve deniz kuvvetlerini felç etmek için hassas ve ezici bir askeri harekât” şeklinde tanımlanmıştır. Aynı açıklamada “bölgesel müttefiklerle ortaklaşa yürütülen” bu operasyonun “kapsamlı diplomatik çabalar” ile “ABD vatandaşlarına yönelik saldırılar, küresel terörizmi destekleme ve kendi halkına yönelik acımasız baskı da dahil olmak üzere 47 yıllık İran saldırganlığının ardından geldiği” ileri sürülmüştür (The White House, 2026)

4.1. ABD – İsrail Saldırısının Amaçları ve Hedefleri

IDF, “Kükreyen Aslan” operasyonunu İran rejiminin yıldırır İsrail’i yok etme gayretleri çerçevesinde İsrail sınırlarında vekil “terörist” grupların örgütlenmesi, mali olarak desteklenmesi, eğitilmesi ve silahlandırılmasına ve İsrail’e hava saldırıları düzenlemesine karşılık olarak askeri hedeflere ve rejim yetkililerine yönelik bir operasyon şeklinde nitelendirmiştir. Operasyonun amacı, İran rejiminin nükleer ve balistik füze programları dahil askeri kabiliyetlerini çökertmek ve İran halkının rejimi devirebilecekleri uygun koşullar yaratmaktır (Fabian, 2026b). Operasyon sırasında İsraili yetkililer İran milleti ile İslam Cumhuriyeti rejimi arasında ayrım yaptıklarını, İran milletine karşı değil “terörist” İslam Cumhuriyeti ya da Hamanei veya Devrim Muhafızları rejimine karşı savaştıklarını ileri sürmüştür. İsrail Savuma Bakanı Katz saldırıların ilerleyen haftalarında, İran’daki “terör rejimine” karşı komutanlarını ortadan kaldırmayı ve stratejik kabiliyetlerini çökertmeyi hedefleyen saldırıların bölgede ABD ve İsrail çıkarlarına yönelik tüm tehditlerin ortadan kaldırılmasına kadar devam edeceğini belirtmiştir (Iran International, 2026c).

ABD Savaş Bakanlığı Basın Sözcüsü Kingsley Wilson, Destansı Öfke operasyonun amacının ulus inşa etmek değil “mutlak Amerikan üstünlüğünü temin etmek” ve “güç yoluyla barış kurmak” olduğunu söylemiştir (Vergun, 2026). Pentagon’dan ve Beyaz Saray’dan yapılan açıklamalara göre Destansı Öfke operasyonunun misyonu İran’ın nükleer silah sahibi olmamasını garanti etmek, İran’ın sınırları ötesinde güç kullanma kabiliyeti ile Amerikalıları ve müttefiklerini tehdit etme kapasitesini ortadan kaldırmaktır (U.S. Department of War, 2026). Bu çerçevede “Destansı Öfke” operasyonunun askeri hedefleri beş madde halinde özetlenmektedir:

- 1) İran’ın nükleer silah sahibi olmasını kesinlikle engellemek.
- 2) İran’ın elindeki füzelerin ve füze üretim kapasitesinin imha edilmesi.
- 3) Hava savunma sistemlerinin, hava kuvvetlerinin ve insansız hava aracı sistemlerinin yıkılması.
- 4) İran donanmasının yok edilmesi.
- 5) İran yönetiminin vekilleri aracılığıyla bölgeyi daha fazla istikrarsızlaştırmasının ve Amerikalılara saldırmasının önlenmesi.

Rejim Değişikliği

Savaş Bakanı Hegseth, müşterek saldırıların başlamasının ardından yaptığı açıklamada Destansı Öfke operasyonunun hedeflerinin gerçekçi ve net hedefler olduğunu ileri sürmüş, 2003 Irak savaşından farklı olarak bu operasyonda rejim değişikliği, ulus inşası, demokrasi kurma çabası gibi hedeflerinin olmadığını belirtmiştir (Lopez, 2026). Dolayısıyla Amerikan operasyonlarının belirtilen hedefleri arasında rejim değişikliği açıkça belirtilmemiş, fakat arka planda ayrı ve temenni edilen bir olasılık olarak hep yer almıştır (Sherman, 2026). Başkan Trump, Ocak 2026'daki hükümet karşıtı gösteriler sırasında protestocuları cesaretlendirmeye çalışmış, "beklediğiniz yardım yolda" demiştir. 14 Şubat'ta "İran'da rejim değişikliği istiyor musunuz?" sorusuna Trump bunun "olabilecek en iyi şey olduğunu" söylemiştir (Sekulich, 2026). Hegseth, Amerikan-İsrail operasyonlarının İran'ın özgürleşmesini isteyenlere fırsat sağladığını, onların bu fırsatı kullanmaları için "uygun bir anın" geleceğini ifade etmiştir. Benzer şekilde ABD Merkez Kuvvetleri Komutanlığı (CENTCOM) komutanı Amiral Brad Cooper, protestocuları hedef alan kişileri ve karargahları vurduklarını, halkın şimdilik kenara çekilip evlerinde kalması gerektiğini söylemiştir (U.S. Department of War, 2026). İran halkının rejime karşı ayaklanması için "uygun bir an" vurgusuna Netanyahu'nun açıklamalarında da rastlanmaktadır. "Kükreyen Aslan" operasyonunu ilan ettiği konuşmasında Netanyahu, İran halkına seslenerek bu gelişmeleri "bir nesil boyunca yalnızca bir defa yakalanacak bir fırsat" olarak değerlendirmiş, "yakında, uygun zaman geldiğinde işi bitirmek ve korku rejimini devirmek için halkın kitleler halinde sokağa çıkması için çağrı yapılacağını" söylemiştir (Prime Minister's Office, 2026).

İsrail'den gelen açıklamalarda rejim değişikliği hedefi daha net olarak görülmektedir. Netanyahu, "İran halkının özgürlüğünü ve kendi kaderini eline alacağı koşulları yaratmayı" operasyonun hedefleri arasında saymıştır (The Times of Israel, 2026). Netanyahu daha sonra yaptığı açıklamada bu uğurda çalışmaya devam ettiklerini belirtmiş, ayakta kalsa bile rejimin çok zayıf olacağını iddia etmiştir. İsrail hükümeti, saldırıların İran muhalefetini harekete geçirebileceğini ve isyanlara yol açarak İran hükümetinin çöküşüne neden olabileceğini düşünmüştür. Bu nedenle saldırılar sırasında birçok farklı şehirde İran rejiminin baskı ve zorlayıcı güçleri emniyet, istihbarat ve Besic karargahları hedef alınmıştır.

Petrol

Amerikalı yetkililer başlangıçta alenen ifade etmemişse de Amerikan yönetiminin temel motivasyonlardan birisinin İran petrollerinin denetimini ele geçirmek olduğu sıklıkla iddia edilmektedir (Colgan, 2026). Böylece Amerikan yönetiminin hem ekonomik kazanç elde etmek istediği, hem de enerji hatlarını kontrol etmek suretiyle Çin başta olmak üzere küresel rakipleri üzerinde baskı kurmak istediği ileri sürülmektedir. Nitekim, İran'a karşı saldırının en hararetli destekçilerinden Senatör Lindsey Graham 9 Mart'ta İsrail'in İran'daki petrol tesislerini vurmasına tepki göstererek yakın bir zamanda İran halkının kendi kaderini eline alacağı ve petrol ekonomisinin rejim düştükten sonra İran'ın yeni ve daha iyi bir hayata başlaması için lazım olduğunu belirtmiştir. Graham, Fox TV'ye yaptığı

açıklamada “Bu rejim yıkıldığında yeni bir Orta Doğu olacak ve bir ton para yapacağız” demiştir. Graham, İran’ın petrol rezervleri ve Venezuela petrol rezervlerinin toplamının dünyadaki rezervlerinin yüzde 31’ine denk geldiğini belirterek ABD’nin bu rezervlere ortak olması ihtimalini Çin için bir kâbus, ülkesi için “iyi bir yatırım” diye nitelendirmiştir (Middle East Eye, 2026a). Trump da 30 Mart’ta Financial Times’a verdiği mülakatta “dü-rüst olmak gerekirse en çok istediğim şey İran’daki petrolü almak” demiştir (Luce, 2026). Bununla beraber ABD ile müzakereler sırasında İran tarafı enerji, madencilik, uçak alımı vb. konularda olası anlaşmaları gündeme getirmiştir. Arakçi, Washington Post için kaleme aldığı görüş yazısında İran’ın kapalı bir ekonomi olmadığını, dünyanın her yerinden yatırımlara ve ekonomik işbirliklerine açık olduğunu belirterek “Amerikan müteşebbislerini trilyon dolarlık fırsatlardan uzak tutan İran değil, Amerikan yönetimlerinin ve Kongre’nin engellemeleridir” diye yazmıştır (Araghchi, 2025). Dolayısıyla, İran tarafı ekonomik kaynakları ve fırsatları bir pazarlık kozu olarak ileri sürmüştür. Buna rağmen ABD-İran müzakerelerinden bir sonuç alınamamıştır. Bu durum, ABD-İran çatışmasının esasını kaynaklara erişim veya kaynakların kontrolü meselelerinin değil, ideolojik mülahazalar ile güvenlik kaygılarının şekillendirmeye devam ettiğini göstermektedir.

“Trump’ın içgüdüleri” dışında bu saldırıların temel amaçlarından birisinin İran petrollerini ele geçirmek olduğuna dair doğrudan bir işaret bulunmasa da petrol savaşın sebeplerini ve seyrini farklı şekillerde etkilemiştir (Colgan, 2026). En önemlisi, ABD’ye hasım bir rejimin petrol geliri sayesinde iktidarını sürdürebilmesi, askeri faaliyetlere yatırım yapabilmesi ve vekillerini finanse edebilmesidir. Dolayısıyla mevcut çatışma petrol üzerine değil, ama petrol gelirleri tarafından şekillendirilen bir çatışmadır. (Hertog, 2026). Nitekim, saldırıların başlamasından ateşkes ilan edilmesine kadar geçen süre içerisinde İran’ın petrol kaynaklarının ele geçirilmesine yönelik bir operasyon yapılmamıştır. Keza bu konu ateşkes görüşmeleri ve sonrasındaki müzakereler sırasında da gündeme gelmemiştir.

4.2. ABD – İsrail Operasyonlarının Seyri

İran’a karşı ABD ve İsrail müşterek saldırıları üç aşamalı olarak planlanmış ve yürütülmüştür. İlk aşamada sürpriz saldırı ile İran yönetiminin şoka uğratılması ve dehşete düşürülmesi hedeflenmiştir. Amerikan ve İsrail saldırısı 28 Şubat’ta, Pentagon Basın Sözcüsü Wilson’un ifadesiyle, “İsrail’in 12 gün savaşında kullandığından iki kat daha büyük hava gücüyle ve yedi kat daha fazla şiddetle” başlamıştır (Vergun, 2026). Savaş jetleri, yakıt ikmal uçakları, havadan erken ihbar sistemleri, elektronik taarruz unsurları ve bombardıman uçaklarından müteşekkil 100’den fazla uçak karadan ve denizden saldırıya geçmiştir. Amerikan Genelkurmay Başkanı Caine’in açıklamasına göre deniz kuvvetleri de Tomahawk füzeleri ile İran içinde hedefleri vurmuş ve İran donanmasına saldırmıştır. Karadan ise önceden belirlenmiş yüzlerce hedefe nokta atışı füze saldırıları düzenlenmiştir. İlk 24 saat içerisinde 1000’den fazla hedef vurulmuştur. İlk aşamada İran kuvvetlerini sersemletmek ve şaşırtmak amacıyla komuta ve kontrol yapıları, askeri altyapısı, deniz kuvvetleri, balistik füze sahaları ve istihbarat altyapısı hedef alınmıştır. İlk saldırılardan

sonra Amerikalı ve İsraili yetkililer İran hava savunma sistemlerinin yüzde sekseninin imha edildiğini ve ABD-İsrail güçlerinin neredeyse tamamen hava üstünlüğünü ele geçirdiğini iddia etmiştir (U.S. Department of War, 2026).

Sonraki günlerde B-2 bombardıman uçakları Tahran civarında ve İran'ın derinliklerinde yer altına gömülmüş olan balistik füze rampalarını, nükleer tesisleri ve DMO Uzay ve Havacılık güçlerinin karargahlarını vurmuştur. İlk hedeflerden birisi Kum yakınlarında bir dağın altında inşa edilen Fordo Yakıt Zenginleştirme tesisi olmuştur. Her biri derinlerde gömülmüş hedefleri vurma kapasitesine sahip 30.000 pound (13,6 kg) olan GBU-57 bombaları kullanılmıştır. Savaş boyunca Natanz uranyum zenginleştirme tesisi, Arak ağır su reaktörü, Yazd-Ardakan uranyum zenginleştirme tesisi saldırıların hedefi olmuştur. Ülkenin güneyindeki Buşehr nükleer santrali de İranlı yetkililerin iddialarına göre dört defa saldırıya uğramıştır. İsrail hava kuvvetleri saldırılarını İran'ın batısındaki ve merkezindeki balistik füze rampalarına ve diğer askeri tesislere yoğunlaştırırken, Amerikan kuvvetleri İran'ın güneyindeki füze tesislerini ve İran donanmasını hedef almıştır (Fabian, 2026a). Saldırıları sırasında ABD İran'ın nükleer tesislerini vururken İsrail İran rejiminin liderlerini ve güvenlik birimlerini hedef alan saldırılar düzenlemiştir.

Müşterek saldırıların ilk aşamasında İslam Cumhuriyeti'nin siyasi ve askeri liderleri ile hükümet binaları hedef alınmıştır. İlk hedefler Devrim Rehberi Ayetullah Hamanei ve Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan olmuştur. Pezeşkiyan saldırılardan sağ kurtulurken Hamanei 28 Şubat sabahında saldırıların yapıldığı konutunda hayatını kaybetmiştir. Hamanei ile beraber saldırının ilk saatlerinde DMO Komutanı Muhammed Pakpur, Hamanei'nin askeri işlere bakan yardımcısı Muhammed Şirazi, Savunma Konseyi Sekreteri Ali Şamhani, Savunma Bakanı Aziz Nasirzadeh, Genelkurmay Başkanı Abdulrahim Musevi dahil kırk kadar üst düzey yetkili hayatını kaybetmiştir.

İlk haftanın sonunda Amerikalı ve İsraili yetkililer kendilerinden emin ve zafer kazanmış havasındadır ve operasyonun ikinci aşamasına geçilmiştir. Bu aşamada rejimin askeri kabiliyetlerinin bilhassa balistik füze üretim kabiliyetinin yok edilmesi, stratejik olarak izole edilmesi ve rejimin hiç olmadığı kadar zayıflatılması hedeflenmiştir. Böylece çatışma sahaları giderek genişlerken İran içinde vurulan hedefler de çeşitlenmiştir. Askeri depolar, üsler, polis ve iç güvenlik merkezleri, istihbarat merkezleri, Besic merkezleri hedef alınmıştır.

Üçüncü aşamada enerji ve ekonomik altyapı tesisleri hedef alınmıştır. İran'ın savunma sanayisinin yanında DMO ile bağlantılı olduğu iddia edilen ekonomik tesisler ile enerji tesislerini, petrokimya tesislerini hedef alan saldırılar gerçekleştirilmiştir. İsrail 7 Mart'ta Tahran'da DMO'ya ait olduğunu iddia ettiği otuz civarında petrol deposunu vurmuştur. ABD güçleri 15 Mart'ta İran'ın en büyük petrol terminali olan Harg adasına saldırı düzenlerken, İsrail ordusu 18 Mart'ta Güney Pars doğalgaz sahasına saldırıda bulunmuştur. Mart ayının sonlarında çelik üretim tesisleri vurulmuştur. Netanyahu, İran'ın çelik üretim kapasitesinin yüzde 70'inin yıkıldığını iddia etmiş "bu göz alıcı başarının" Devrim Muhafızları'nı ciddi mali kaynaktan ve silah üretim kapasitesinden mahrum bi-

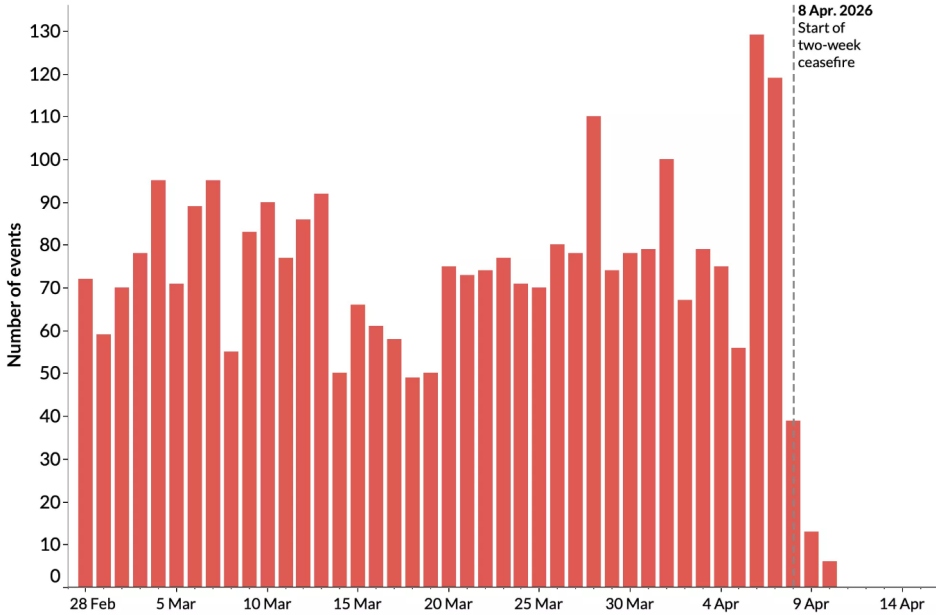
rakacağını söylemiştir. Nisan ayının başlarında Mahşehr ve Usuluye'deki petro-kimya tesisleri, lojistik hatları hedef alınmış, bazı köprüler ve demiryolları vurulmuştur (Fabian, 2026b). Nihayet Trump İran'ı Hürmüz Boğazı'nın trafiğe açılmaması durumunda elektrik şebekesinin, köprülerinin ve ekonomik tesislerinin hedef alınacağı bir kıyamet savaşıyla ve bütün bir medeniyeti yok etmekle tehdit etmiştir.

Amerikalı ve İsraili yetkililer hassas nokta atışı saldırılarla rejimle özdeşleşen hedeflere, askeri hedeflere ve İran'ın askeri kapasitesini destekleyen tesislere saldırı düzenlendiğini iddia etse de zaman zaman siviller, sivil binalar ve yerleşim yerleri de saldırıların ya doğrudan hedefi olmuş veya ağır şekilde etkilenmiştir. Daha saldırıların ilk gününde Minab şehrinde bir kız okulunun iki Tomahavk füzesi ile vurulması nedeniyle 168 öğrenci hayatını kaybetmiştir. Şerif Üniversitesi, Pasteur Enstitüsü gibi bilimsel araştırma merkezleri, hastaneler, spor salonları ve Gülistan sarayı gibi tarihsel anıt eserler de saldırılardan zarar görmüştür. Nihayet 7 Nisan'da Tahran'da bulunan Rafi Niya sinagogu İsrail saldırıları sonucu yıkılmıştır. 7 Nisan'a kadar 1665'i sivil olmak üzere 3500'den fazla İranlı hayatını kaybetmiştir (ACLEd, 2026a; England & Bozorgmehr, 2026).

Şekil 1

ABD ve İsrail'in İran'a Saldırıları / U.S. and Israeli Attacks on Iran (ACLEd, 2026c)

28 February - 15 April 2026**

*Strikes include both successful and intercepted airstrikes, drone strikes, and missile attacks. This is made with our new daily crisis data. Information subject to verification and revision.
**Data for 15 April are included through 9 a.m. BST only.

4.3. İran'ın Savunma Stratejisi

Taraflar arasındaki gerilimin zaman zaman yükselmiş olması nedeniyle İranlı siyasi ve askeri yetkililer ABD ve İsrail ile böylesi bir askeri karşılaşmaya uzun süredir hazırlanıyordu. Ancak, yukarıda belirtildiği gibi konvansiyonel askeri kabiliyetler, teknoloji ve ateş gücü açısından hasımları ile boy ölçüşemeyeceğinin farkında olarak İranlı yetkililer asimetrik savaş doktrini benimsemiştir (Wehrey ve ark., 2009). Bu doktrinin asli amacı İslam Cumhuriyeti rejiminin müdafaa edilmesidir. İran'ın savunma politikası elindeki imkanlarla çatışmaları ABD anakarasına taşıyamayacakları ve İsrail'e çok ciddi şekilde zarar veremeyeceklerinin farkında olarak "İslam Cumhuriyeti projesi"ni mevcut saldırı ve baskılardan sağ ve salim bir şekilde çıkarmaya odaklanmıştır. Diğer bir ifadeyle hasımlarını ve mevcudiyetine yönelik tehditleri kökten ortadan kaldıramayınca İranlılar için başarı ve zafer, İslam Cumhuriyeti rejiminin ayakta kalması ile eşdeğer olmuştur. Dolayısıyla ABD ve İsrail müşterek saldırıları karşısında İran, savunma stratejisi kapsamında dört adım atmıştır. Bu adımların birincisi içeride direnişin canlı tutulmasıdır. İran'ın ikinci adımı İsrail'e yönelik "Gerçek Vaat IV" operasyonunu başlatmak olmuştur. Üçüncü adımda İran savaşın yayılması için çalışmış, son adımda Hürmüz Boğazı'nı kapatma yoluna gitmiştir.

İran'ın Direnişi

ABD ile İsrail'in şok ve dehşet saldırılarına rağmen İran siyasal yönetimi beklendiği gibi felç olmamıştır. Bir taraftan İran saldırılara askeri karşılık verirken diğer taraftan anayasal süreçler devam etmiştir. Rehber Hamanei'nin öldürülmesinden kısa bir süre sonra Cumhurbaşkanı (Mesud Pezeşkiyan), Yargı erki başkanı (Gulam Hüseyin Muhsin-i Ecei) ve Koruyucular Şurası'nın fakih üyelerinden birisinin (Ayetullah Ali Reza Arafı) dahil olduğu Geçici Liderlik Konseyi oluşturulmuştur. Hayatını kaybeden komutanların yerine derhal yeni komutanlar atanmış, DMO komutanlığına Ahmed Vahidi getirilmiştir. Devrimin yeni rehberini seçmek üzere Uzmanlar Konseyi 8 Mart'ta toplanmış ve Hamanei ile aynı saldırıda ağır şekilde yaralanan ve aile fertlerinin bir kısmını kaybeden oğlu Mucteba Hamanei'yi yeni rehber ilan etmiştir. Ancak Mucteba Hamanei ağır şekilde yaralı olduğu ve tedavisi devam ettiği için şimdiye kadar kamuoyunun önüne çıkmamıştır. Bu süreçte İran'da adeta bir çeşit kolektif yönetim devreye girmiş, Yüksek Ulusal Güvenlik Konseyi Sekreteri Ali Laricani *de facto* lider olarak öne çıkmıştır. Ayrıca, ABD – İsrail saldırılarını kınayan ve öldürülen Hamanei'nin anılması için büyük halk gösterileri düzenlenmiştir. Laricani ve Pezeşkiyan gibi siyasi liderler 13 Mart'ta ABD – İsrail saldırılarının gölgesi altından düzenlenen Kudüs Günü törenlerinde halkın arasına katılıp sokağa çıkarak İslam Cumhuriyeti rejiminin yerli yerinde durduğunu göstermiştir. Laricani de 17 Mart'ta bir suikast saldırısında öldürülmüş, yerine eski DMO komutan yardımcısı Muhammed Bakır Zulkadr atanmıştır. Laricani'nin ardından kolektif liderliğin görünürdeki sözcülüğünü Meclis Başkanı Muhammed Bakır Kalibaf üstlenmiştir.

Bir taraftan düzenin ayakta olduğu ve halk desteğinin rejimin arkasında olduğu mesajları verilirken diğer taraftan içeride rejim karşıtı protesto gösterilerinin ve kalkışmaların

önlenmesi için internet erişimi kısıtlanmış, güvenlik noktaları artırılmış ve cep telefonlarına sokak gösterilerine karşı halkı uyaran ve muhtemel protestoculara göz dağı veren mesajlar gönderilmiştir. Yanı sıra siyasi liderler ve güvenlik görevlileri sokağı istikrarsızlaştırma girişimlerine halkı meydanlara çağırılmış, bu mitingler sürekli devam eden “gece nöbetleri”ne dönüşmüştür (Habibiazad, 2026).

Öte yandan Amerikalı ve İsraili yetkililerin İran’ın komuta kademesinin etkisizleştirildiği ve askeri kapasitesinin yok edildiği iddialarına karşın İran silahlı kuvvetleri Amerikan askeri üslerine ev sahipliği yapan Basra Körfezi ülkelerine, Ürdün’e ve İsrail’e misilleme saldırılarını sürdürmüştür. Üstelik İran füze saldırılarının sayısı azalmakla birlikte hedefe isabet oranlarının arttığı iddia edilmektedir (Bezhan, 2026). Benzer şekilde İran elindeki füzelerin menzilinın 1500-2000 km civarında olduğu tahmin edilirken DMO, 21 Mart’ta yaklaşık 3.800 kilometre ötede Hint Okyanusu’ndaki Diego Garcia Amerikan-İngiliz ortak üssüne iki füze ateşlemiştir. Füzeler üsse ulaşamamışsa da bu gelişme İran’ın füzelerinin menzilinın arttığı şeklinde değerlendirilmektedir. Nihayet İran askeri kapasitesini kullanarak Hürmüz Boğazı’nı gemi trafiğine kapatabilmiştir.

Gerçek Vaat IV Operasyonu

ABD-İsrail müşterek saldırılarına karşı Devrim Muhafızları “Gerçek Vaat IV Operasyonu” adıyla aynı anda hem İsrail’de bazı noktaları hem de Basra Körfezi’ndeki Amerikan üslerini hedef alan çok sayıda füze ve insansız hava aracı ateşleyerek misilleme saldırıları gerçekleştirmiştir. Bu çerçevede Katar’da Al-Udeid üssünde bulunan AN/FPS 102 geliştirilmiş erken uyarı radarı, BAE’de Al-Dhafra hava üssünde uydu haberleşme merkezi ve radarlar hedef alınmıştır. Dubai’de Amerikan donanmasına ait gemilerin en sık ziyaret ettiği yerlerden Jebel Ali limanı, Bahreyn’de Amerikan donanmasının 5. Filosunun merkezi, Kuveyt’te Ali Al-Salem hava üssü İran füzeleri ve kamikaze dronlarının saldırısına uğramıştır. Suudi Arabistan’da Prens Sultan hava üssüne füze saldırısı düzenlenmiştir. İran saldırıları askeri depolara ve haberleşme sistemlerine ciddi derecede zarar vermiştir. Amerikan üslerine yapılan İran saldırılarının ardından yüzlerce asker ve yakınları ile teknik personel bölgeden tahliye edilmiştir (Walsh, 2026). Savaşın ikinci haftasına gelindiğinde Amerikalı ve İsraili yetkililer İran karşısında tam bir askeri üstünlük kurduklarını iddia ederken İranlı yetkililer onlarca füze ve dron saldırı dalgasının ardından bölgedeki Amerikan askeri üstünlüğünün kırıldığını, ABD’nin askeri üslerini ve savaş gemilerini İran füzelerinden koruyamadığını ileri sürmüştür (Press TV, 2026a). Ateşkesin yapıldığı 8 Nisan’a kadar İran tarafından 100 dalga saldırı gerçekleştirilmiştir.

“Gerçek Vaat IV” operasyonu kapsamında defalarca İsrail askeri tesislerini hedef alan seri saldırılar gerçekleştirilmiştir. İsrail yönetimi, saldırıların askeri etkileri hakkında yaygın bir karartma uygulamış, İran saldırılarından zarar gören sivil yerleşim yerlerini öne çıkarmıştır. Buna mukabil İran kaynakları İsrail Genelkurmay başkanlığının en az altı defa vurulduğunu iddia etmiştir (Tasnim, 2026a). DMO, nükleer santralin bulunduğu Buşehr’in vurulmasına karşılık 21 Mart’ta İsrail nükleer tesislerinin bulunduğu Dimona ve Arad kasabalarını hedef alan etkili saldırılar gerçekleştirmiştir. Saldırıların ertesi günü bölgeyi ziyaret eden Netanyahu “çok zor bir gece yaşadıklarını” ifade etmiştir (Tondo, 2026).

İran Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan Amerikan halkına hitaben yazdığı açık mektupta, “İran’ın yaptığı ve yapmaya devam ettiği şeyin” bir savaş veya saldırı girişimi olmadığını, “meşru müdafaa dayanan ölçülü bir tepki” olduğunu savunmuştur (Pezeskian, 2026). İranlı yetkililer uzunca bir süre kendi askeri hamlelerini Amerikan ve İsrail saldırılarına karşı meşru müdafaa ve misilleme saldırıları olarak sunmuşsa da zamanla İran’ın hedefleri de genişlemiştir. Nitekim İran silahlı kuvvetlerinin savaş faaliyetlerini koordine eden *Hatem’ul Enbiya* Karargâhı Komutanı Tümgeneral Ali Abdollahi, 22 Mart’ta yaptığı açıklamada İran’ın askeri doktrininin savunmadan saldırıya geçtiğini ilan etmiştir (Press TV, 2026d). Karşılıklı saldırılarda havaalanları, limanlar, petrol tesisleri, fabrikalar hedef olmuştur.

Savaşın Yayılması

İsrail topraklarının yanı sıra Basra Körfezi’nde Amerikan üslerine ev sahipliği yapan ülkeler; Bahreyn (5. Filonun bakım merkezi), BAE (al-Dhafra hava üssü), Katar (al-U-deid), Suudi Arabistan ve Ürdün İran’ın misilleme saldırılarının hedefi olmuştur. Körfez ülkelerinin aksi beyanlarına rağmen İran bu üslerin ve Körfez ülkelerinin, tesislerinin ve hava sahalarının İran’a karşı saldırılarda kullanıldığını, bu ülkelerin “saldırının önlenmesi” ilkesini ihlal ettiğini iddia etmiştir (Press TV, 2026b). Tahran, Körfez ülkelerinin ve Ürdün’ün entegre radar sistemlerinin onları ABD – İsrail harekâtının sessiz ortakları haline getirdiğini ve İsrail ile İranlı kişi ve kuruluşlar hakkında istihbarat paylaştıklarını ileri sürmüştür. Böylece, adı geçen Körfez ülkeleri ve Ürdün’ün saldırı fiiline iştirak ettiklerini iddia etmiştir. İran’ın “savunma operasyonlarının” bölge ülkelerinin egemenliklerini ve toprak bütünlüğünü değil, bölgedeki Amerikan askeri üs ve tesislerini hedef aldığı ileri sürülmüştür (İravani, 2026).

Bununla beraber İran saldırıları yalnızca askeri tesisleri hedef almamış, limanlar, havaalanları, oteller de İran füze ve dronlarının hedefi olmuştur. İranlı yetkililer ABD askerlerinin bir kısmının üslerden ayrılarak otellerde kaldığını iddia etmiş ve otellerin bu yüzden hedef alındığını belirtmiştir. ABD/İsrail’in ekonomik altyapı ve enerji tesislerini hedef alan saldırılarına karşı İran İsrail’de veya Körfez ülkelerinde benzer hedefleri vurmaya çalışmıştır. Örneğin, 18 Mart’ta Güney Pars Doğalgaz Sahasının vurulmasına karşılık İran Katar’da bir enerji kompleksini (LNG tesisi) vurmuştur.

Misilleme veya düşmanın hareket kabiliyetlerine zarar vermenin yanında İran’ın, savaş Körfez’de Amerikan müttefiki olan ülkelere yaymak ve savaşın maliyetini artırmak suretiyle, savaş sonlandırması için Amerikan yönetimine dolaylı baskı yapmaya çalıştığı değerlendirilmektedir. Yanı sıra İran hem ABD ile ittifak içinde olan bu ülkeleri adeta cezalandırmış hem de gözdağı vermiştir. İran bu saldırılarla Körfez ülkelerine ABD ve İsrail ile ittifakın onlara yeterince güvenlik sağlayamadığı ve “İslam düşmanlarıyla” iş birliğini sona erdirmeleri mesajını vermeye çalışmıştır (Tehran Times, 2026c).³

Savaşın ilerleyen safhalarında İran’ın “direnış ekseninin” bileşenleri Hizbullah, Irak İslami Direnişi ve Husiler de çatışmalara aktif şekilde dahil olmuştur. Hizbullah Lübnan

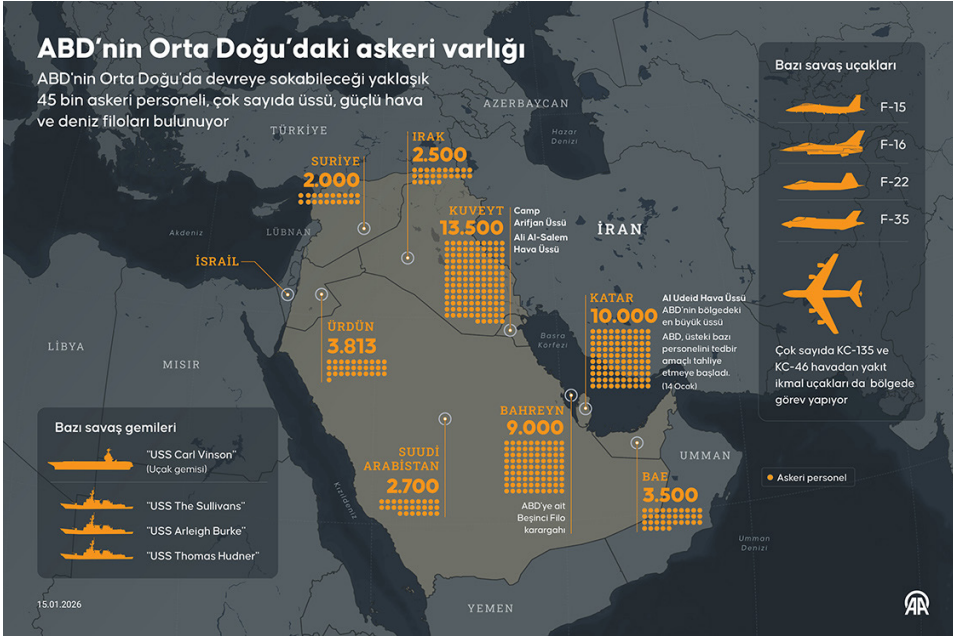
³ İran topraklarından Azerbaycan, Türkiye ve Umman topraklarına yönelik olarak da füze atışları olmuş, ancak İran hükümeti bu saldırıları sahiplenmemiştir.

topraklarından füze ve dron saldırıları ile İsrail’de askeri tesisleri hedef almıştır. Hizbullah’ın savaşa dahil olmasıyla İsrail Beyrut’a ve Hizbullah’ın faal olduğu yerlere yoğun saldırılar düzenlemiştir. Yanı sıra Lübnan’ın güneyinde Litani nehrine kadar olan toprakları işgal etmeye başlamıştır.

Irak İslami Direnişi *Kataib-i Hezbollah, Asaib ahl al-Haq, Harakat Hezbollah al-Nujaba, Kataib Sayyid al Shuhada* gibi İran yanlısı Şii milis gruplarından oluşmaktadır. Bu grupların bir kısmı aynı zamanda artık Irak güvenlik güçlerinin bir parçası olan Halk Seferberlik Güçleri’nin (*Haşdi Şabi*) üyesidir. Iraklı direniş grupları İsrail’e dron ve roket saldırıları düzenlemiş, Erbil ve Bagdat’taki Amerikan varlıkları ile Ürdün’deki ve Körfez ülkelerindeki Amerikan tesislerini ve askerlerini hedef alan saldırılar gerçekleştirmiştir.

Şekil 2

Basra Körfezi’ndeki Amerikan Askeri Üsleri / U.S. Military Bases in the Persian Gulf (Anadolu Ajansı, 2026)

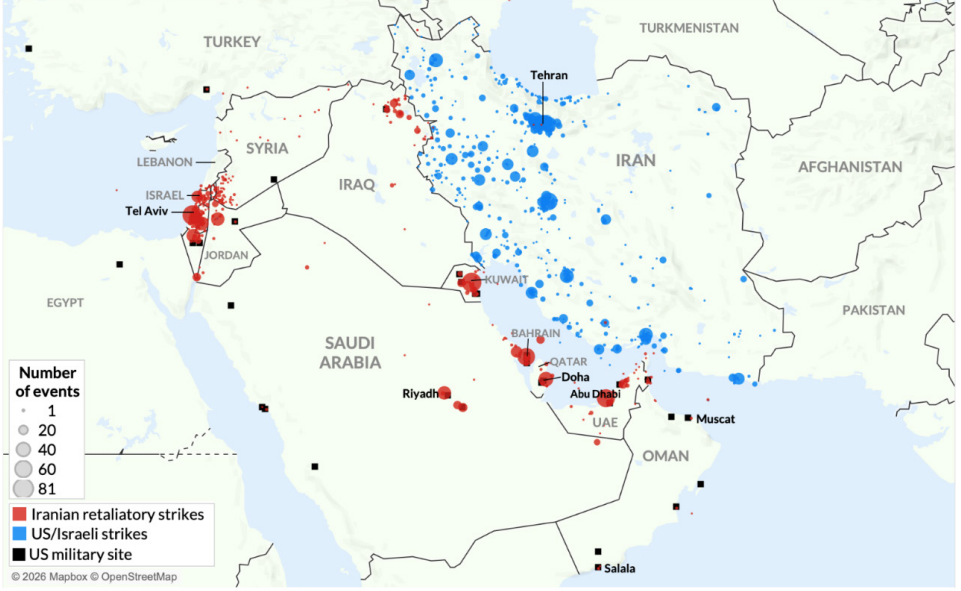

28 Şubat'ta ABD-İsrail müşterek saldırılarının başlamasından hemen sonra Husilerin lideri Abdulmelik Husi, saldırıları "Müslüman İran halkını hedef alan kaba, canice ve barbarca bir eylem" diye nitelendirmiş ve ABD/İsrail'e karşı İran ile tam dayanışma içinde olduklarını açıklamıştır. Ertesi gün Hamanei'nin öldürülmesini protesto etmek için büyük bir gösteri düzenlenmiş, Abulmelik Husi İran'a askeri destek vermeye hazır olduklarını ilan etmiştir. Son yıllarda ABD ve İsrail saldırılarından ciddi darbeler almış olan Husiler, "ellerinin tetikte" hazır beklediğini ilan etse de dört hafta boyunca harekete geçmemiştir (Raghavan, 2026). Husiler direniş hareketlerine ve İran'a destek olmak amacıyla ilk defa 28 Mart'ta İsrail'in güneyindeki askeri hedeflere balistik füze saldırısı düzenleyerek çatışmalara dahil olmuştur.

Şekil 3

ABD-İsrail Müşterek Saldırıları ve İran'ın Misillemeleri / Joint U.S.-Israeli Attacks and Iranian Retaliatory Strikes (ACLED, 2026)

28 February - 22 April* 2026

*Data for 22 April are included through 9 a.m. BST only.
Strikes include both successful and intercepted airstrikes, drone strikes, and missile attacks. This is made with our new daily crisis data. Information subject to verification and revision.
Source for US military facilities: American Security Project.

Hürmüz Düşümü

Çatışmanın en önemli noktalarından birisi 28 Şubat'ta Amerikan ve İsrail saldırılarının başlamasından kısa bir süre sonra İran silahlı kuvvetlerinin Hürmüz Boğazı'nı fiilen trafiğe kapatması olmuştur. İran hükümeti başlangıçta Hürmüz'ü kapatma niyetlerinin olmadığını açıklasa da Devrim Muhafızları'nın "uyarılara dikkat etmediği" gerekçesiyle *Skylight* adlı petrol tankerini vurmasıyla Hürmüz trafiği fiilen durmuştur. DMO komutanlarından İbrahim Cebbari 2 Mart'ta yaptığı açıklamada ABD ve İsrail'in saldırılarına karşılık olarak Hürmüz Boğazı'ndan geçişlere müsaade etmeyeceklerini, geçmeye çalışan gemilerin ateşe verileceğini duyurmuştur (Mathews, 2026). İran silahlı kuvvetlerinin 28 Şubat-18 Mart arasında en az 17 gemiye saldırmasıyla boğazdan geçiş yapan gemi sayısı yüzde 95 oranında azalmıştır (Anadolu Ajansı, 2026f).

Küresel günlük petrol sevkiyatının beşte birinin geçtiği Hürmüz Boğazı'nın fiilen trafiğe kapatılması Trump yönetimi için büyük bir sınamaya dönüşmüştür. Bir kere Hürmüz boğazının kapalı kalması ABD'nin Körfez'deki müttefiklerini en önemli gelirlerinden mahrum etmiştir. İkincisi, Hürmüz'ün kapalı olması nedeniyle petrol ve ilişkili ürünlerin fiyatlarının neredeyse iki kat kadar artması Amerikan ekonomisi ve genel olarak küresel

ekonomi üzerinde büyük bir baskı yaratmıştır ve bu baskı Trump üzerinde siyasi baskıya dönüşmüştür. Fakat Hürmüz'ün açılması için askeri operasyona girilmesi oldukça riskli olarak görülmüştür. İran kıyılarının girintili çıkıntılı ve yüksek dağlık yapısı büyük gemilerin hareket kabiliyetini zayıflatırken İran savunmasına büyük bir avantaj sağlamaktadır. Boğaza yaklaşacak Amerikan savaş gemileri İran'ın İHA, İDA (insansız deniz aracı) ve füzeleri için açık ve kolay hedef olacaktır (Ullman, 2026).

Hürmüz düğümünü aşmak için ABD Başkanı Trump ilk önce Amerikan donanmasının tankerlere eşlik edebileceğini söylemiş, ancak kısa bir süre içerisinde bunun gerçekçi bir çözüm yolu olmadığı ortaya çıkmıştır. Trump daha sonra yaptığı açıklamalarda bu su yolundan en çok faydalanan ülkelerin Hürmüz Boğazı'nın açılması ve güvenliğin sağlanması için yardımcı olması gerektiğini söylemiş ve müttefiklerinden destek istemiştir. Çin, Japonya, Güney Kore ve İngiltere'nin bölgeye savaş gemileri, mayın temizleme gemileri ve mayınlara ve dronlara karşı askeri sistemler göndermelerini istemiş, NATO üyelerinin de buna destek vermesi gerektiğini belirtmiştir (Reuters, 2026b). Ancak ne Asya ülkelerinden ne de NATO üyelerinden olumlu bir cevap alabilmiştir.

Hürmüz düğümü nedeniyle savaşın ekonomik ve siyasi maliyetinin giderek artması nedeniyle Trump, Hürmüz'ün açılmasını öncelikli mesele haline getirmiştir. İran yöneticilerini boğaz açılmadığı takdirde Harg adasını işgal etmek, enerji alt yapısını (elektrik şebekesini) vurmak ve son olarak köprülerini vurmakla tehdit etmiştir (TRT Haber, 2026c). İran üzerinde baskıyı artırmak için bölgeye yeni piyadeler, hava indirme birlikleri ve onlarla birlikte onlarca savaş uçağı, saldırı helikopteri ve amfibik hücum gemisi sevk edilmiştir.

ABD'ye doğrudan askeri destek vermemekle beraber İngiltere ile birlikte aralarında Bahreyn ve BAE'nin de olduğu, dünyanın farklı bölgelerinden 22 devlet, 19 Mart'ta ortak bir bildiri yayımlayarak Hürmüz Boğazı'nda güvenli geçişin sağlanması çabalarına katkıda bulunmak istediklerini duyurmuştur. Bildiride "İran'ın Körfez'de silahsız ticari gemilere yönelik saldırıları, petrol ve gaz tesisleri dahil olmak üzere sivil altyapıya yönelik saldırıları ve Hürmüz Boğazı'nın İran güçleri tarafından fiilen kapatılması" kınanmış, Hürmüz Boğazı'nın kapatılmasıyla küresel enerji tedarik ağlarının kesintiye uğramasının küresel barış ve istikrarı tehdit ettiği belirtilmiştir. İran'ın Körfez ülkelerine ve boğazdan geçen gemilere yönelik saldırıları derhal durdurması ve boğazdan geçişlerde seyrüsefer özgürlüğünü vurgulayan 2817 (2026) sayılı BMGK kararına uyması istenilmiştir. Ayrıca, bildiriye imzalayan devletler Hürmüz'den güvenli geçişin sağlanması için atılacak uygun adımlara destek vereceklerini vaat etmişlerdir (Gov.UK, 2026).

Trump'ın anlaşma yapılmaması ve Hürmüz'ün açılmaması durumunda İran'ın enerji ve alt yapı tesislerinin vurulacağı tehdidine rağmen İran geri adım atmamıştır. Bilakis Hürmüz Boğazı üzerinde tam egemenlik iddia ederek boğazdan geçişlerin düzenlenmesi için yeni bir rejim oluşturmaya çalışmıştır. Dışişleri Bakan yardımcısı Kazem Garibabadi 2 Nisan'da verdiği bir demeçte İran'ın savaş durumunda olduğunu ve bu durumda barış zamanı kurallarının uygulanmasının gerçekçi olmadığını, çatışma nedeniyle kısıtlamaların ve sınırlamaların getirilmesinin gayet doğal olduğunu belirtmiştir (Tasnim, 2026b).

Hürmüz Boğazı'ndaki deniz trafiğini düzenlemek ve yönlendirmek amacıyla İran yönetimi Basra Körfezi Boğazı Otoritesi'nin (PGSA) kurulduğunu ve Otorite'nin deniz trafiğini ve emniyetini sağlamak için geçiş yapacak gemilerden belirli bir ücret talep edeceğini ilan etmiştir. Ancak Basra Körfezi'nin Arap kıyıdaşları bu düzenlemeyi gemelik ihlali olarak görmüş, uluslararası toplumun kahir ekseriyeti boğazdan geçişin hiçbir surette kısıtlanmamaması gerektiğini savunmuştur.

Hürmüz Boğazı üzerindeki ihtilafın devam etmesi üzerine 13 Nisan 2026'dan itibaren ABD donanması Basra Körfezi ve Umman Denizi'ndeki İran limanlarını abluka altına almıştır. CENTCOM'dan yapılan açıklamada abluka altındaki alanlara Amerikan güçlerinden izinsiz şekilde giren veya çıkan tüm gemilerin engelleneceği, rotasını değiştirmeye zorlanacağı veya el konulabileceği, ama İran limanlarına giriş çıkış yapanlar dışındaki gemilerin seyrüsefer serbestliğinin engellenmeyeceğini ilan edilmiştir. Bazı gemilerin ablukaya rağmen Hürmüz'den geçiş yaptıkları iddialarına rağmen CENTCOM'dan yapılan açıklamaya göre 13 Mayıs'a kadar ablukayı kırmaya çalışan 67 ticari gemi rotasını değiştirmeye zorlanmış, 4 gemiye zarar verilmiş ve insani yardım taşıyan 15 geminin geçişine izin verilmiştir (CENTCOM, 2026).

4.4. Ateşkes Bilmecesi

ABD Başkanı Trump Mart ayının üçüncü haftasından sonra yaptığı açıklamalarda "savaşın kazanıldığını" iddia ederek İranlıların kendisine ulaştığını ve müzakere etmek istediklerini ileri sürmüştür. Aynı zamanlarda Türkiye, Mısır ve Pakistan arabuluculuk girişimlerine başlamıştır. 24 Mart'ta ABD'nin Pakistan aracılığıyla İran'a 15 maddelik bir plan sunduğu duyurulmuştur (BBC News, 2026). Basına yansıdığı kadarıyla bu maddeler arasında İran'ın nükleer silah yapmama taahhüdünün yanında mevcut tartışmalı nükleer tesislerin devre dışı bırakılması, İran topraklarında uranyum zenginleştirme faaliyetlerinin sonlandırılması ve zenginleştirilmiş uranyum stoğunun ülke dışına çıkarılması, İran'ın bölgedeki vekil gruplarına finansman ve silah tedarikini durdurması, füzelerin menzilin ve sayısının sınırlanması ve Hürmüz Boğazı'nın açık tutulması vardır. Buna karşılık ABD İran ile sivil nükleer iş birliği yapacak ve yaptırımları kaldıracaktır. Trump'ın açıklamalarına göre bu defa diplomatik temasları Başkan Yardımcısı JD Vance ile Dışişleri Bakanı Marco Rubio yürütüyordu. İran tarafı müzakere iddialarını reddederken Trump görüşmelerin iyi gittiğine dair açıklamalarda bulunmuştur. Arkasından ABD'nin Hürmüz Boğazı'nın açılması ve müzakerelerin başlaması karşılığında 45 günlük ateşkes teklif ettiği ileri sürülmüştür. İran tarafı ateşkesin bir zaman kazanma girişimi olarak görmüş, ateşkes-tehdit-saldırı döngüsünden çıkılması gerektiğini, bunun için saldırmazlık garantisi ile ateşkes ve barış müzakerelerinin aynı anda yapılmasını istediklerini açıklamıştır. İran ayrıca ABD ve İsrail'den savaş tazminatı taleplerini dile getirmeye başlamıştır. Buna karşılık Trump yönetimi ya müzakere ve Hürmüz'ün açılması veya bütün İran medeniyetinin yok edilmesi, İran'ın elektrik santrallerinin, köprülerinin ve ekonomik tesislerinin vurulması tehdidini savurmuş ve İran yönetimine 6 Nisan'a kadar süre vermiştir. Taraflar arasında arabuluculuk yapan Pakistan'ın ricasıyla bu süre 8 Nisan'a kadar uzatılmıştır.

Trump'ın İran'ı büyük yıkımla tehdit ettiği müddetin dolmasına saatler kala Pakistan tarafların Hürmüz Boğazı'nın gemi trafiğine açılması ve saldırıların durması karşılığında iki haftalık bir şartlı ateşkes üzerinde anlaşmıştı duyurmuştur. İran'ın 10 maddelik öneri paketi sunduğu, Amerikan yönetiminin bu maddelerin müzakerelere zemin oluşturması için uygun bulunduğu ve ateşkes süresince müzakerelerin sürdürüleceği ilan edilmiştir (NTV, 2026d). İran basınına göre ABD'ye sunulan 10 maddelik pakette tüm cephelerde çatışmaların durdurulması, İran'a tazminat ödenmesi, Hürmüz Boğazı'nın İran kontrolünde trafiğe açılması, yaptırımların tamamen kaldırılması ve dondurulmuş İran varlıklarının serbest bırakılması, İran'ın uranyum zenginleştirme hakkının tanınması ve nükleer silah yapmama taahhüdünde bulunması yer almıştır. İsrail ateşkesi kabul ettiğini, ancak ateşkesin Lübnan'ı kapsamadığını iddia ederek Lübnan'a (güney Lübnan, Beyrut, Beka vadisi vb.) yoğun saldırılar düzenlemeye devam etmiştir. İran'ın müzakerelerden önce Lübnan dahil tüm cephelerde saldırıların durmasında ısrar etmesi üzerine İsrail'in saldırıları bir süreliğine durmuştur.

J.D. Vance'in başkanlığındaki Amerikan heyeti ile İran Meclis Başkanı Muhammed Bakır Kalibaf'ın başkanlığındaki İran heyeti barış müzakereleri için 11 Nisan'da İslamabad'da bir araya gelmiştir. Önceki müzakerelerden farklı olarak bu defa taraflar siyasi, diplomatik, askeri ve teknik uzmanlardan oluşan kalabalık heyetlerle, ABD heyeti 300, İran heyeti 70 kişiyle İslamabad'a gelmiştir. Ancak, Pakistan'ın arabuluculuğunda 21 saat süren müzakerelerden bir sonuç alınamamıştır. İsrail'in Lübnan'daki saldırılarının devam etmesi nedeniyle İran da Hürmüz Boğazı'nı kapalı tutmaya devam etmiş, ABD İran limanlarını ablukaya almıştır. Bu şartlar altında Pakistan arabuluculuk girişimlerine devam etmiş, tarafların 21 Nisan'da ateşkesin sona ermesinden önce İslamabad'da müzakerelere devam edilmesi girişimi sonuçsuz kalmıştır. Bir taraftan Amerikan ablukası ve Trump'ın tehditleri, diğer taraftan İsrail'in Lübnan'daki saldırılarının devam etmesi gerekçesiyle İran heyeti İslamabad'a ikinci defa gitmemiştir. Bununla beraber Pakistan'ın girişimleri sayesinde Trump ateşkesi uzattığını ilan etmiştir.

11 Nisan'daki İslamabad görüşmelerinden sonra ABD ve İran müzakere heyetleri doğrudan bir araya gelmemiş, ancak Pakistan taraflar arasında mesajlar taşıyarak arabuluculuk faaliyetlerini sürdürmüştür. Başkan Trump sürekli İran ile müzakerelerin iyi yönde ilerlediğini belirtse de bu çalışmanın hazırlandığı tarih itibariyle olumlu bir netice alınamamıştır. Lübnan'da İsrail saldırılarının sürmesi ve İran'ın elindeki zenginleştirilmiş uranyumun akıbeti ile Hürmüz Boğazı'nın statüsü konusundaki anlaşmazlıklar müzakerelerde ilerleme kaydedilmesini önlemiştir. Bununla beraber Basra Körfezi kıyılarında İran ile ABD güçleri arasında sınırlı bir kaç saldırı dışında ateşkes muhafaza edilmiştir.

5. Çatışmanın İran Üzerindeki Etkileri

28 Şubat - 8 Nisan 2026 tarihleri arasında 40 gün süren ABD/İsrail saldırıları İran'da gündelik ekonomik, toplumsal ve siyasi hayatı derinden etkilemiş ve İran siyasi tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Saldırıların toplumsal, ekonomik ve siyasi etkilerini tam olarak değerlendirmek için henüz erkendir. Ancak çalışmanın bu kısmında elde edilen sınırlı veriler ışığında ABD/İsrail saldırılarının ve savaşın İran üzerindeki etkileri siyasi, askeri, ekonomik ve diplomatik açılardan değerlendirilmektedir.

Siyasi

28 Şubat'ta başlayan Amerikan/İsrail saldırılarının en önemli sonucu şüphesiz Devrim Rehberi ünvanıyla otuz yedi yıldır İran'ı yöneten Ayetullah Ali Hamanei'nin öldürülmesi olmuştur. Hamanei başlangıçta görece zayıf bir lider iken zamanla iktidarı kendi elinde toplamayı başarmıştır. Askeri meselelerden ekonomi politikalarına, siyasi meselelerden kültür politikalarına birçok alanda son sözü söyleyen tek lider konumuna gelmiştir. Öyle ki onun liderliği altında cumhurbaşkanlığından meclise diğer bütün kurumlar neredeyse işlevini kaybetmiş, sembolik kurumlara dönüşmüştür (Golzar, 2023). Dolayısıyla Hamanei'nin ölümü İran siyasetinde henüz nereye evrileceği tam olarak kestirilemeyen yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Hamanei'nin ölümüyle birlikte İslam Cumhuriyeti rejiminin kurumsal mekanizması devreye girmiş hem tarihsel yapısal faktörlerin hem de savaş koşullarının etkisiyle DMO'nun etkili olduğu bir süreçle Mucteba Hamanei İran'ın yeni lideri olarak belirlenmiştir. Kısa süre içerisinde tüm askeri ve siyasi kurumlar ile yönetim makamında olan kişiler genç Hamanei'ye bağlılıklarını bildirmiştir. Böylece İran, İslam Cumhuriyeti düzenini ayakta tutmayı başarmıştır.

Rejimin nasıl ayakta kaldığının açıklanmasında iki husus öne çıkmaktadır. Birincisi rejimin kurumsallaşmasıdır (Parsi, 2026). Yukarıda ifade edildiği üzere Hamanei iktidarı fiilen kendi ofisinde tekelleştirmiş olsa da anayasal kurumlar varlıklarını ve nominal de olsa misyonlarını sürdürebilmiştir. Bu kurumların faal olması elit sirkülasyonunu da beraberinde getirmiş, yeni nesiller iktidar mekanizmalarına dahil edilmiş ve sistemin yaşlıların hüküm sürdüğü bir *gerontokrasiye* dönüşmesi önlenmiştir. Dolayısıyla iktidarın tepesinde Hamanei otursa da onun bir derece altında İslam devrimi sonrası yetmişmiş, çeşitli ve farklı eğilimlerde ve görece kalabalık bir seçkinler topluluğu vardır ve bunlar rejime sahip çıkmıştır. Dolayısıyla, İslam Cumhuriyeti fikrinin sıklıkla sanıldığı gibi birkaç kişinin tahayyülü olmadığı, bu amaca yönelik kolektif bir gayretin mahsulü olduğunu ifade etmek gerekir. Bu tahayyül yoğun dini ve siyasi endoktrinasyon süreci ile sonraki nesillere aktarılmıştır. Hatta İslam Cumhuriyeti'nin temelini oluşturan *velayet-i fakih* inancı neredeyse imanın önemli bir cüzü haline gelmiştir. Rejimin kurumsallaşması İslam Cumhuriyeti fikrinin yeni nesillere de aktarılmasını sağlamış, bu sayede rejim daha radikal ve güvenlikçi bir çizgide kendisini yeniden üretmeyi başarmıştır. Hem rejimin kurumsallaşması hem de İslam Cumhuriyeti tahayyülünün ortak bir hayal olması ve elitler arasında dayanışmanın sürdürülmesi, lider kadrosunun önemli bir kısmının tasfiyesine rağmen rejimin ayakta kalmasını sağlamıştır.

İkincisi, baskı ve korku unsurudur. Buna göre rejim amansız bir kontrol, korkutma ve baskı mekanizması kurmuştur. Bu mekanizma muhaliflerin seslerini yükseltmelerini, aralarında örgütlenmelerini ve sokağa çıkmalarını engellemiştir. Nitekim Amerikan-İsrail saldırıları altında İran'ın en önemli milli ve kültürel değerlerinden birisi olan Nevruz bayramı yaklaşırken muhalefetin liderliğine soyunan Rıza Pehlevi 14 Mart'ta İran içinde son aylarda büyük "kahramanlıklar" göstermiş olan "Ölümsüzlerin Cesur Kahramanlarına" hitaben "İslam Cumhuriyeti'nin baskıcı aygıtını her türlü yolla daha da yıpratma ve zayıflatma, nihai çöküşünün yolunu açma" çağrısında bulunmuştur (Reza Pahlavi, 2026).

Pehlevi'nin bu çağrısı İran'ın iç güvenlik reflekslerini harekete geçirmiştir. Ocak ayından beri sıkıntılı olan internet erişimi 15 Marttan itibaren neredeyse tamamen kesilmiş, sadece devlet yetkililerinin ve basın mensuplarının bir kısmına kısıtlı erişim imkanı verilmiştir. Öyle ki İran adresli haber sitelerine ve birçok kamu kurumunun resmi internet sitelerine dahi erişilemez olmuştur. Besic güçlerinin seferber edilerek rejim destekçilerinin savaş boyunca her gece meydanlara toplanması ve sıkı güvenlik tedbirleri içeride kargaşa olasılığını düşürmüştür. Sıkı güvenlik tedbirlerinin yanı sıra ABD-İsrail saldırılarının uzaması, saldırılar sırasında sivil hedeflerin, ekonomik tesislerin, kültür varlıklarının da zarar görmeye başlaması, buna mukabil İran yönetiminin milliyetçilik bayrağını yükseltmesi, rejim değiştirmek amacıyla halkın sokaklara çıkacağı beklentisini boşa çıkarmıştır. İranlıların önemli bir kısmının bayrağın etrafında toplanması ideolojik bir proje olarak İslam Cumhuriyeti'ne sahip çıktıklarını değil, milleti ve ülkeyi müdafaa etme kararlılığını göstermektedir (Parsi, 2026).

İslam Cumhuriyeti rejiminin varlığını muhafaza etmesi ve sürdürmesine rağmen, ülkenin siyasi liderliğindeki değişime dayanarak Trump, Mart 2026 sonunda yaptığı açıklamalarda rejim değişikliğinin sağlandığını ileri sürmüştür. Ona göre haftalar süren saldırıların ardından problem yaratan birinci ve ikinci nesil yönetim kadrosu etkisiz hale getirilmiş, onların yerine daha pragmatik ve akıllı üçüncü nesil yöneticiler göreve gelmiştir. Trump'ın iddiasına karşın İran'da rejim değişikliği olduğunu ileri sürmek şu an itibarıyla gerçekçi değildir. Önümüzdeki süreçte yeni iktidar blokunun muhalefetle ilişkileri, toplumsal ve ekonomik politikaları İran'da devlet-toplum ilişkilerinin ve rejimin geleceğini belirleyecektir.

Savaş boyunca en çok merak edilen hususlardan birisi İranlı muhaliflerin ve azınlıkların tutumları olmuştur. İran muhalefetinin temel özelliklerinden birisi oldukça parçalı olmasıdır. İran'da muhalefet hakkında konuşulurken ilk akla gelen kesim, zamanında İslam devrimine ve yeni rejime destek vermiş, ancak türlü sebeplerle iktidardan uzaklaşmış veya uzaklaştırılmış reformculardır. Ancak reformcular arasında da ciddi hizipleşmeler ve farklılıklar vardır. Bununla beraber geçen on yıl içerisinde ideolojik ve güvenlik politikalarının öne çıkması ve artan otoriterleşme nedeniyle reformcu siyaset ciddi şekilde zayıflatılmıştır. 12 Gün Savaşı sırasında ve sonrasında reformcular İsrail ve ABD saldırılarının karşısında durmuş, ancak dış politikada eski dışişleri bakanı Muhammed Zarf'ın ifadesiyle yeni bir paradigma benimsenmesini ve ABD ile müzakere edilmesini savunmuştur. Ocak 2026'daki yaygın hükümet karşıtı gösteriler sırasında da rejimin protestoculara karşı aşırı şiddet kullanmasını ve güvenlik politikalarını eleştirmiştir. Buna karşılık İran yönetimi reformcu siyasetçilere karşı yeni bir baskı kampanyası başlatmıştır.

İran muhalefetinden bahsedilirken öne çıkan ikinci grup, neredeyse başından beri İslam Cumhuriyeti'ne karşı mücadele eden şimdi Paris merkezli olarak faaliyetlerini sürdüren Meryem Recevi liderliğindeki Halkın Mücahitleri Örgütü'dür (HMÖ). HMÖ, yıllardır İslam Cumhuriyeti rejimine karşı alternatif olma iddiasındaki İran Ulusal Direniş Konseyi adında bir oluşuma öncülük etmektedir. HMÖ ile kimi Amerikalı yeni-muhafazakâr (neononlar) siyasetçiler arasında sıkı bir ilişki olduğu bilinmektedir. Ayrıca, HMÖ'nün

halihazırda Arnavutluk'ta bir kampta tutulan 3000 civarında silahlı militanı vardır. Ancak HMÖ, devrimin ilk yıllarında gerçekleştirdiği şiddetli saldırılar nedeniyle İran'da terör örgütü olarak nitelendirilmiş ve İran içindeki unsurları yoğun baskı altında tutulmuştur. Bu nedenle İran'da ne kadar destekçisi olduğu tam olarak bilinmemektedir. Bununla beraber HMÖ unsurlarının ABD-İsrail saldırıları sırasında istihbarat sağladığı ve sabotaj faaliyetlerine karıştığı ileri sürülmektedir.

İran muhalefetinin unsurları arasında üçüncü olarak genellikle diasporada faal olan monarşist hareketten bahsedilebilir. Devrik Şah Muhammed Rıza Pehlevi'nin oğlu Şehzade Rıza Pehlevi son on yıldır İslam Cumhuriyeti rejimine karşı muhalefetin liderliğine soyunmuştur. Bu süreçte İsrail ile ilişkilerini geliştirmiş, ancak Trump yönetiminden beklediği tanınmayı ve desteği alamamıştır. ABD/İsrail saldırıları başladığında Pehlevi, saldırılara destek vermiş, İran'da geçiş yönetimini üstlenmeye hazır olduğunu beyan etmiştir. Ancak İranlı muhalefetini kendi liderliği altında bileştirememiş, İran halkı nezdinde beklediği desteği bulamamıştır.

Son olarak İran muhalefetinin önemli bir unsuru olarak Azerbaycanlı, Kürt, Beluci ve Arap etnik-milliyetçi hareketler sayılabilir. Bunlardan Belucilerin ve Kürtlerin bir kısmı uzun zamandır İslam Cumhuriyeti rejimine karşı silahlı mücadele içindedir. Yıllardır ABD ve İsrail hükümetlerinin İran'a karşı bir baskı unsuru olarak etnik unsurlara yatırım yaptığı iddia edilmektedir (Hersh, 2008). ABD-İsrail saldırılarının başlaması ile birlikte İran'a karşı etnik kartın oynanması gündeme gelmiştir. Özellikle saldırılar başlamadan kısa bir süre önce İran yönetimine karşı mücadelede önde gelen Kürt partilerinin ortak bir cephe kurması Kürt kartı iddialarını canlandırmıştır. Çatışmalar başladıktan sonra İsrail saldırıları Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı Kürdistan, Batı Azerbaycan, Kirmanşah ve İlam vilayetlerindeki DMO karargahları, İran ordusu, emniyet birimleri ve hükümet binaları ve sınır muhafızlarını hedef almıştır. İsrail Ordu Sözcüsü Nadav Shoshani'nin 4 Mart'ta "Tahran'a giden yolu açmak için batıdaki kapasiteyi imha ediyoruz" ifadesi, isyancı Kürt güçlerinin ilerleyişi için bir "koridor" açma girişimi olarak değerlendirilmiştir. Ancak Kürt partilerinin bir kısmı ile Iraklı Kürtler (KYB ve KDP) bu plana destek vermemiştir. Nihayet Başkan Trump'ın Türkiye'nin de bölgesel güvenlik açısından itirazlarını dikkate alarak Kürtlerin vekil güç olarak kullanılmasını istemediği ve 7 Mart'ta bu planı veto ettiği iddia edilmiştir (Mazzetti ve ark., 2026). Öte yandan İran olası bir Kürt isyanına karşı bölgede güvenlik tedbirlerini artırmış, Kürt grupların Irak'ta bulunan üslerine saldırılar düzenleyerek bu gruplar üzerindeki baskıyı artırmıştır. İran'ın aldığı güvenlik tedbirlerinin yanı sıra savaşın getirdiği belirsizlik koşullarında ne Kürtler ne de diğer etnik milliyetçi hareketler bir isyan girişiminde bulunmuştur.

Askerî

Savaş başladıktan sonra kısa süre içerisinde ABD ve İsrail güçleri İran hava sahasında üstünlük kurmayı başarmıştır. İsrail Ordusu 1000'den fazla hava saldırısı dalgasında İran'a 18,000 bomba ve füze atmıştır. Savaş jetleri 8,500 sorti yapmış, hava savunma sistemleri, balistik füze rampaları, silah üretim tesisleri, nükleer tesisler, karargâhlar, komutanlar ve

siyasi liderler dahil 4 bini aşkın hedefe 10.800 saldırı gerçekleştirmiştir. ABD ordusu ise 8 Nisan'a kadar İran içinde 13.000'den fazla hedefi vurmuştur. İsrail ordusunun iddiasına göre saldırıdan önce İran'ın elinde olduğu tahmin 470 balistik füze fırlatıcısından yüzde 60'u yok edilmiş veya zarar verilmiş, hava tespit ve savunma sisteminin yüzde 85'i yok edilmiştir. IDF Sözcüsü Tuğgeneral Effie Defrin belirlenen tüm hedefleri gerçekleştirdiklerini ve hatta ötesine geçtiklerini iddia etmiştir (Fabian, 2026b). Trump Nisan başında yaptığı açıklamada İran'daki askeri hedeflerin neredeyse tamamının vurulduğunu ilan etmiştir. İsraili yetkililer Mart ayı sonunda yaptıkları açıklamalarda savaş şimdi sonlandırılabilir operasyonun başarılı sayılabileceğini, İran'ın askeri kabiliyetlerinin İsrail, ABD ve müttefiklerini tehdit edemeyecek derecede geriletildiğini ileri sürmüştür (Ynet, 2026).

Bunun yanında ABD-İsrail saldırıları sonucunda İran komuta kademesinin önemli bir kısmını kaybetmiştir. Saldırıların hemen başındaki ağır kayıpların yanı sıra DMO İstihbarat Teşkilatı Başkanı Mecid Hademi, DMO Donanma Komutanı Alırıza Tengsiri, Besic Komutanı Gulamrıza Süleymani ve çok sayıda komutan ile Yüksek Ulusal Güvenlik Konseyi Sekreteri Ali Laricani hayatını kaybetmiştir. İran'ın nükleer tesislerine onlarca defalarca saldırı düzenlenmiştir. CENTCOM komutanı Cooper'ın iddiasına göre İran denizde 30 Mart'a kadar 11 denizaltı dahil 150 savaş gemisini kaybetmiştir. Ayrıca İran kıyılarında gemi-savar füzeleri ve radar sistemlerini barındıran yer altı üsleri ve sığınakları ağır şekilde bombalanmıştır. Amerikan-İsrail saldırıları sonrasında İran tarafında 1.700 kadarı sivil olmak üzere 3.500 kişinin öldüğü tahmin edilmektedir (Reuters, 2026a).

Hava savunmasındaki zayıflığına rağmen İran silahlı kuvvetleri savaşın ilk bir ayı içerisinde aralarında MQ-9 Reaper, Hermes, ve LUCAS modellerinin olduğu 160'dan fazla insansız hava aracı, biri F-35 olmak üzere beş civarında savaş uçağı, yedi yakıt ikmal uçağı vurmuştur.⁴ İran kuvvetleri karşı saldırılarda Ürdün, Katar, Kuveyt, Suudi Arabistan'da radar ve hava savunma sistemlerine zarar vermiştir. Çatışma sürecinde farklı noktalarda 13 ABD askeri hayatını kaybetmiş, 365 asker yaralanmıştır. Mart ayının sonuna kadar İran saldırılarında İsrail tarafında ise 9 İsrail askerinin, 22 sivilin hayatını kaybettiği, 7000 civarında kişinin yaralandığı bildirilmiştir (Fabian, 2026b).

28 Şubat'tan Mart ayının sonuna kadar İran'ın Körfez ülkeleri, Ürdün ve İsrail'e yaklaşık 6,770 füze ve insansız hava aracı saldırısı düzenlediği tahmin edilmektedir. Bu füze ve İHA'ların 2400'ü BAE, 1365'i İsrail ve 950'si Kuveyt topraklarını vurmuştur (Efesoy & Altun, 2026). Savaşın ilerleyen safhalarında İran'dan İsrail'e fırlatılan füze ve dron sayısının azaldığı, ancak isabet oranları arttığı gözlenmiştir. İsrail ordusunun tahminlerine göre İran'ın elinde hala İsrail'e ulaşabilecek kapasitede 1000 kadar balistik füze vardır. (Fabian, 2026b)

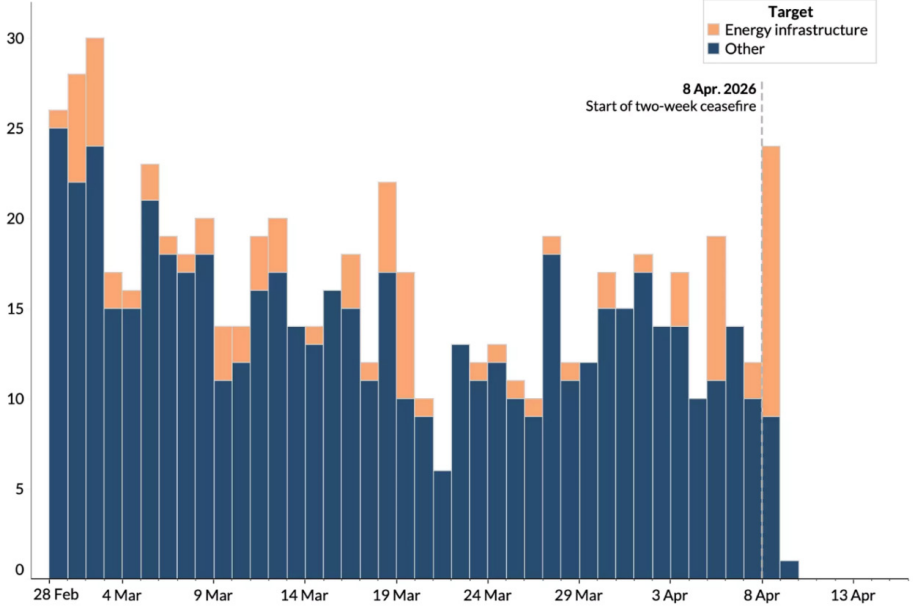
Amerikalı yetkililer İran donanmasının yok edildiğini iddia etse de Amerikan donanmasının Basra Körfezi sularında hakimiyet kurduğu henüz söylenemez. Aksine İran, Hürmüz Boğazı'nı kontrol etmeye devam etmektedir. İran nükleer tesisleri saldırılardan ağır şekilde darbe almışsa da savaşın gerekçelerinden birisi olarak işaret edilen 450 kg kadar yüzde 60 oranında zenginleştirilmiş uranyum stoğunun hala İran'ın elinde olduğu değerlendirilmektedir.

⁴ İran kaynakları toplamda 200'den fazla dron ve seyir füzesi ile 16 civarında savaş uçağının vurulduğunu iddia etmektedir (Press TV, 2026c).

Şekil 4

Basra Körfezi Ülkelerine Yönelik İran Saldırıları/ Iranian Attacks against the Persian Gulf States (ACLED, 2026b)

28 February - 15 April 2026**

*Strikes include both successful and intercepted airstrikes, drone strikes, and missile attacks. This is made with our new daily crisis data. Information subject to verification and revision.
**Data for 15 April are included through 9 a.m. BST only.

Ekonomik

ABD-İsrail saldırıları İran ekonomisine büyük zarar vermiştir. Her şeyden önce savaş ve Hürmüz Boğazı'nın kapatılması İran'ı en önemli gelir kaynaklarından mahrum bırakmıştır. Savaşın başlamasıyla birlikte halihazırda açık denizlerde bulunan tankerlerdeki İran petrolüne ambargo hafifletilse de İran'ın petrol ihracatı günlük 1,5 milyon varilden, neredeyse durma noktasına gelmiştir. Çatışmaların başlamasından sonra İran riyalı neredeyse yarı yarıya değerini kaybetmiş, gıda enflasyonu üç haneli rakamlara çıkmıştır. Bunun yanı sıra İran'ın altyapı, enerji ve sanayi tesislerine yapılan saldırılar savaşın maliyetini artırmıştır. Hem savaş hem de internet kesintileri İran'ın yurtdışı ile ticaretine ve dijital ekonomisine büyük zarar vermiştir. Savaş nedeniyle İran ekonomisinin yüzde 10 daralması beklenmektedir. Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan'ın bir kabine toplantısında “üç hafta veya bir ay içerisinde ateşkes olmazsa İran ekonomisinin tamamen çökebileceği” uyarında bulunduğu iddia edilmiştir. İslamabad görüşmeleri sırasında İran yeniden inşa maliyetinin 270 milyar dolar civarında olduğunu ileri sürmüş ve bunun tazmin edilmesini istemiştir. Ayrıca İran hükümetinin yaptırımlar, bankacılık kısıtlamaları ve hukuki anlaşmazlıklar nedeniyle yurtdışında farklı ülkelerde 100 milyar dolar civarında dondurulmuş mali varlığı bulunmaktadır. İran tarafı ABD ile yürütülen görüşmeler sırasında yaklaşık 12 milyar dolar değerinde varlığının serbest bırakılmasını şart olarak ileri sürmüştür.

Dış Siyaset

Savaş sırasında en dikkat çekici gelişmelerden birisi İran'ın yalnızlığı olmuştur. İran lideri Hamaneî'nin öldürülmesine rağmen Pakistan ve Irak Şiileri ile Husiler dışında saldırılara karşı pek tepki gösterilmemiş, yalnızca Pakistan ve Irak resmi yas ilan etmiştir. ABD-İsrail saldırıları başladığında BM Genel Sekreteri António Guterres ABD-İsrail saldırılarıyla başlayıp İran'ın misillemeleriyle devam eden askeri tırmanışı kınayarak tarafları derhal müzakere masasına dönmeye çağırmıştır. İran, 2023 yılında Şangay İşbirliği Örgütü'nün, 2024'te BRICS grubunun üyesi olsa da saldırılar başladıktan sonra üye devletlerin tek tek açıklamaları dışında örgüt veya blok adına ortak bir açıklama yapılmamıştır.⁵ İran'ın Şubat ayının ortasında Çin ve Rusya ile birlikte Umman Denizi'nde düzenlediği Deniz Güvenlik Kuşağı adlı askeri tatbikatın ABD ve İsrail üzerinde hiçbir caydırıcı etkisi olmamıştır (Baev, 2026). Rusya, Çin ve Brezilya gibi devletler saldırıları kınarken Avustralya, Kanada ve bazı Avrupa ülkeleri saldırılara destek vermiştir. Almanya, İngiltere, Fransa yaptıkları ortak açıklamada ABD-İsrail saldırısının parçası olmadıklarını belirterek nükleer müzakerelere geri dönülmesini talep etmiş, ancak İran'ın bölge ülkelerine saldırılarını kınamıştır (Ciobanu & McNeil, 2026).

İran'ın Körfez ülkelerine yaptığı yoğun saldırılar yalnızlığını daha da derinleştirmiştir. Hem Körfez ülkeleri hem de İran ile iyi ilişkileri olan bölge ülkeleri ABD-İsrail saldırılarını kınamış, ancak İran'ın Körfez ülkelerini hedef alan saldırılarının da kabul edilemez olduğunu belirtmiştir. Rusya ve Çin 11 Mart'ta (Körfez İşbirliği Konseyi) adına Bahreyn'in hazırladığı ve 135 ülkenin desteğini alan karar tasarısı doğrultusunda İran'ın Körfez devletleri ile Ürdün'e saldırılarını kınayan 2817 sayılı BMGK kararına karşı çetkimsen oy kullanmıştır. ABD-İsrail saldırılarına hiçbir gönderme yapılmamış olan bu kararda İran'ın saldırılarına karşı Körfez ülkelerinin bireysel veya ortak savunma hakkı vurgulanmıştır. Kararda ayrıca ticari gemilerin uluslararası hukuk çerçevesinde seyrüsefer özgürlüğü ve hakları vurgulanmış, üye ülkelerin gemilerini saldırılardan ve tahriklerden koruma hakkının olduğu hatırlatılmıştır. İran'ın Hürmüz Boğazı'nı kapatma ve gemilerin seferlerine karışma eylemleri ve tehditleri ile Bab'ul Mendep'te deniz güvenliğini tehdit etmesi kınanmış, "bu uluslararası su yollarında seyrüsefer özgürlüğünün kısıtlanmasının, uluslararası barış ve güvenliğe ciddi bir tehdit oluşturduğu" belirtilmiştir (Resolution 2817, 2026).

Yüksek Ulusal Güvenlik Konseyi Sekreteri Laricani 16 Mart'ta İslam ülkelerine hitaben yayınladığı açık mektupta nadir bazı siyasi açıklamalar dışında hiçbir İslam ülkesinin İran milletine yardım etmediğini hatırlatarak "bir yanda ABD ile İsrail'in diğer yanda Müslüman İran'ın ve direniş güçlerinin olduğu savaşta siz hangi tarafta yer alıyorsunuz?" diye sormuştur (Middle East Eye, 2026b). İlginçtir ki Laricani'nin mektubundan iki gün sonra, 18 Mart'ta Riyad'da Arap ve İslam Ülkeleri Grubu Dışişleri Bakanları İstişare Toplantısı gerçekleştirilmiştir. Toplantı sonunda yayımlanan ortak bildiriye İran'ın Körfez ül-

⁵ 15 Mayıs 2026'da Yeni Delhi'de yapılan BRICS ülkeleri dışişleri bakanları toplantısında İran Dışişleri Bakanı Arakçi'nin üye ülkelerden ABD ve İsrail saldırılarını kınamasını istemiş, ancak üye ülkeler arasındaki görüş ayrılıklarından dolayı ortak bir açıklama yapılmadan görüşmeler sona ermiştir (Reuters, 2026c).

keleri ve Ürdün'de yerleşim yerleri ve petrol tesisleri dahil olmak üzere sivil altyapıyı ve diplomatik binaları hedef alan kasıtlı saldırıları kınanmış ve ülkelerin meşru savunma hakkı vurgulanmıştır. Bakanlar, İran'ın komşu devletlere yönelik kışkırtıcı eylem, tehdit ve saldırılara derhal son vermesini ve bu ülkelerin çıkarlarına karşı milis gruplara verdiği desteği sonlandırmasını istemiştir. Ayrıca İran'ı BMGK'nın 2817 (2026) sayılı kararını uygulaması ve Hürmüz Boğazı ile Bab'ul Mendeb'te uluslararası dolaşımı ve deniz güvenliğini tehdit edecek eylem ve tehditlerden uzak durması için uyarılmışlardır (Turkish MFA, 2026).

6. Çatışmanın Küresel ve Bölgesel Etkileri

Trump yönetimi ABD Kongresi'nden onay almadan İran'dan kaynaklandığını iddia ettiği yakın tehdidi bertaraf etmek iddiasıyla ve askeri operasyon adıyla saldırıları başlatmıştır. Ancak ABD saldırıları kamuoyundan destek bulmamıştır. 13-15 Mart'ta yapılan bir ankete göre Amerikan kamuoyunun yüzde 58'i İran'a karşı saldırıları tasvip etmemiştir (Ipsos, 2026a). 12 Nisan'da yapılan başka bir kamuoyu yoklamasında fayda ve maliyetini karşılaştırınca Amerikan halkının sadece yüzde 24'ü İran'a karşı savaşın gerekli olduğuna inanmaktadır (Ipsos, 2026b). Nitekim, Trump yönetimi tarafından İran'dan kaynaklanan yakın tehdit iddiasını somut olarak destekleyecek bir kanıt ortaya konulmamıştır (Politico, 2026). ABD Ulusal İstihbarat Direktörü Tulsi Gabbard, Senato'da kendisine yöneltilen İran'ın gerçekten yakın tehdit olup olmadığı sorusuna cevaben bu konuda değerlendirme yetkisinin Başkan'a ait olduğunu söylemiştir (Blake, 2026). Bununla beraber Ulusal Terörle Mücadele Merkezi Direktörü Joe Kent 18 Mart'ta X hesabından İran'da ABD'ye yönelik "hiç yakın tehdit" (*no imminent threat*) olmadığını, savaşın İsrail ve güçlü Yahudi lobilerinin baskısıyla başlatıldığını ileri sürerek görevinden istifa etmiştir (BBC, 2026).

İsrail Başbakanı Netanyahu'nun Trump'ı İran'a saldırması için ikna ettiği yönündeki tartışmalar Amerikan kamuoyunda "bu kimin savaşı" sorusuna neden olmuştur. Trump'ın bir zamanlar en büyük destekçileri olan MAGA'cı bazı kişiler de açıkça savaşa karşı çıkmıştır. Savaşa karşı çıkanların temel gerekçesi İran'ın mevcut kapasitesiyle ABD için acil ve ciddi bir tehdit arz etmediği tezidir. Dolayısıyla bu kişilere göre ABD'yi bu savaşa İsrail sürüklemiştir ve Amerikan parası ve kanı İsrail için harcanmaktadır (Proctor & Wendling, 2026). Bu nedenle Demokrat kongre üyeleri birkaç defa İran'a yönelik saldırıların Kongre onayına tabi tutulmasını öngören "savaş yetkileri" tasarısını oylamaya sunmuş, ancak teklifler çok az bir farkla reddedilmiştir.

ABD'yi savaşa kimin sürüklediği tartışmaları devam ederken savaşın seyrinin ABD ve İsrail'in arzu ettiği gibi olmadığı ortaya çıkmıştır. Liderlerin ve komuta kademesinin tasfiye edilmesine rağmen İran direnmeye ve hatta karşılık vermeye devam etmiştir. Bununla beraber, ABD'nin çatışmaların bölge ülkelerine yayılması ve Hürmüz Boğazı'nın kapatılması ihtimalini ciddiye almadığı ortaya çıkmıştır. Bu durum Amerikan yönetiminin askeri stratejisine olan güveni sarsmıştır. Üstelik İran ile ilgili halledilmesi gereken meseleler listesine bir de Hürmüz Boğazı meselesi eklenmiştir.

İran savaşı, Trump yönetimindeki ABD'nin küresel liderlik kapasitesini kaybettiğini göstermiştir. Bir kere ABD, İran'a düzenlediği saldırılarda geleneksel müttefiklerinin dahi

desteğini alamamıştır. İngiltere uzun bir süre üslerinin saldırı amaçlı kullanılmasına izin vermemiştir. İspanya başından beri saldırıya karşı çıkmış ve ülkesindeki NATO üslerini kullandırmamıştır. İsrail dostu bilinen Almanya Cumhurbaşkanı Frank-Walter Steinmeier dahi ABD ile İsrail'in İran'a saldırısını "hukuksuz" ve "gereksiz" bulmuştur (Eichner, 2026). İran'a saldırı için müttefiklerinden aradığı desteği bulamayan Trump, Hürmüz Boğazında güvenliğin sağlanması için de NATO'dan ve Avrupalı müttefiklerinden istediği desteği alamamıştır.

AB yetkilileri başta ABD/İsrail saldırılarına dolaylı destek vermiş, İran'ın savaşı Körfez ülkelerine yaymasını endişe verici olarak görmüştür. Geçmişte nükleer anlaşmanın yapılması sırasında merkezi bir rol oynamış olduğu halde AB bu süreçte ne çatışmalar sırasında ne de ateşkes görüşmeleri ve müzakereler sırasında etkili olabilmıştır. AB üyesi ülkeler kendi siyasi yaklaşımları, stratejik ve ekonomik çıkarları doğrultusunda farklı tutumlar sergilemiştir. Keza NATO Genel Sekreteri Mark Ruttee, İran'ın nükleer ve balistik kabiliyetlerinin geriletilmesi açısından ABD ve İsrail saldırılarını desteklemiş, ancak NATO'nun kurumsal olarak savaşa dahil olma yönünde bir planının olmadığını belirtmiştir. NATO üyelerinin önemli bir kısmı İran'a karşı ABD/İsrail saldırılarının hukuki dayanaktan yoksun olduğunu savunmuş, çatışmaların durdurulması ve diplomasiye dönüş çağrısı yapmıştır. Trump yönetiminin NATO üyelerinin Hürmüz Boğazı'nın güvenliğini sağlamak için yardım etmesi gerektiği çağrısına İngiltere Başbakanı Keith Starmer "Bu bizim savaşımız değil!" diye karşılık vermiştir.

Çin ile Rusya başından beri ABD-İsrail saldırılarına karşı çıkmıştır, ancak ortak ve koordineli bir tutum sergilememiştir. Rusya, savaştan en kazançlı çıkan ülkelerden birisi olarak görülmüştür. İran savaşı nedeniyle Rusya hem Ukrayna cephesinde savaşın sonlandırılması için Rusya üzerindeki Amerikan baskısının azalması hem de petrol ambargosunun hafifletilmesi ve petrol fiyatlarının yükselmesi sayesinde istifade etmiştir. Çin ise bir an önce çatışmaların durması, yatırım ve ticaret ortamının normalleşmesi beklentisi içinde olmuştur. İran'ın Körfez ülkelerine saldırıları hem Çin'in bölge ülkeleri ile ticari ilişkilerini sekteye uğratmış hem de Çin'in yıllardır Körfez ülkeleri ile İran arasında dengeli ilişkiler kurma gayretlerini riske atmıştır. Nitekim Çin'in KİK ülkeleri ile toplam ticaret hacmi 250 milyar doların üzerinde iken İran ile toplam ticareti 13 milyar dolar seviyesindedir (Yang, 2026).

Dolayısıyla, son yıllarda İran ile "stratejik ortaklıklar" kurdukları halde ne Rusya ne de Çin, İran'ın savaşma potansiyelini güçlendirecek şekilde aktif destek sağlamıştır. Bu ülkelerin İran'a istihbarat desteği verdiği iddiaları gündeme gelmiş ama doğrulanmamıştır. Hatta bu iki ülke, 11 Mart'ta Kuveyt'in talebiyle BM Güvenlik Konseyinde yapılan oylamada çekimser kalmak suretiyle 2817 sayılı kararın çıkmasına sessiz kalmıştır. İran Dışişleri Bakanı Arakçi bu karara tepki göstererek BMGK üyelerinin, bilhassa Rusya ve Çin'in BM Sözleşmesi ve uluslararası hukuka değer veren ülkelerle birlikte ABD'nin Güvenlik Konseyi'nden sahadaki durumu daha karmaşık hale getirecek hamlelerine karşı durmasını beklemiştir (Mehr News Agency, 2026a). Nitekim Rusya ve Çin, 7 Nisan'da Bahreyn'in Hürmüz Boğazı'nın trafiğe açılması için Güvenlik Konseyi'ne sunduğu karar tasarısını ABD-İsrail saldırılarının bölgede gerilimin yükselmesindeki rolü ihmal edilirken gerilimden yalnızca İran'ın sorumlu tutulduğu gerekçesiyle veto etmiştir (UN News,

2026). Ateşkes ilan edilmesinden sonra İran Dışişleri Bakanı Arakçi 27 Nisan'da Moskova'yı ziyaret ederek Rusya Devlet Başkanı Putin ile görüşmüştür. Putin İran halkının müşterek ABD ve İsrail saldırıları karşısında "kahramanca" mücadelesini takdir etmiş ve barışın sağlanması için gerekli her şeyi yapacağını söylemiştir. Arakçi 6 Mayıs'ta da Pekin'e bir ziyaret gerçekleştirmiş ve Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi ile görüşmüştür. Bu ziyaretler sırasında ve sonrasında Rusya ve Çin İran'ın savaş kapasitesini destekleyecek adımlar atmamış, aralarındaki işbirliğini vurgulamış ve barışın sağlanması çabalarına destek vermiştir.

Çatışmadan en çok Basra Körfezi'nin Arap ülkeleri Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Kuveyt ve Suudi Arabistan etkilenmiştir. Nitekim İran'ın füze ve İHA saldırıları İsrail'den çok BAE'ye yönelmiştir. İran, BAE'yi İsrail'in operasyon üssü ve Amerikan/İsrail saldırılarındaki destekleyici rolü nedeniyle "saldırgan" devlet olarak görmüş ve bu ülkeye yönelik eylemlerinde hiçbir sınırlama gözetmemiştir (Tehran Times, 2026b). Benzer şekilde 5. Filoya ev sahipliği yapan Bahreyn de hem siyasi eylemleri hem de üslerini ve hava sahasını saldırılara açması nedeniyle İran'a yönelik saldırı mekanizmasının bir parçası olarak görülmüştür (Mehr News Agency, 2026b). Ancak geleneksel olarak İran ile daha yakın ilişki içinde olan Katar hem İran'a hem de İsrail'e daha ihtiyatlı yaklaşan Kuveyt ve Suudi Arabistan İran saldırılarından kaçmamıştır.

Savaş Körfez ülkelerinin enerji ihracatına ve ekonomik alt yapısına büyük zarar vermiş; Körfez ülkeleri uluslararası yatırımlar ve ticaret için güvenli bir cazibe merkezi olma özelliğini kaybetmiştir. Körfez ülkeleri İran'dan gelen saldırılara karşı silahlı tepki vermemiş; komşu İran ile müttefik ABD arasında sıkışmıştır. İran'ın Körfez'deki sivil hedeflere, enerji alt yapısına ve ekonomik hedeflere saldırıları devam ettikçe Körfez devletleri daha kararlı ve sert bir tutum almaya başlamıştır. İranlıların bu ülkelerdeki faaliyetleri durdurulmuş, DMO ile bağlantılı olduğundan şüphelenilen kişiler tutuklanmış, İranlı diplomatların ve işadamlarının bir kısmı sınır dışı edilmiştir (Haghirian, 2026). Başlangıçta ABD'yi İran'a saldırmaması için uyarın Körfez siyasetçileri İran'ın havaalanları, limanlar, oteller ve enerji tesislerini hedef alan saldırılarından sonra İran'ın nükleer programı, füze ve İHA programları üzerinde ciddi sınırlamalar getirilmeden ABD'nin savaştan çekilmesi ihtimalinden endişe duymaya başlamıştır.

Suud Dışişleri Bakanı Faisal bin Farhan ülkesinin İran saldırıları karşısındaki sabrının sınırsız olmadığını belirterek "Körfez ülkelerinin karşılık verme yeteneğinin olmadığını zannetmeyin" uyarısında bulunmuştur (i24news, 2026). BAE ve Suudi Arabistan çatışmalara aktif şekilde dahil olmasa da ABD'nin operasyonel yeteneklerini destekleyen adımlar atmıştır. Suudi Arabistan, topraklarının İran'a saldırı için kullanılmaması pozisyonundan geri adım atarak Amerikan güçlerinin Kral Fahd hava üssünü kullanmasına izin vermiştir. Hatta BAE ile Suudi Arabistan'ın İran'a karşı savaşa dahil olmayı düşündüğüne dair haberler yapılmıştır (Said & Malsin, 2026).

Körfez ülkeleri içerisinde çatışmalardan en çok Katar zarar görmüştür. Katar'ın ekonomi ve enerji altyapısında meydana gelen hasar nedeniyle ekonomisinin yüzde 8,6 oranında daralması beklenmektedir. Yılın başında Körfez İşbirliği Teşkilatı üyelerinin 2026'da yüzde 4,3 olan büyüme beklentisi yüzde 2'ye gerilemiştir (BloombergHT, 2026).

Savaş ve Hürmüz Boğazı'nın kapalı kalması sadece Körfez ülkelerinin ekonomilerini olumsuz etkilememiştir. Basra Körfezi küresel ticaretin ve ulaşım ağlarının kesişme nokta-

U.S. and Israeli Military Attacks Against Iran: Regional and Global Consequences

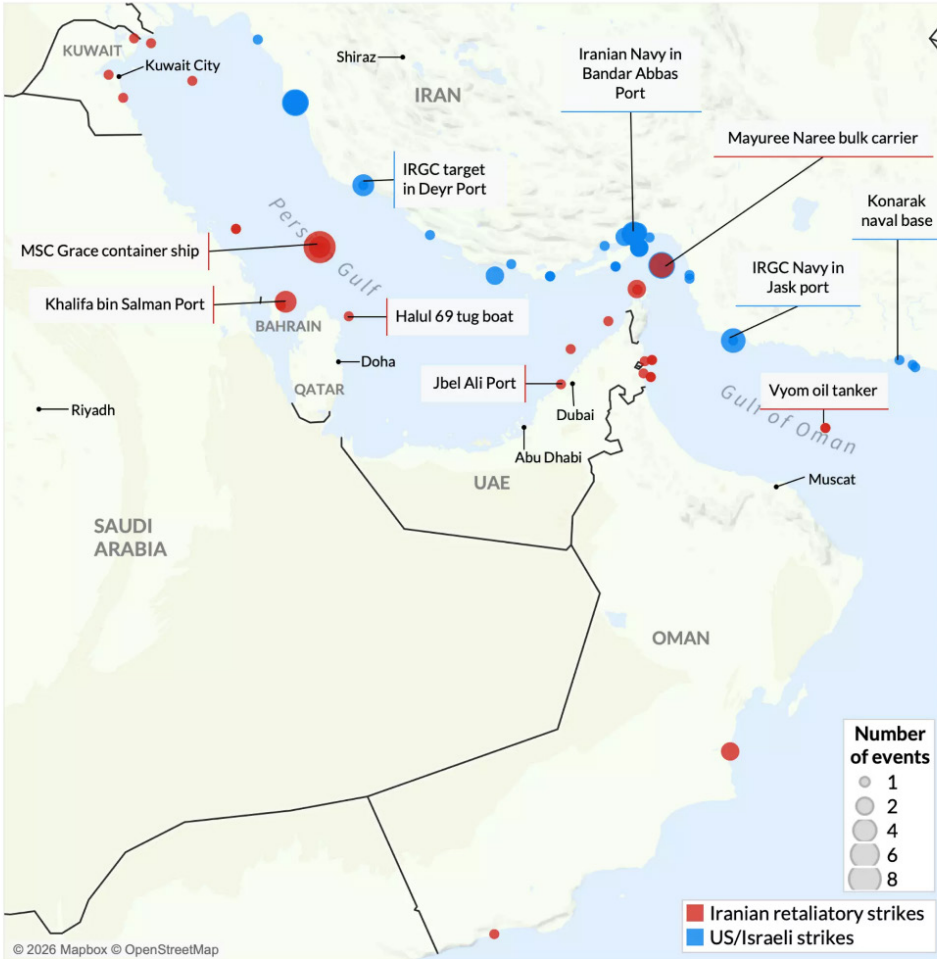
larından birisi olduğu için çatışmaların etkileri ve maliyeti küresel düzeyde hissedilir olmuştur. Her şeyden önce bölgenin küresel petrol ve doğalgaz üretimi açısından merkezi konumu küresel enerji güvenliği alanında riskin yükselmesine neden olmuştur. Hürmüz'den geçen petrol ve diğer ticari ürün sevkiyatı yüzde 95 oranında azalmış, petrol fiyatları neredeyse iki katına kadar çıkmıştır. Yine Körfez'in petrokimyasallar, azot ve alüminyum üretimindeki lider konumu tarımdan sanayiye küresel ekonomide birçok alanı etkilemeye başlamıştır.

Şekil 5

Basra Körfezi ve Umman Körfezi'nde ABD-İsrail ve İran Saldırıları/ *U.S.-Israeli and Iranian Attacks in the Persian Gulf and the Gulf of Oman* (ACLED, 2026c)

1 March - 7 April 2026

Strikes occurring at sea are coded to a generic location.

7. Çatışmanın Türkiye'ye Etkileri

Türkiye başından beri İran'la ilgili sorunların diplomatik müzakere yoluyla çözülmesi gerektiğini belirtmiş ve birçok defa arabuluculuk girişiminde bulunmuştur. Bu çerçevede hem Amerikan yönetimi ile hem de İranlı yetkililerle sıkı temaslar gerçekleştirilmiştir. Türk yetkililer farklı vesilelerle yaptıkları açıklamalarda İran'a yönelik bir savaşın hiç kimseye faydası olmayacağı, aksine tüm bölgeyi kaosa sürükleyeceği uyarısında bulunmuştur. Dışişleri Bakanı Hakan Fidan ile İran Dışişleri Bakanı Arakçi 30 Ocak'ta İstanbul'da bir araya gelmiş, İran-ABD anlaşmazlığının muhtemel çözüm yollarını ve Türkiye'nin arabuluculuk ihtimalini değerlendirmiştir (Hürriyet, 2026).

Cumhurbaşkanı Erdoğan Şubat ayının başında konuyla ilgili yaptığı değerlendirmede İran'a karşı bir askerî müdahaleye karşı olduğunu bir kere daha ortaya koymuş Türkiye'nin ABD ile İran arasında arabuluculuğa hazır olduğunu ifade etmiştir (Anadolu Ajansı, 2026a). Erdoğan, Başkan Trump ve İran Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan ile birlikte üçlü bir toplantı yapılmasını önermiş, İran tarafı bu öneriyi reddetmiştir. Bununla beraber 6 Şubat'ta İstanbul'un Witkoff ile Arakçi arasındaki müzakerelere ev sahipliği yapması beklenirken görüşme yeri son anda Muscat'a alınmıştır.

Müzakerelerin adresi Umman'a taşınsa da Türkiye, Mısır ve Katar ile birlikte arabuluculuk çalışmalarını sürdürmüştür. Türkiye'nin de aralarında olduğu arabulucular müzakerelere temel teşkil etmesi için bir öneri paketi hazırlamıştır. Bu öneriler arasında Tahran ile Washington arasında saldırmazlık anlaşması imzalanması; İran'ın uranyum zenginleştirmeyi üç yıl durdurması; elindeki zenginleştirilmiş uranyumu ülke dışına çıkarması; balistik füze kullanımının sınırlandırılması ve Orta Doğu'da destek verdiği gruplara silah sağlamaması teklif edilmiştir (NTV, 2026a).

Çatışmalar başlamadan kısa bir süre önce bazı sosyal medya hesaplarında “ABD'nin İran'a saldırması durumunda Türkiye'nin de güvenlik gerekçesiyle İran topraklarını işgal etmeyi planladığı” şeklinde iddialar çıkmıştır. Türkiye bu iddiaların dezenformasyon olduğunu belirtmiş, komşularının toprak bütünlüğüne ve egemenliğine saygı duyduğunu açıklamıştır (Anadolu Ajansı, 2026c).

Çatışmalar başladığında Dışişleri Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada meselelerin barışçı yolla çözülmesi gerektiği bir kez daha vurgulanmış, Türkiye'nin arabuluculuk konusunda gerekli desteği vermeye hazır olduğu bildirilmiştir (NTV, 2026b). Erdoğan “Netanyahu'nun kışkırtmalarıyla İran'a yönelik başlayan Amerika-İsrail saldırılarından derin üzüntü ve endişe duyuyoruz” demiş, İsrail'in “zehirleme” çabaları nedeniyle arabuluculuk girişimlerinden sonuç alınmadığını ileri sürmüştür. Bununla beraber, “her ne sebeple olursa olsun Körfez'deki kardeş ülkelerimize yönelik İran'ın füze ve dron saldırıları da kabul edilemez” demiştir (TRT Haber, 2026a). Erdoğan 2 Mart'ta yaptığı açıklamada İran'a yönelik saldırıların “gayri hukuki” olduğunu belirterek çatışmaların durması için diplomatik girişimlerin sürdüğünü söylemiştir (Anadolu Ajansı, 2026d).

Türkiye çatışmalara hem bölgesel güvenlik riskleri hem de ekonomik etkileri açısından yaklaşmıştır. Türkiye'nin en önemli kaygılarından birisi İran yönetiminin çökmesi, ardından ülkenin kaosa sürüklenmesi ve bölgesel bir güvenlik sorununa dönüşmesi olmuştur. Bilhassa PKK ile bağlantılı etnik Kürt milliyetçi hareketlerin öne çıkarak Türkiye ile sınır bölgelerinde hakimiyet kurmaya çalışması ve Kürtler ile İranlı Azerbaycan Türkleri arasında çatışmaların çıkması ihtimalleri Türkiye'nin güvenlik endişelerini artırmıştır. Bu çerçevede öncelikle sınır bölgelerinde güvenlik tedbirleri artırılmış, özellikle İranlı Kürt milis gruplarının hareketleri dikkatle izlenmiştir. ABD ve İsrail'in çatışmaların başlarında Kürt milis gruplara silah sağladığı ve onları çatışmaya sokmayı planladığı, ancak Türkiye'nin uyarıları nedeniyle Trump yönetiminin bu plandan geri adım attığı belirtilmektedir. Ayrıca, Türkiye'de çok sayıda İranlı öğrencinin bulunması, bazı İranlıların emlak sahibi olması ve İran ile benzer kültürel değerlere sahip olması nedeniyle İran'da istikrarsızlığın sürmesi durumunda Türkiye'ye yönelik olası bir mülteci dalgasından duyulan endişeler öne çıkmıştır. Türkiye savaşın yayılmasından da rahatsız olmuş, İran'ın Körfez ülkelerindeki sivil hedeflere saldırıları da açık şekilde çatışmayı genişleten haksız eylemler olarak kınanmıştır. Dışişleri Bakanı Fidan, İran'ın hiçbir ayırım yapmadan Körfez ülkelerini bombalamasının “inanılmaz derecede yanlış bir strateji” olduğunu ileri sürmüştür (Anadolu Ajansı, 2026e).

Türkiye savaşın yayılmasını hem Türkiye ekonomisi üzerindeki olumsuz etkileri hem de bölgesel güç dengeleri üzerindeki olası etkileri açısından kaygıyla izlemiştir. İran'ın bölgesel politikalarında önemli bir değişikliğe gitmeksizin bu savaştan güçlü bir şekilde çıkması ihtimali bölgesel güvenlik sorunlarını derinleştirebileceği nedeniyle riskli görülmüştür. Öte yandan İsrail'in ABD ile birlikte İran karşısında mutlak askeri üstünlük sağlaması da Türkiye'nin güvenlik hesaplamaları için riskli bulunmuştur. Zira, İsrail'in Filistin'deki hukuksuz uygulamaları, Gazze savaşı ve Türkiye'nin Filistin direnişine verdiği destek nedeniyle Türkiye-İsrail ilişkileri bozulmuştur. Ayrıca Türkiye İsrail'in Lübnan, Suriye ve son olarak İran'a yönelik saldırılarını Netanyahu hükümetinin yayımlı eğilimleri doğrultusunda bölgedeki devletleri zayıflatmaya ve bölgeyi istikrarsızlaştırmaya yönelik adımlar olarak görmekte, İsrail'in yayımlı ve askeri faaliyetlerini bölgesel güvenlik açısından tehdit olarak değerlendirmektedir. Bu nedenle Türk diplomasisi bölge ülkelerinin yetkililerinin yanı sıra Amerikalı ve İranlı mevkidaşları ile sürekli temas halinde olmuş, çatışmaların bir an önce durdurulması için diplomatik girişimlere destek vermiştir.

Çatışmalar boyunca İran'dan ateşlenen füzeler zaman zaman Türkiye'ye de yönelmiştir. İlki 4 Mart'ta, sonuncusu 30 Mart'ta olmak üzere dört defa İran'dan ateşlenen ve Türk hava sahasına giren balistik füzeler Doğu Akdeniz'deki NATO hava ve füze savunma unsurları tarafından etkisiz hale getirilmiştir. Türk hava sahasına yönelince düşürülen ilk İran füzesinin ardından Cumhurbaşkanı Erdoğan benzer bir hadisenin tekrar etmemesi için İran'a gerekli ikazların yapıldığını belirtmiştir (Milliyet, 2026). İran Genelkurmay Başkanlığı, Türkiye topraklarına füze fırlatmadıklarını ve Türkiye'nin egemenliğine saygılı olduklarını açıklamıştır. 9 Mart'ta yine Türk hava sahasına yönelen İran füzesinin

düşürülmesinden sonra Cumhurbaşkanı Erdoğan, gerekli ikazların yapıldığını ve yanı sıra ısrar edilmemesi gerektiğini söylemiştir (TRT Haber, 2026b). Dışişleri Bakanı Fidan ile telefonla görüşen İran Dışişleri Bakanı Arakçi, Türk hava sahasına yönelen füzelerin İran kaynaklı olmadığını ileri sürmüştür. İran'dan atışlanan bir balistik füze yine 13 Mart'ta Türkiye üzerinde imha edilmiştir. Ramazan ve Nevruz Bayramı vesilesiyle bir mesaj yayınlayan yeni İran lideri Mucteba Hamanei Türkiye ve Umman'a yapılan füze saldırılarının İran ve müttefikleri tarafından gerçekleştirilmediğini iddia etmiştir (NTV, 2026c).

İranlı mevkidaşı ile sık sık telefon görüşmesi yapan Dışişleri Bakanı Fidan 18 Mart'ta Riyad'da yukarıda bahsi geçen Arap İslam Ülkeleri Dışişleri Bakanları İstişare toplantısına katılmıştır. Toplantının arkasından Körfez ülkelerinin yetkilileri ile bir dizi görüşme yapmıştır. Bu görüşmelerin ardından Mısır-Pakistan-Türkiye arabuluculuk girişimi ortaya çıkmıştır. Bu girişimin neticesinde 8 Nisan'da ateşkes sağlanmış, 11 Nisan'da İslamabad görüşmeleri yapılmıştır. Fidan, 12 Mayıs 2026'da Al Jazeera televizyonuna verdiği mülakatta Türkiye'nin en büyük kaygısının ateşkesin sürdürülmesi olduğunu söylemiş, Pakistan arabuluculuğunda ABD ile İran arasında süren görüşmelerde Türkiye'nin rolünü görüşmelere yardımcı olmak şeklinde değerlendirmiştir (Anadolu Ajansı, 2026g).

8. Çatışma Sonrası İran ve Orta Doğu

28 Şubat 2026'da ABD ve İsrail müşterek saldırıları ile başlayan ve aktif olarak kırk gün süren çatışmaların ardından İslam Cumhuriyeti rejimi varlığını ve bütünlüğünü muhafaza ettiği, İsrail ile bölgedeki ABD üslerine ve Körfez ülkelerine saldırı kabiliyetini sürdürdüğü ve Hürmüz Boğazı'nı kontrol altına aldığı için İranlı yetkililerin bir kısmı adeta zafer kazanmış havasındadır. Nitekim, İran'a yönelik tehditvari söylemlerini sürdürmekle beraber ateşkesi en çok isteyen taraf olarak ABD Başkanı Trump öne çıkmıştır. Hatta Trump, ateşkesin sürdürülmesi amacıyla İran'ın şart koştuğu üzere İsrail'in Lübnan'da Hizbullah'a yönelik saldırılarını durdurması için Netanyahu hükümetine baskı yapmaktadır. Halihazırda taraflar arasında ateşkes ve dolaylı müzakereler devam etmektedir. Ateşkesin ilanından bu çalışmanın tamamlandığı zamana kadar İran'ın hasar gören askeri tesislerini onardığı, füze fırlatma rampalarını yenileriyle ikame ettiği, füze stoklarını yenilediği ve hava savunma sistemlerini güçlendirdiği yönünde çeşitli haberler yapılmaktadır. Bununla beraber İslam Cumhuriyeti rejiminin bu saldırı dalgasını atlatması onun dimdik ayakta olduğu ve payidar olacağı anlamına gelmemektedir. Bir kere İslam Cumhuriyeti'nde siyaset her daim hizipler arasında ciddi rekabete sahne olmaktadır. Savaş sürecinde Devrim Muhafızları'nın öne çıktığı bütün gözlemcilerin ittifak ettiği bir husustur. Savaş sırasında önde gelen liderlerin bir kısmının tasfiyesi, Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan'ın zayıflığı hem savaşın sevk ve idaresinde hem de devrimin ve rejimin korunmasında DMO'nun baskın olmasını sağlamıştır. Üst düzey komutanlarının önemli bir kısmı hayatını kaybetse de DMO kurumsal bütünlüğünü ve ideolojik çizgisini muhafaza etmektedir. Bu sayede Amerikan/İsrail baskısına karşı ayakta kalmış ve hatta etkili karşılıklar verebilmiştir. Bu başarı, DMO kadrolarının kendine güvenini artırmıştır. Hem Mucteba Hamanei'nin yeni devrim rehberi seçilmesi, hem de eski bir DMO mensubu olan Muhammed Bakır Kalibaf'ın öne çıkması, Yüksek Ulusal Güvenlik Konseyi Sekreterliğine Muhammed

Bakır Zulkadr'ın getirilmesi DMO'nun artan siyasi gücünün işaretleri olarak değerlendirilmektedir. Çatışmaların sona ermesini müteakip İran siyasetinde savaşa ve geçmişe dönük hesaplaşma ve hizipleşmenin öne çıkması beklenebilir. Nitekim savaş sırasında dahi Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan 7 Mart'ta saldırılardan dolayı komşu ülkelerden özür dileyen konuşması nedeniyle içeride sert şekilde eleştirilmiştir (Iran International, 2026b). Keza Dışişleri Bakanı Arakçı'nın 17 Nisan'da Hürmüz Boğazı'nın ticari gemilerin geçişine açıldığı şeklindeki X paylaşımından az sonra DMO'ya yakın hesaplardan Arakçı'nın mesajının eksik ve hatalı olduğu belirtilmiş, Hürmüz'ün açılabilmesi için bir dizi koşul ileri sürülmüştür (Iran International, 2026d). Pakistan'ın arabuluculuğunda İran-ABD müzakerelerinin başlamasından sonra da ABD ile çatışmanın devamını isteyen kesimlerle müzakere edilmesini savunanlar arasında ayrışma ve sert tartışmalar başlamıştır. Bu koşullarda Mucteba Hamanei'in liderliğini kabul ettirmesi zaman alacaktır. Hem yeni liderin iktidarını pekiştirme süreci hem de yeni hizipleşmeler beraberinde eskiden aynı yolu yürüten insanların bir kısmının daha tasfiye edilmesini getirecektir. Bu süreçte yeni iktidar blokunun muhalefetle ilişkileri, toplumsal ve ekonomik politikaları İran'da devlet-toplum ilişkilerinin ve rejimin geleceğini belirleyecektir.

Nitekim İslam Cumhuriyeti rejiminin yapısal olarak meşruiyet problemi devam etmektedir. Seçimlere katılımın neredeyse rejime destekle eşdeğer görüldüğü ülkede en son cumhurbaşkanlığı seçimine katılım oranı seçimin ilk turunda yüzde 40 civarında kalmıştır. Ülkede nüfusun ve seçmen sayısının artmasına rağmen 2024'te yapılan seçimlerin ikinci turunda cumhurbaşkanı seçilen Pezeşkiyan'ın aldığı 16,3 milyon oy, önceki cumhurbaşkanlarının aldığı oyların sayısının bir hayli altındadır. 2017'de 13. Cumhurbaşkanlığı seçiminde Hasan Ruhani 23,6 milyon, 2021'de İbrahim Reisi 17,9 milyon oy almıştır. Öbür taraftan rejim karşıtı protesto gösterilerinin sayısı, sıklığı ve şiddeti giderek artmaktadır. Keza, savaştan sadece iki ay önce ortaya çıkan rejim karşıtı gösterilerin kısa bir sürede ülke sathına yayılması ve 7 bine yakın kişinin çatışmalarda hayatını kaybetmesi alarm vericidir. Ocak 2026 protestoları öncekilerden farklı olarak protestocuların bir kısmının silahlanması; av tüfekleri, bıçaklar, taşlar ve çıplak elle de olsa silahlı polisler saldırmaya ve güvenlik güçlerini kovalaması protestocuların öfkeli ve çatışmaya hazır olduklarını göstermektedir.

Halkın hoşnutsuzluğunun ve rejimin meşruiyet sorunlarının diğer kaynağı ekonomik sıkıntılardır (Rahimi & Rezaei, 2025). İran ekonomisi uzun süredir yüzde 40'ın üzerinde enflasyon; yüzde 35 civarında işsizlik, uluslararası yaptırımlar, finansal piyasalara erişim problemi, riyalin sürekli değer kaybetmesi nedeniyle adeta çöküş içindedir. 2018'de ABD'nin KOEP'ten çekilmesinden önce 1 dolar 45.000 İran riyalı iken günümüzde 1.375.000 civarında seyretmektedir. İran nüfusun yarısından fazlasının yetersiz beslenme sorunuyla karşı karşıya olduğu, nüfusun yüzde 30'dan fazlasının yoksulluk sınırının altında yaşadığı iddia edilmektedir (Khoshnood, 2019). 2008'de İran'da 400 milyar dolar olan GSMH, 2023'te hala 400 milyar dolar civarındadır; aynı dönemde kişi başına düşen gelir 2008'de 5.300 dolar iken 2023'te 4.400 dolar civarında gerçekleşmiştir. 2025'te İran GSMH'si 400 milyar dolardan 341 milyar dolara düşmüştür ve mevcut çatışmalar nedeniyle İran ekonomisinin yüzde on kadar daha daralması beklenmektedir.

Petrol satışından elde edilen gelirlere dayalı bir ekonomi olan İran, Batı yaptırımları nedeniyle önemli bir gelirden mahrum kalmış, ekonomisi daralmış ve devamlı bütçe açıkları vermeye başlamıştır. 2012'de günde 2,5 milyon varil petrol ihraç ederken bu rakam 2024'te 1,5 milyona düşmüştür. Bütçe açıklarının kapatılabilmesi için İran hükümetinin vergileri artırma yoluna gitmesi halk üzerindeki ekonomik baskıları ve tepkileri daha da artırmaktadır.

İslam Cumhuriyeti düzeninin karşı karşıya olduğu ekonomik, toplumsal ve siyasi sorunlara rağmen iktidar giderek güvenlikçi ve dar bir kesimin elinde toplanmıştır (Parsi, 2026). Siyasal alanda faal olan ılımlı ve pragmatist elitlerin zamanla tasfiye edilmesi nedeniyle rejim esneme kabiliyetini büyük ölçüde yitirmiştir. Yeni iktidar sahiplerinin baskıcı politikaları sürdürmesi ve göstericilere karşı orantısız şiddet kullanmaya devam etmesi durumunda İran hem muhaliflerden hem de iktidardan kaynaklanan yeni bir şiddet ve terör dalgasına sürüklenebilir. Muhaliflerin bir kısmının gönüllü olarak silahlanması, HMÖ'nün militan kapasitesi, etnik milliyetçi silahlı grupların varlığı terör ve şiddet ihtimalini güçlendirmektedir.

Çatışma sonrası İran dış politikasının seyrini büyük ölçüde çatışmanın nasıl sona ereceği belirleyecektir. Halihazırda yaşadığı ekonomik zorluklar, savaştan aldığı yaralar ve müttefiklerinin kendi ülkelerinde karşı karşıya olduğu sorunlar (Irak'ta Haşdi Şaabi'nin Lübnan'da Hizbullah'ın, Gazze'de Hamas'ın silahsızlandırılması yönündeki girişimler) dikkate alındığında İran'ın Orta Doğu'daki etkisinin gerilemeye devam edeceği tahmin edilmektedir.

Yine çatışmanın sona erme koşullarına bağlı olarak İran'ın Basra Körfezi'nde nüfuz kazanabilmek için Hürmüz Boğazı üzerinde egemenlik ve kontrol iddialarını sürdürmesi beklenmektedir.⁶ İran Dışişleri Bakan Yardımcısı Garibabadi'ye göre normal zamanlarda boğazdan geçen tüm gemilerin İranlı ve Ummanlı yetkililere bildirimde bulunması ve güvenlik ve emniyetin sağlanması için gerekli izinleri alması gerekmektedir. Garibabadi, İran ve Umman'ın bundan sonra güvenli geçişi garanti etmek için daha fazla sorumluluk alacaklarını ve barış zamanında boğazdan geçişi düzenlemek için bir protokol üzerinde çalıştıklarını duyurmuştur (Tasnim, 2026b). Bu çerçevede İran'ın Hürmüz'den geçen gemilerden ücret alma girişimi kıyıdaş devletler ile uluslararası toplum için önemli bir meydan okuma haline gelmiştir. Hürmüz Boğazı'ndan geçiş rejimi konusunda ilgili taraflar arasında kıyıdaş ülkelerin de razı olacağı bir mutabakata varılamaması çatışmaların sürmesine neden olacaktır. Bu durumda ABD, Körfez ülkeleri ve gönüllülerden oluşan bir askeri koalisyonun boğazda güvenliği sağlamak için ortak bir operasyona girmesi muhtemeldir.

⁶ Hürmüz Boğazı'nın en dar yeri 33 km kadardır ve 12'ser mil karasuları alanı ilan eden İran ile Umman arasında eşit uzaklığa göre bölünmüştür. İki ülke arasında 1974 tarihli kıta sahanlığı anlaşması dışında boğazdan geçişleri düzenleyen uluslararası bir anlaşma yoktur. İran boğazda kendi karasularında tam egemenlik yetkisi olduğunu iddia ederken diğer kıyıdaş devletler ile Batılı ülkeler BM Deniz Hukuku Sözleşmesi çerçevesinde Hürmüz Boğazı'nın transit geçiş rejimine tabi olduğunu ve her türlü deniz aracının önceden izin almaksızın ve bildirimde bulunmaksızın zarar geçiş hakkına sahip olduğunu ileri sürmektedir (Batmanghelidj, 2026; Dalar, 2023).

Çatışmanın sona ereceği koşullar ve Hürmüz Boğazı etrafındaki tartışmalar İran'ın Basra Körfezi'nin Arap ülkeleri ile olan ilişkilerinin geleceğini etkileyecektir. İran ile Umman arasındaki ilişkilerde herhangi bir sorun yoktur, ancak İran'ın savaş boyunca diğer Körfez ülkelerine yönelik saldırıları bu ülkelerin stratejik kültürü üzerinde kalıcı bir iz bırakacaktır. Öyle ki çatışmalar boyunca İran, İsrail'e fırlattığı füze ve dronların daha fazlasını Körfez ülkelerine yöneltmiştir. Zira bu saldırılar nedeniyle sadece Körfez ülkelerinin yöneticileri için değil saldırılardan zarar gören sivil halk için de İran tehdidi cari ve ciddi bir tehdit olarak ortaya çıkmıştır. Bu gelişme Körfez ülkelerinin İran'a karşı yürüttükleri angajman siyasetinin de sonunu getirmiştir (Haghirian, 2026). Bu nedenle şimdi, BA-E'nin Washington'daki Büyükelçisi Otaiba'nın ifadesiyle, İran'ın deniz yollarını, petrol altyapısını ve ticaret yollarını tehdit etme kapasitesini, diğer bir ifadeyle İran tehdidinin canlı şekilde orada bırakılarak bir ateşkese varılması ve/veya çatışmaların sonlandırılması ihtimali Körfez ülkeleri için kabul edilebilir değildir (Otaiba, 2026). Basra Körfezi'nin Arap ülkeleri için İran tehdidinin devam etmesi onları güvenlik ilişkilerini çeşitlendirmeye, İsrail ile güvenlik iş birliğini derinleştirmeye ve Abraham anlaşmaları düzenini ihya etmeye yöneltebilir.

9. Kaynakça / References

- ACLEED. (2026a, Nisan 2). *Iran: Where and how US-Israeli strikes are harming civilians*. <https://acleddata.com/report/iran-where-and-how-us-israeli-strikes-are-harming-civilians>
- ACLEED. (2026b, Nisan 16). *United behind the ceasefire even as divisions loom: Gulf countries navigate US-Iran talks*. <https://acleddata.com/report/united-behind-ceasefire-even-divisions-loom-gulf-countries-navigate-us-iran-talks>
- ACLEED. (2026c, Nisan 16). *Will the Strait of Hormuz blockade lead to a diplomatic breakthrough, or more violence?* <https://acleddata.com/report/will-strait-hormuz-blockade-lead-diplomatic-breakthrough-or-more-violence>
- Akgül, N. S. P. (2024). Iran's sacred duty: Advocating Palestine in the face of national identity challenges. *İran Çalışmaları Dergisi*, 8(2), 309-333. <https://doi.org/10.33201/iranian.1476211>
- Aktürk, Ş. & Balcı, A. (Ed.). (2026). *Azerbaijan and Türkiye in world politics*. Turkish Academy of Sciences Publications. <https://doi.org/10.53478/TUBA.978-625-6110-81-6>
- Albusaidi, B. (2026, Mart 18). America's friends must help extricate it from an unlawful war. *The Economist*. <https://www.economist.com/by-invitation/2026/03/18/americas-friends-must-help-extricate-it-from-an-unlawful-war>
- Anadolu Ajansı. (2026, Ocak 15). *ABD'nin Orta Doğu'daki askeri varlığı*. <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/49738>
- Anadolu Ajansı. (2026a, Şubat 3). *Cumhurbaşkanı Erdoğan: İran ile ABD arasında arabuluculuk rolünü üstlenmeye hazırız*. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-iran-ile-abd-arasinda-arabuluculuk-rolunu-ustlenmeye-haziriz/3819374>
- Anadolu Ajansı. (2026b, Şubat 22). *US evacuates hundreds of troops from Qatar; Bahrain amid Iran tensions: Report*. <https://www.aa.com.tr/en/americas/us-evacuates-hundreds-of-troops-from-qatar-bahrain-amid-iran-tensions-report/3836259>
- Anadolu Ajansı. (2026c, Şubat 25). *DMM'den "ABD'nin İran'a saldırması halinde Türkiye'nin de İran'ı işgal etmeyi planladığı" iddiasına açıklama*. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/dmmden-abdnin-irana-saldirmasi-halinde-turkiyenin-de-irani-iskal-etmeyi-planladigi-iddiasina-aciklama/3839320>
- Anadolu Ajansı. (2026d, Mart 2). *Cumhurbaşkanı Erdoğan: Önceliğimiz ateşkesin sağlanması ve diyalog kapısının açılmasıdır*. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-ocneligimiz-ateskesin-saglanmasi-ve-diyalog-kapisinin-acilmasidir/3846768>
- Anadolu Ajansı. (2026e, Mart 3). *Bakan Fidan: İran'ın hiçbir ayırım yapmadan körfez ülkelerini bombalaması yanlış bir strateji*. <https://www.aa.com.tr/tr/politika/bakan-fidan-iranin-hic-bir-ayrim-yapmadan-korfez-ulkelerini-bombalamasi-yanlis-bir-strateji/3848800>
- Anadolu Ajansı. (2026f, Nisan 1). *Certain vessels granted permits for transit via Strait of Hormuz amid limited maritime trade*. <https://www.aa.com.tr/en/europe/certain-vessels-granted-permits-for-transit-via-strait-of-hormuz-amid-limited-maritime-trade/3888282>

U.S. and Israeli Military Attacks Against Iran: Regional and Global Consequences

- Anadolu Ajansı. (2026g, Mayıs 13). *Türkiye sees enough will on both sides to stop US-Iran war: Foreign minister*. <https://www.aa.com.tr/en/turkiye/turkiye-sees-enough-will-on-both-sides-to-stop-us-iran-war-foreign-minister/3935482>
- Araghchi, S. A. (2025, Nisan 8). Iran's foreign minister: The ball is in America's court. *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/opinions/2025/04/08/iran-indirect-negotiations-united-states/>
- Associated Press. (2026, Şubat 25). *Read Trump's full 2026 State of the Union address*. PBS News. <https://www.pbs.org/newshour/politics/read-trumps-full-2026-state-of-the-union-address>
- Azizi, H., Golmohammadi, V. & Vazirian, A. H. (2020). Trump's "maximum pressure" and anti-containment in Iran's regional policy. *Digest of Middle East Studies*, 29(2), 150-166.
- Baev, P. K. (2026, Mart 17). *Moscow calculates benefits of Gulf conflict, coming short*. Peace Research Institute Oslo (PRIO). <https://www.prio.org/comments/1870>
- Batmanghelidj, E. (2026, Nisan 3). How a "Hormuz toll" could support a ceasefire [Substack newsletter]. *Bourse & Bazaar Foundation*. <https://bourseandbazaar.substack.com/p/how-a-hormuz-toll-could-support-a>
- BBC News. (2026, Mart 24). *Pakistan aracılığıyla İran'a sunulan 15 maddelik planda ne var?* BBC News Türkçe. <https://www.bbc.com/turkce/articles/cre1zgv98zo>
- BBC. (2026, Mart 18). *Top US counterterrorism official Joe Kent resigns over Iran war*. <https://www.bbc.com/news/articles/cg4g66r3z40o>
- Bennett, N. (2023, Aralık 28). The U.S. and Israel need to take Iran on directly. *Wall Street Journal*. <https://www.wsj.com/opinion/the-us-and-israel-need-to-take-iran-on-directly-proxies-hamas-threat-7f67a238>
- Bezhan, F. (2026, Mart 31). Iran is firing fewer missiles. But its hit rate is increasing. Why? *Radio Free Europe/Radio Liberty*. <https://www.rferl.org/a/iran-ballistic-missiles-us-israel/33721304.html>
- Blake, A. (2026, Mart 18). *Takeaways from intelligence officials' testimony amid war with Iran | CNN Politics*. CNN. <https://www.cnn.com/2026/03/18/politics/takeaways-intelligence-officials-worldwide-threats-war-iran>
- BloombergHT. (2026, Nisan 16). *IMF, MENA bölgesinin büyüme tahminini düşürdü*. Bloomberght. <https://www.bloomberght.com/imf-mena-bolgesinin-buyume-tahminini-dusurdu-3775039>
- Caner, M. (2024). Understanding Iran's position in the Post-October 7 Middle East. *Insight Turkey*, 26(4), 23-36.
- CENTCOM. (2026, Mayıs 13). Twitter. <https://x.com/CENTCOM/status/2054582289179296075>
- Ciobanu, C. & McNeil, S. (2026, Şubat 28). *World leaders react with alarm, caution to U.S. and Israeli strikes on Iran*. Los Angeles Times. <https://www.latimes.com/world-nation/story/2026-02-28/world-leaders-react-cautiously-to-u-s-israeli-strikes-on-iran>

- Colgan, J. D. (2026, Mart 2). Is oil behind the U.S. attack on Iran? *Good Authority*. <https://goodauthority.org/news/is-oil-behind-the-u-s-attack-on-iran/>
- Crellin, F. (2026, Mart 9). Much of Iran's near-bomb-grade uranium likely to be in Isfahan, IAEA's Grossi says. *Reuters*. <https://www.reuters.com/world/middle-east/much-irans-near-bomb-grade-uranium-likely-be-isfahan-iacas-grossi-says-2026-03-09/>
- Dalar, M. (2023). Hürmüz Boğazı ve uluslararası hukuk. E. Bayar & A. Özer (Ed.), *Uluslararası hukuk ve güvenlik* (133-149) içinde. Yetkin Yayınları.
- Department of War. (2026). *2026 National Defense Strategy*. <https://media.defense.gov/2026/Jan/23/2003864773/-1/-1/0/2026-NATIONAL-DEFENSE-STRATEGY.PDF>
- Dolatabadi, A. B. (2025). The June 2025 Israeli War: Iran's assessment and regional consequences. *Middle East Policy*, 32(3), 16-35. <https://doi.org/10.1111/mepo.70008>
- Efesoy, C. & Altun, T. (2026, Nisan 1). *Iran maintains missile, drone strike pace despite US claims of degraded capabilities*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/iran-maintains-missile-drone-strike-pace-despite-us-claims-of-degraded-capabilities/3888357>
- Eichner, I. (2026, Mart 26). Outrage in Jerusalem over pro-Israel German president who came out against Iran war: "Ayatollah's dream". *Ynetglobal*. <https://www.ynetnews.com/article/blute47j11x>
- Elleman, M. (2024, Nisan 12). *Iran's Ballistic Missile Program*. The Iran Primer. <https://iranprimer.usip.org/resource/irans-ballistic-missile-program>
- England, A. & Bozorgmehr, N. (2026, Nisan 7). The war to break Iran's economy. *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/7856d59b-66e0-4033-9791-1051f0ae978a?syn-25a6b1a6=1>
- Fabian, E. (2023, Aralık 26). Gallant says Israel being attacked from seven sides, has hit back at six. *The Times of Israel*. https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/gallant-says-israel-fighting-multi-front-war-has-responded-to-threats-on-six-fronts/
- Fabian, E. (2026a, Mart 4). IDF reveals how Israel, US divide strike zones, target types amid Iran conflict. *The Times of Israel*. https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/idf-reveals-how-israel-us-divide-strike-zones-target-types-amid-iran-conflict/
- Fabian, E. (2026b, Nisan 10). The war in numbers: 650 Iranian missiles fired; 24 killed in Israel, West Bank; 10,800 Israeli strikes. *The Times of Israel*. <https://www.timesofisrael.com/650-iranian-missiles-fired-24-killed-and-10800-israeli-strikes-the-war-in-numbers/>
- Gettinger, D. M. & Clayton Thomas, C. T. (2025). *Iran's Ballistic Missile Programs: Background and context*. The Congressional Research Service. https://www.congress.gov/crs_external_products/IF/PDF/IF13035/IF13035.1.pdf
- Golkar, S. & Aarabi, K. (2021). *The IRGC in the age of Ebrahim Raisi: Decision-making and factionalism in Iran's revolutionary guard*. Tony Blair Institute for Global Change.

U.S. and Israeli Military Attacks Against Iran: Regional and Global Consequences

- Golkar, S. & Aarabi, K. (2024, Ekim 11). The brewing war with Israel is boosting Iran's young hard-liners. *Foreign Affairs*. <https://www.foreignaffairs.com/system/files/pdf/2024/the-brewing-war-with-israel-is-boosting-iran's-young-hard-liners-2024-10-11-10-13.pdf>
- Golkar, S. (2023). Personalization of power in Iran: Regime incompetency and protests in Iran. *Journal of Peace and War Studies*, 5, 1-18.
- Gov.UK. (2026, Mart 19). *Joint statement from the leaders of the United Kingdom, France, Germany, Italy, the Netherlands, Japan, Canada and others on the Strait of Hormuz: 19 March 2026*. UK Prime Minister's Office. <https://www.gov.uk/government/news/joint-statement-from-the-leaders-of-the-united-kingdom-france-germany-italy-the-netherlands-and-japan-on-the-strait-of-hormuz-19-march-2026>
- Habibiadzad, G. (2026, Mart 16). *Iran taking steps to prevent anti-establishment protests, Tehran residents tell BBC*. BBC. <https://www.bbc.com/news/articles/clygdwqw5dvo>
- Haghirian, M. (2026, Mart 28). War ruptures the Gulf's understanding with Iran [Substack newsletter]. *Bourse & Bazaar Foundation*. <https://bourseandbazaar.substack.com/p/war-ruptures-the-gulfs-understanding>
- Hersh, S. M. (2008, Haziran 29). Preparing the battlefield. *The New Yorker*. <https://www.newyorker.com/magazine/2008/07/07/preparing-the-battlefield>
- Hertog, S. (2026, Nisan 2). The deep ways in which oil has shaped the Iran war—LSE Government Blog. *LSE Government Blog*. <https://blogs.lse.ac.uk/government/2026/04/02/the-deep-ways-in-which-oil-has-shaped-the-iran-war/>
- HRANA. (2026, Şubat 23). *The crimson winter: A 50 day record of Iran's 2025–2026 nationwide protests*. <https://www.en-hrana.org/the-crimson-winter-a-50-day-record-of-irans-2025-2026-nationwide-protests/>
- Hürriyet. (2026, Ocak 31). *Dışişleri Bakanı Hakan Fidan: İran'ın huzuru bölge için önemli*. <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/disisleri-bakani-hakan-fidan-iranin-huzuru-bolge-icin-onemli-43096295>
- i24news. (2026, Mart 24). *Saudi Arabia, UAE are preparing to join Iran War—Report—i24NEWS*. <https://www.i24news.tv/en/news/middle-east/the-gulf/artc-saudi-arabia-uae-are-preparing-to-join-iran-war-report>
- IAEA. (2025, Haziran 12). *GOV/2025/38*. <https://www.iaea.org/sites/default/files/25/06/gov2025-38.pdf>
- IDF. (2019, Kasım 20). *Iran attacks Israel from Syria*. <https://www.idf.il/en/mini-sites/iran-regime/iran-attacks-israel-from-syria/>
- IDF. (2025a, Şubat 11). *The effects of the Iranian Revolution*. <https://www.idf.il/en/mini-sites/iran-regime/the-effects-of-the-iranian-revolution/>
- IDF. (2025b, Haziran 13). *The IDF has launched a preemptive strike against Iran's Nuclear Program*. <https://www.idf.il/en/mini-sites/idf-press-releases-israel-at-war/june-25-pr/the-idf-has-launched-a-preemptive-strike-against-irans-nuclear-program/>

- IDF. (2026a, Mart 4). *The legality of Operation Roaring Lion*. <https://www.idf.il/en/mini-sites/iran-israel-war-2026/articles-iran-israel-war-2026/the-legality-of-operation-roaring-lion/>
- IDF. (2026b, Mart 5). *Day 6 Operation Roaring Lion*. <https://www.idf.il/en/mini-sites/iran-israel-war-2026/articles-iran-israel-war-2026/idf-chief-of-the-general-staff-ltg-eyal-zamir-s-full-remarks-on-us-israel-cooperation-in-operation-roaring-lion/>
- Ipsos. (2026a, Mart 16). *U.S. military action in Iran remains unpopular as 53% expect negative personal financial impacts*. <https://www.ipsos.com/en-us/us-military-action-iran-remains-unpopular-53-expect-negative-personal-financial-impacts>
- Ipsos. (2026b, Nisan 14). *Many Americans skeptical that U.S. military action in Iran has been worth it*. <https://www.ipsos.com/en-us/many-americans-skeptical-us-military-action-iran-has-been-worth-it>
- Iran International. (2025, Nisan 17). *Iran proposes three-stage deal to cap enrichment if US lifts sanctions*. <https://www.iranintl.com/en/202504172676>
- Iran International. (2026a, Ocak 25). *Over 36,500 killed in Iran's deadliest massacre, documents reveal*. <https://www.iranintl.com/en/202601255198>
- Iran International. (2026b, Mart 7). *Pezeshkian grilled after apologizing for 'fire at will' strikes on neighbors*. <https://www.iranintl.com/en/202603071682>
- Iran International. (2026c, Mart 21). *Strikes on Iran will intensify this week, says Israeli defense minister*. <https://www.iranintl.com/en/202603214106>
- Iran International. (2026d, Nisan 17). *State media slam Araghchi's Hormuz tweet, say it let Trump claim victory*. <https://www.iranintl.com/en/202604172614>
- Iravani, A. S. (2026, Mart 12). *Ambassador's statement at UNSC: U.S.-Israeli Regime's acts of aggression*. Permanent Mission of the Islamic Republic of Iran, New York. <https://newyork.mfa.ir/portal/newsview/newyork.mfa.ir>
- Israeli Ministry of Foreign Affairs. (2025, Eylül 18). *Operation 'Rising Lion' key factual and legal aspects of the Iran-Israel hostilities, June 13-24, 2025*. Israeli Ministry of Foreign Affairs. [https://www.gov.il/BlobFolder/generalpage/operation-rising-lion-key-factual-and-legal-aspects-of-the-iran-israel-hostilities-june-2025-11-aug-2025/en/English_Swords_of_Iron_DOCUMENTS_Operation_Rising_Lion_2025_\(Israel-Iran\)-Key_Factual_and_Legal_Aspects-18-09-2025%20.pdf](https://www.gov.il/BlobFolder/generalpage/operation-rising-lion-key-factual-and-legal-aspects-of-the-iran-israel-hostilities-june-2025-11-aug-2025/en/English_Swords_of_Iron_DOCUMENTS_Operation_Rising_Lion_2025_(Israel-Iran)-Key_Factual_and_Legal_Aspects-18-09-2025%20.pdf)
- JNS. (2026, Nisan 4). *Netanyahu: Iran is weaker than ever, Israel stronger than ever*. Jewish News Syndicate. <https://www.jns.org/news/israel-news/netanyahu-iran-is-weaker-than-ever-israel-stronger-than-ever>
- Kaye, D. D. (2020, Temmuz 15). *An Israeli escalation against Iran?* RAND. <https://www.rand.org/pubs/commentary/2020/07/an-israeli-escalation-against-iran.html>
- Keinon, H. (2020, Mayıs 20). *Cyberwarfare and the 'Octopus Doctrine'-analysis*. The Jerusalem Post. <https://www.jpost.com/middle-east/cyberwarfare-and-the-octopus-doctrine-analysis-628737>

U.S. and Israeli Military Attacks Against Iran: Regional and Global Consequences

- Khamenei, A. A. (2025, Kasım 3). Conflict between the Islamic Republic and the US, an inherent conflict. *Khamenei.ir*. <https://english.khamenei.ir/news/11974/Conflict-between-the-Islamic-Republic-and-the-US-an-inherent>
- Khoshnood, A. (2019). Poverty in Iran: A critical analysis. *Middle East Policy*, 26(1), 60-74. <https://doi.org/10.1111/mepo.12400>
- Krzyzaniak, J. (2022, Haziran 3). *Iran's Space Program*. The Iran Primer. <https://iranprimer.usip.org/blog/2022/jun/03/explainer-irans-space-program>
- Lane, A. (2023, Eylül 12). *Iran's Islamist Proxies in the Middle East* | Wilson Center. Wilson Center. <https://www.wilsoncenter.org/article/irans-islamist-proxies>
- Lopez, C. T. (2026, Mart 2). *Hegseth says "Epic Fury" goals in Iran are "Laser-focused"*. U.S. Department of War. <https://www.war.gov/News/News-Stories/Article/Article/4418826/hegseth-says-epic-fury-goals-in-iran-are-laser-focused/>
- Luce, E. (2026, Mart 29). Donald Trump says US could 'take the oil in Iran'. *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/3bd9fb6c-2985-4d24-b86b-23b7884031f5?syn-25a6b1a6=1>
- Maher, N. (2020). Balancing deterrence: Iran-Israel relations in a turbulent Middle East (Ksm. 226-245). *Review of Economics and Political Science*, 8(3). <https://doi.org/10.1108/REPS-06-2019-0085>
- Mathews, S. (2026, Mart 2). *Ships in Strait of Hormuz to be "set ablaze", IRGC official says, as insurers cancel coverage*. Middle East Eye. <https://www.middleeasteye.net/news/ships-crossing-strait-hormuz-will-be-set-ablaze-irgc-official-says-insurers-cancel-coverage>
- Matthiesen, T. (2026, Mart 26). *God on their side: How the US, Israel and Iran are all using religion to garner support*. The Conversation. <https://doi.org/10.64628/AB.3mrh9dyvp>
- Mazzetti, M., Barnes, J. E., Wong, E. & Bergman, R. (2026, Mart 22). Israel thought it could spur rebellion inside Iran. That hasn't happened. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2026/03/22/us/politics/iran-israel-trump-netanyahu-mossad.html>
- Mehr News Agency. (2026a, Mart 23). *Iran FM urges Russia, China to block US actions at UNSC*. Mehr News Agency. <https://en.mehrnews.com/news/242876/Iran-urges-Russia-China-to-block-US-actions-at-UNSC>
- Mehr News Agency. (2026b, Mart 26). *Playing with fire in the Persian Gulf: Bahrain must beware*. Mehr News Agency. <https://en.mehrnews.com/news/242941/Playing-with-fire-in-the-Persian-Gulf-Bahrain-must-beware>
- Middle East Eye. (2026a, Mart 9). *Lindsey Graham criticises Israel over targeting Iranian oil facilities*. <https://www.middleeasteye.net/news/lindsey-graham-criticises-israel-over-targeting-iranian-oil-facilities>
- Middle East Eye. (2026b, Mart 16). *Iran's Larijani urges Muslim states to back Tehran against US and Israel*. <https://www.middleeasteye.net/live-blog/live-blog-update/irans-larijani-urges-muslim-states-back-tehran-against-us-and-israel>
- Milliyet. (2026, Mart 6). *Erdoğan: İran'a gerekli ikazda bulunduk*. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/erdogan-irana-gerekli-ikazda-bulunduk-7549490>

- NTV. (2025, Haziran 27). *Hakan Fidan açıklama*. <https://www.ntv.com.tr/turkiye/hakan-fidan-saldiri-gecesi-abdden-telefon-geldi,tY04MAa-QE-pt2YLACC2A>
- NTV. (2026a, Şubat 5). *Müzakere masası için yeni öneriler: Türkiye, Mısır ve Katar taraflara sundu* | *NTV Haber*. <https://www.ntv.com.tr/dunya/muzakere-masasi-icin-yeni-oneriler-turkiye-misir-ve-katar-taraflara-sundu-1710659>
- NTV. (2026b, Şubat 28). *Dışişleri'nden İran açıklaması. "Türkiye, arabuluculuk konusunda gerekli desteği vermeye hazır"* | *NTV Haber*. <https://www.ntv.com.tr/dunya/disislerinden-iran-aciklamasi-turkiye-arabuluculuk-konusunda-gerekli-destegi-vermeye-hazir-1713970>
- NTV. (2026c, Mart 20). *Hamaney: Türkiye'ye füze atmadık* | *NTV Haber*. <https://www.ntv.com.tr/dunya/hamaney-turkiyeye-fuze-atmadik-1716775>
- NTV. (2026d, Nisan 8). *İran'dan ateşkes açıklaması: ABD seçim yapmak zorunda*. <https://www.ntv.com.tr/dunya/iki-haftalik-ateskes-kabul-edildi-hegseth-iran-ateskes-icin-yalvardi-1719237>
- Office of the Director of National Intelligence. (2025). *Annual Threat Assessment of the U.S. Intelligence Community*. <https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/ATA-2025-Unclassified-Report.pdf#page=24>
- Okur, S. (Ed.). (2025). *Artificial intelligence law and digitalisation in law*. Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları. <https://doi.org/10.53478/TUBA.978-625-6110-66-3>
- Ostovar, A. (2024, Nisan 19). *Iran and Israel's war comes out of the shadows*. *Foreign Affairs*. <https://www.foreignaffairs.com/middle-east/iran-and-israels-war-comes-out-shadows>
- Otaiba, Y. A. (2026, Mart 25). *The U.A.E. stands up to Iran*. *Wall Street Journal*. <https://www.wsj.com/opinion/the-u-a-e-stands-up-to-iran-ec229761>
- Parsi, R. (2026). *Did all that was solid melt into air?* <https://www.dohainstitute.org/en/Lists/AC-RPS-PDFDocumentLibrary/did-all-that-was-solid-melt-into-air-the-islamic-republic-at-an-impasse.pdf>
- Pezeshkian, M. (2026, Nisan 1). *To the people of the United States of America* [Tweet]. Twitter. <https://x.com/drpezechkian/status/2039418009052119190>
- Politico. (2026, Mart 1). *Pentagon offers no evidence to support claim it attacked Iran in defense*. <https://www.politico.com/news/2026/03/01/trump-iran-preparing-attack-no-evidence-00806447>
- Press TV. (2026a, Mart 10). *Op. True Promise 4: Iran's missile blitzkrieg dismantles US war machine in West Asia*. PressTV. <https://www.presstv.ir/Detail/2026/03/10/765211/op-true-promise-iran-missile-blitzkrieg-dismantles-us-war-machine-west-asia>
- Press TV. (2026b, Mart 17). *In 7 letters to UN chief, Iran details 'aggressors' use of regional airspace and territory* [Image]. Press TV. <https://www.presstv.ir/Detail/2026/03/17/765510/In-7-letters-to-UN-chief-iran-details-aggressors-use-of-regional-airspace--and-territory>
- Press TV. (2026c, Mart 20). *US aircraft losses soar as F-35 hit for first time by Iran* [Image]. PressTV. <https://www.presstv.ir/Detail/2026/03/20/765603/US-aircraft-losses-soar-as-F-35-hit-for-first-time-by-iran>

U.S. and Israeli Military Attacks Against Iran: Regional and Global Consequences

- Press TV. (2026d, Mart 22). *Iran's military doctrine shifts from defensive to offensive: Senior commander* [Image]. PressTV. <https://www.presstv.ir/Detail/2026/03/22/765699/Iran-s-military-doctrine-shifts-from-defensive-to-offensive-Senior-commander>
- Prime Minister's Office. (2026, Şubat 28). *Statement by Prime Minister Benjamin Netanyahu*. www.gov.il. <https://www.gov.il/en/pages/spoke-statement-b280226>
- Proctor, L. & Wendling, M. (2026, Mart 14). *How the Iran war exposed cracks in Trump's Republican coalition*. BBC. <https://www.bbc.com/news/articles/cev7wn213rvo>
- Raghavan, S. (2026, Mart 12). Why Iran's allies have yet to join the war effort. *The New Yorker*. <https://www.newyorker.com/news/the-lede/the-limits-of-irans-proxy-empire>
- Rahimi, R. & Rezaei, S. (2025). The 2022 Iran protests: The view from the streets. *Middle East Policy*, 32(3). <https://doi.org/10.1111/mepo.12809>
- Reuters. (2026a, Mart 3). *How many people have been killed in the Iran war?* <https://www.reuters.com/world/middle-east/how-many-people-have-been-killed-us-israel-war-iran-2026-04-07/>
- Reuters. (2026b, Mart 16). *Trump warns NATO, presses China to help reopen Strait of Hormuz, FT reports*. <https://www.reuters.com/world/china/trump-warns-nato-faces-very-bad-future-if-allies-fail-help-us-iran-ft-reports-2026-03-16/>
- Reuters. (2026c, Mayıs 15). *BRICS talks end without joint statement, exposing divisions over war in Iran*. <https://www.reuters.com/world/china/india-issues-chair-statement-after-brics-meeting-amid-differences-over-gulf-2026-05-15/>
- Reza Pahlavi. (2026, Mart 14). *Valiant Heroes of the Immortal Guard, I salute you for your courage and your sacrifice. In the past three months, thousands of you, in small but effective cells throughout Iran, have created brilliant displays of valor. What you have done will be told for centuries*. *The Iranian* [Tweet]. Twitter. <https://x.com/PahlaviReza/status/2032868341078176183>
- Roth, A. & Gedeon, J. (2026, Mart 2). Hegseth says US won't get 'bogged down' in Iran - but doesn't rule out sending troops. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2026/mar/02/hegseth-iran-war-first-remarks>
- Rozen, L. (2026, Mart 5). Was diplomacy with Iran really doomed to fail? [Substack newsletter]. *Diplomatic*, by Laura Rozen. <https://diplomatic.substack.com/p/was-diplomacy-with-iran-really-doomed>
- Rubin, B. (2006). Iran: The rise of a regional power. *Middle East Review of International Affairs*, 10(3), 142-151.
- Rubin, U. (2024, Haziran 18). Operation "True Promise": Iran's missile attack on Israel. *BESA Center*. <https://besacenter.org/operation-true-promise-irans-missile-attack-on-israel/>
- Rubio, M. (2026). Secretary of State Marco Rubio remarks to press. *United States Department of State*. <https://www.state.gov/releases/office-of-the-spokesperson/2026/03/secretary-of-state-marco-rubio-remarks-to-press-8/>

- Said, S. & Malsin, J. (2026, Mart 24). Gulf States edge toward joining fight against Iran. *Wall Street Journal*. <https://www.wsj.com/world/middle-east/iran-gulf-states-offense-decision-b8d98ff9>
- Sales, B. (2019, Mart 19). To Bar Ilan and back: Benjamin Netanyahu's changing views on a Palestinian state. *The Times of Israel*. <https://www.timesofisrael.com/to-bar-ilan-and-back-benjamin-netanyahus-changing-views-on-a-palestinian-state/>
- Şeker, M. & Doğrul, M. (Ed.). (2025). Science diplomacy for global challenges. Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları. <https://doi.org/10.53478/TUBA.978-625-6110-39-7>
- Sekulich, H. (2026, Şubat 14). *Trump: Iran regime change "Would be the best thing to ever happen"*. BBC News. <https://www.bbc.com/news/articles/c8egwywkkd1o>
- Şen, G. (2016). *Devrimden günümüze İran'ın ABD politikası*. ODTÜ Yayıncılık. <https://odtuyayincilik.com.tr/devrimden-gunumuze-iranin-abd-politikasi-201>
- Sherman, S. (2026, Nisan 4). *Will the Iran war lead to regime change?* Jewish News Syndicate. <https://www.jns.org/analysis/will-the-iran-war-lead-to-regime-change>
- Sinkaya, B. (2015). *The revolutionary guards in Iranian politics: Elites and shifting relations*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315722665>
- Sinkaya, B. (2022). Arap Baharı sonrası İran'ın Ortadoğu politikası. *Arap ayaklanmalarını yeniden düşünmek: Süreç ve aktörler* (s. 285-311) içinde. Küre Yayınları.
- SIPRI. (2025, Ekim 16). *UN arms embargo on Iran*. Stockholm International Peace Research Institute. https://www.sipri.org/databases/embargoes/un_arms_embargoes/iran
- Swan, J. & Haberman, M. (2026, Nisan 7). How Trump took the U.S. to war with Iran. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2026/04/07/us/politics/trump-iran-war.html>
- Tasnim. (2026a, Mart 27). *Iran has plowed down Israeli General Staff 6 Times in the heart of Tel Aviv-Politics news*. Tasnim News Agency. <http://www.tasnimnews.ir/en/news/2026/03/27/3550056/iran-has-plowed-down-israeli-general-staff-6-times-in-the-heart-of-tel-aviv>
- Tasnim. (2026b, Nisan 2). *Iran, Oman to formulate protocol for safe navigation in Hormuz Strait-Politics news*. Tasnim News Agency. <http://www.tasnimnews.ir/en/news/2026/04/02/3555211/iran-oman-to-formulate-protocol-for-safe-navigation-in-hormuz-strait>
- Tehran Times. (2026a, Mart 26). *Are Witkoff and Kushner U.S. envoys-or Israel's agents in Washington?* Tehran Times. <https://www.tehrantimes.com/news/524943/Are-Witkoff-and-Kushner-U-S-envoys-or-Israel-s-agents-in-Washington>
- Tehran Times. (2026b, Mart 26). *Iran accuses UAE of role in war, warns of "crushing" response*. <https://www.tehrantimes.com/news/524958/Iran-accuses-UAE-of-role-in-war-warns-of-crushing-response>
- Tehran Times. (2026c, Nisan 8). *100th wave of True Promise 4: IRGC warns any miscalculation will be met with escalated retaliation*. <https://www.tehrantimes.com/news/525296/100th-wave-of-True-Promise-4-IRGC-warns-any-miscalculation-will>

U.S. and Israeli Military Attacks Against Iran: Regional and Global Consequences

- The Times of Israel. (2026, Mart 20). *Mossad chief told PM before war that he thought Iran's regime could be toppled - report*. <https://www.timesofisrael.com/mossad-chief-told-pm-before-war-that-he-thought-irans-regime-could-be-toppled-report/>
- The White House. (2025, Haziran 25). *Iran's nuclear facilities have been obliterated-and suggestions otherwise are fake news*. <https://www.whitehouse.gov/releases/2025/06/irans-nuclear-facilities-have-been-obliterated-and-suggestions-otherwise-are-fake-news/>
- The White House. (2026, Mart 3). 74 Times President Trump has made clear that Iran cannot have a nuclear weapon. *The White House*. <https://www.whitehouse.gov/releases/2026/03/74-times-president-trump-has-made-clear-that-iran-cannot-have-a-nuclear-weapon/>
- Tondo, L. (2026, Mart 22). About 200 injured in Iranian missile strikes near nuclear facility in Israel. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2026/mar/21/wounded-iranian-missile-strikes-southern-israel>
- TRT Haber. (2026a, Mart 1). *Cumhurbaşkanı Erdoğan: Türkiye olarak üzerimize ne düşünüyor yapıyoruz*. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/cumhurbaskani-erdogan-turkiye-olarak-uzerimize-ne-dusuyorsa-yapiyoruz-935897.html>
- TRT Haber. (2026b, Mart 9). *Cumhurbaşkanı Erdoğan: İran'a gerekli ikazlar yapıldı, yanı sıra ısrar edilmemeli*. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/cumhurbaskani-erdogan-irana-gerekli-ikazlar-yapildi-yanlista-ısrar-edilmemeli-937117.html>
- TRT Haber. (2026c, Mart 27). *ABD'nin hedefindeki Basra Körfezi'nde kontrolü güç çok sayıda ada mevcut*. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abd-nin-hedefindeki-basra-korfezinde-kontrolu-guc-cok-sayida-ada-mevcut-939309.html>
- TÜBA. (2022a). *Rusya'nın Ukrayna'yı işgali ve uluslararası ilişkiler çalıştay sonuç raporu*. Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları. <https://doi.org/10.53478/TUBA.978-605-2249-99-4>.
- TÜBA. (2022b). *G8-G20 joint statements from science academies to world leaders*. Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları. <https://doi.org/10.53478/TUBA.978-625-8352-18-4>
- TÜBA. (2023). *TUBA report on the Palestinian-Israeli war*. Turkish Academy of Sciences Publications. <https://doi.org/10.53478/TUBA.978-625-8352-82-5>.
- TÜBA. (2025). *Neither war nor peace: The enduring conflict of Pakistan and India*. Turkish Academy of Sciences Publications. <https://doi.org/10.53478/TUBA.978-625-6110-37-3>
- Turkish MFA. (2026, Mart 19). *Joint Statement Issued by the Consultative Ministerial Meeting of Foreign Ministers of the Group of Arab and Islamic Countries on Iranian Aggressions*. <https://www.mfa.gov.tr/joint-statement-issued-by-the-consultative-ministerial-meeting-of-foreign-ministers-of-the-group-of-arab-and-islamic-countries-on-iranian-aggressions-19-march-2026.en.mfa>
- U.S. Department of War. (2026, Mart 5). *Secretary of War Pete Hegseth and Admiral Brad Cooper, Commander of U.S. Central Command*. <https://www.war.gov/News/Transcripts/Transcript/Article/4425459/secretary-of-war-pete-hegseth-and-admiral-brad-cooper-commander-of-us-central-c/>

- Ullman, H. (2026, Mart 23). How the war with Iran is actually going [Text]. *The Hill*. <https://thehill.com/opinion/national-security/5793991-us-israel-iran-conflict/>
- UN News. (2026, Nisan 7). *Security Council: Russia and China veto resolution on Strait of Hormuz*. <https://news.un.org/en/story/2026/04/1167261>
- UN Security Council. (2015). *Resolution 2231*. <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n15/225/27/pdf/n1522527.pdf>
- UN Security Council. (2026). *Resolution 2817*. <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n26/051/25/pdf/n2605125.pdf>
- Vergun, D. (2026, Mart 6). *This week in DOW: Delivering "Shock and awe" to Iran, defense leaders' declaration, update*. U.S. Department of War. <https://www.war.gov/News/News-Stories/Article/Article/4425242/this-week-in-dow-delivering-shock-and-awe-to-iran-defense-leaders-declaration-u/>
- Walsh, S. (2026, Nisan 3). Evacuation of U.S. troops from Mideast base sends community groups scrambling to help. *NPR*. <https://www.npr.org/2026/04/03/nx-s1-5770491/evacuation-bahrain-norfolk-troops>
- Wehrey, F., Thaler, D. E., Bensahel, N., Cragin, K., Green, J. D., Kaye, D. D., Oweidat, N. & Li, J. J. (2009). *Dangerous but not omnipotent: Exploring the reach and limitations of Iranian power in the Middle East*. <https://www.rand.org/pubs/monographs/MG781.html>
- Yang, X. (2026, Nisan 15). *İran-ABD geriliminde Çin'in rolünün sınırları*. Independent Türkçe. <https://www.indyturk.com/node/775714/d%C3%BCnyadan-sesler/i%CC%87ran-abd-geriliminde-%C3%A7inin-rol%C3%BCn%C3%BCn-s%C4%B1n%C4%B1rlar%C4%B1>
- Yılmaz, B. (2025, Ekim 13). *Netanyahu hails Trump as 'Israel's greatest friend'*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/netanyahu-hails-trump-as-israel-s-greatest-friend-/3715861>
- Ynet. (2026, Mart 26). Israeli officials: "Iran's military can't be destroyed in current war". *Ynetglobal*. <https://www.ynetnews.com/article/rywxjqjwl>
- Yurdusev, A. N. & Doğrul, M. (Ed.). (2024). *Global transformations and Türkiye*. Turkish Academy of Sciences Publications. <https://doi.org/10.53478/TUBA.978-625-6110-04-5>

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES
www.tuba.gov.tr

2 Nisan 2026

TÜBA'NIN ORTA DOĞU'DAKİ SON GELİŞMELERE İLİŞKİN AÇIKLAMASI

Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) [Uluslararası İlişkiler Çalışma Grubu](#) 12 Mart 2026 tarihli toplantısında ABD ve İsrail'in İran'a yönelik saldırıları sonrasında başlayan savaşı, Orta Doğu, Körfez ve Lübnan bölgelerindeki çatışmaların derinleşmesini ve insani krizi bölgesel ve küresel boyutlarıyla ele almıştır. Toplantıda yapılan genel durum değerlendirmesi sonucu aşağıdaki bildirinin uluslararası akademik camia ve kamuoyu ile paylaşılması oybirliği ile uygun görülmüştür.

TÜBA, BM Şartı'nın 2(4). maddesi uyarınca hiçbir devletin başka bir devlete karşı kuvvet kullanamayacağını hatırlatır. Meşru müdafaa başlığı altında hiçbir siyasi, ideolojik ya da güvenlik gerekçesi, sivillere yönelik güç kullanımını veya devletlerin toprak bütünlüğü ile egemenlik haklarının ihlalini meşurlaştıramaz.

Bölgedeki çatışmalarda başta çocuklar olmak üzere sivillerin hayatını kaybetmesi derin bir endişeyle takip edilmektedir. İçme suyu, enerji, gıda, sağlık tesislerine, eğitim kurumlarına ve sivil yerleşim alanlarına yönelik kasıtlı saldırılar, BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin ve Cenevre Sözleşmeleri'nin açık ihlalini oluşturmaktadır. Çevresel tahribat ve kültürel mirasın yok edilmesi telafisi güç sonuçlara ve büyük çaplı göç hareketlerine yol açmaktadır.

Hangi ülkeden kaynaklandığına bakılmaksızın eğitim ve araştırma kurumlarının hedef alınması kabul edilemez. İran, Lübnan ve Körfez bölgesi başta olmak üzere Orta Doğu'nun tüm çatışma coğrafyalarında öğrencilerin ve bilim insanlarının hayatlarını yitirmesi ve akademik kurumların işlevsiz kılınması, bilimsel süreklilik zincirinin kopması anlamına gelmektedir. Savaşlar sona erer, yıkılan bir eğitim kurumunun ve engellenen bir araştırma kuşağının yeniden inşa etmek ise nesiller alır.

Bu doğrultuda uluslararası toplumu ve ilgili tüm tarafları aşağıdaki başlıklarda ortak tepki vermeye/adım atmaya davet ediyoruz;

- Tüm çatışma alanlarında içme suyu, enerji, gıda, sağlık tesislerine, eğitim kurumlarına ve sivil yerleşim alanlarına, sağlık tesislerine ve eğitim yönelik saldırılar derhal sona erdirilmeli, Cenevre Sözleşmeleri'nden doğan yükümlülüklerle koşulsuz uyulmalıdır.
- Bölgedeki tüm devletlerin egemenliğine, toprak bütünlüğüne ve iç işlerine saygı gösterilmeli, uluslararası hukuk ile güvence altına alınan haklar tüm coğrafyalarda fiilen korunmalıdır.
- Bilimsel araştırma faaliyetleri ve bu faaliyetlerin yürütüldüğü kurumlar, uluslararası hukuk çerçevesinde saldırılara karşı koruma altına alınmıştır. Çatışmadan etkilenen bölgelerde bilimsel faaliyetlerin sürdürülebilmesi için, çatışan tarafların bu kurumları etkileyebilecek saldırılardan kaçınmaları gerekmektedir.
- Tüm taraflar, bölgenin bütününe kapsayan kalıcı bir ateşkes için diplomatik kanalları etkin biçimde kullanmalı, uluslararası bilim kuruluşları barış süreçlerinde bilimi ve iş birliğini köprü olarak öne çıkarmalıdır.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

İnsan yaşamı ve onuru, her türlü siyasi hesap ve tartışmanın üzerindedir. TÜBA, bu bildiriyle bölgede yaşayan tüm halkların ortak haklarına, BM'nin temel ilkelerine ve insanlığın evrensel değerlerine dikkat çekmektedir. Akademimiz, yaşam hakkını kararlılıkla savunmayı ve kalıcı barışın tesisine yönelik çağrılarını sürdürecektir.

Türkiye Bilimler Akademisi Akademi Koneysi

Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Hakkında:

TÜBA, Türkiye'de bilimin geliştirilmesi ve özendirilmesi misyonuna sahip özerk bir üst kuruluştur. Akademinin kökenleri, 1851 yılında kurulan Alimler Cemiyeti adı verilen Osmanlı toplumuna kadar gitmektedir. TÜBA, temel ve mühendislik bilimleri, sağlık ve yaşam bilimleri ve sosyal ve beşeri bilimler olmak üzere üç kategoride tüm bilim alanlarını kapsamaktadır. TÜBA, çalışma grupları, hibe ve ödül programlarının yanı sıra bilimsel etkinlik, raporlama gibi başlıklarda dünya bilim akademileri ve şemsiye kurum mahiyetindeki paydaşları ile işbirliği içinde faaliyetlerini sürdürmektedir.

Atıf:

"TÜBA'nın Orta Doğu'daki Son Gelişmelere İlişkin Açıklaması". (2 Nisan 2026). TÜBA. DOI: 10.53478/TUBA.STATEMENT.02. Link: <https://tuba.gov.tr/en/news/about-academy/tuba-statement-on-the-escalating-crisis-in-the-middle-east>

Lisans:

Bu açıklama, orijinal yazar ve kaynağa atıfta bulunulması koşuluyla sınırsız kullanıma izin veren Creative Commons Attribution lisans koşulları altında lisanslanmıştır (CC BY 4.0). Lisans koşullarının tamamı <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0> adresinde bulunabilir.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES
www.tuba.gov.tr

April 2, 2026

TÜBA STATEMENT ON THE ESCALATING CRISIS IN THE MIDDLE EAST

The [International Relations Working Group](#) of the Turkish Academy of Sciences (TÜBA), at its meeting on March 12, 2026, examined the war that began following the attacks by the United States and Israel against Iran, the deepening of conflicts in the Middle East, the Gulf, and Lebanon, and the humanitarian crisis in its regional and global dimensions. Following the general situation assessment conducted at the meeting, it was unanimously decided to share the following declaration with the international academic community and the public.

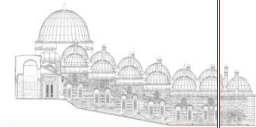
TÜBA recalls that, pursuant to Article 2(4) of the UN Charter, no state may use force against another state. Under the claims of self-defense, no political, ideological, or security justification can legitimize the use of force against civilians or the violation of states' territorial integrity and sovereign rights.

The loss of civilian lives, particularly children, in the conflicts in the region is being followed with deep concern. Deliberate attacks on drinking water, energy, food, healthcare, education, and civilian residential areas constitute clear violations of the UN Universal Declaration of Human Rights and the Geneva Conventions. Environmental destruction and the destruction of cultural heritage are leading to irreparable consequences and large-scale displacement movements.

The targeting of educational and research institutions, regardless of the country of origin, is unacceptable. The loss of lives of students and scientists, and the rendering of academic institutions dysfunctional across all conflict geographies of the Middle East, particularly in Iran, Lebanon, and the Gulf region, signifies the breaking of the chain of scientific continuity. Wars come to an end, yet rebuilding a destroyed educational institution and restoring a generation of researchers that has been impeded takes generations.

In this regard, we call upon the international community and all relevant parties to take collective action on the following points:

- Attacks on drinking water, energy, food, health, education, and civilian residential areas, healthcare facilities, and educational institutions in all conflict zones must cease immediately, and obligations arising from the Geneva Conventions must be complied with unconditionally.
- The sovereignty, territorial integrity, and internal affairs of all states in the region must be respected, and rights guaranteed under international law must be effectively protected across all geographies.
- Scientific research activities and the institutions in which these activities are conducted are protected against attacks within the framework of international law. In order for scientific activities to be sustained in conflict-affected areas, the conflicting parties must refrain from attacks that could affect these institutions.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ

TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

- All parties must make effective use of diplomatic channels for a permanent ceasefire encompassing the entire region, and international scientific organizations must promote science and cooperation as a bridge in peace processes.

Human life and dignity stand above all political considerations and disputes. Through this declaration, TÜBA draws attention to the common rights of all peoples living in the region, to the founding principles of the UN, and to the universal values of humanity. Our Academy will continue to defend the right to life with determination and to sustain its calls for the establishment of lasting peace.

**Turkish Academy of Sciences
Academy Council**

About Turkish Academy of Sciences (TÜBA):

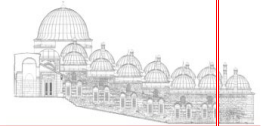
TÜBA is an autonomous apex body for the development and promotion of science in Türkiye. The origins of the Academy go back to the Ottoman society called the Society of Scholars, which was founded in 1851. TÜBA covers all scientific fields, which are grouped under the following three categories, basic and engineering sciences, health and life sciences, and social sciences and humanities. TÜBA is committed to contributing to the promotion of scientific research by organizing working groups, offering grants and awards, preparing, and supporting the preparation of scientific reports, as well as by collaborating with sister academies all around the world.

Citation:

“TÜBA Statement on the Escalating Crisis in the Middle East”. (April 22, 2025). TÜBA. DOI: 10.53478/TUBA.STATEMENT.02. Link: <https://tuba.gov.tr/en/news/about-academy/tuba-statement-on-the-escalating-crisis-in-the-middle-east>

Licence:

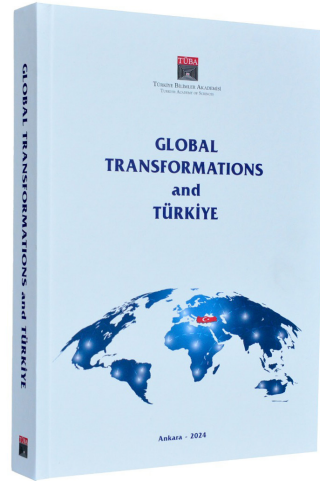
This statement is licensed under the Creative Commons Attribution licence terms, which permits unrestricted use, provided the original author and source are cited (CC BY 4.0). The full licence terms can be found at <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>.

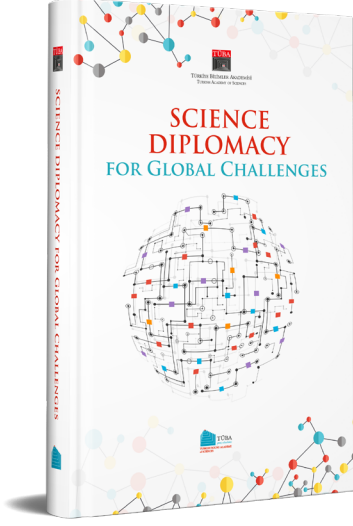
U.S. and Israeli Military Attacks Against Iran: Regional and Global Consequences

Yayını okumak için lütfen QR kodu taratınız.

Yayını okumak için lütfen QR kodu taratınız.

Yayını okumak için lütfen QR kodu taratınız.

Yayını okumak için lütfen QR kodu taratınız.

TÜBA Uluslararası İlişkiler Çalışma Grubu, uluslararası gelişmeleri bilim temelli bir bakış açısıyla yakından takip ederek kamuoyunun istifadesine sunmaktadır. Bu eser, ABD ve İsrail'in İran'a yönelik askerî operasyonları ile başlayan sürecin bölgesel ve küresel etkilerini çok boyutlu bir perspektifle ele almaktadır. Alanında uzman akademisyenlerin katkılarıyla hazırlanan çalışma, çatışmanın tarihsel arka planını, güvenlik boyutunu, uluslararası hukuk çerçevesini ve jeopolitik sonuçlarını kapsamlı biçimde değerlendirmektedir. Karar alıcılar, araştırmacılar ve konuya ilgi duyan okuyucular için önemli bir başvuru kaynağı niteliği taşıyan eser, güncel gelişmeleri bilimsel yöntemlerle analiz ederek bölgesel ve küresel dinamiklere ışık tutmaktadır.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

Vedat Dalokay Caddesi No: 112, 06670 Çankaya/ANKARA
Tel: +90 (312) 442 29 03 Faks: +90 (312) 442 72 36

www.tuba.gov.tr

www.facebook.com/TUBAakademi

twitter.com/TUBAakademi